

האוניברסיטה העברית בירושלים

**החוג ללימודי האסלאם
והמזרח"ת**

עבודה סמינריונית בעלת אופי מחקרי

בנושא:

אל-קאעידה

והצלבנות החדשה

בהנחיית ד"ר

מאיר חטינה

מגיש: בנימין בן סימון

זכויות היוצרים שמורות למחבר

ירושלים, 2008

ראשי פרקים

עמ'

3

מבוא

11 פרק ראשון: המסגרת ההיסטורית להקמתה של אל-קאעדה

28

פרק שני: דיוקנה של תנועה גלובלית

42

פרק שלישי: מקורות השראה אידאולוגיים

59

פרק רביעי: "חטאי" הצלבנות החדשה

76

פרק חמישי: האסטרטגיה של המאבק

98

סיכום ומסקנות

104

מקורות

מבוא

ה-11 בספטמבר 2001 ייזכר בתולדות העולם כיום שבו עלה הטרור לדרגת איום אסטרטגי על העולם החופשי כולו. ביום זה ביצעה אל-קאעדה, בהנהגתו של אוסאמה בן לאדן, את סדרת הפיגועים הגדולה ביותר בהיסטוריה. קבוצה של קנאים אסלאמיים השתלטה על מטוסי נוסעים ענקיים, בעודם באוויר, והטיסה אותם להתנגשות חזיתית עם מגדלי התאומים בניו יורק ובנייני הממשל האמריקאי בווינגטון. להתקפה זו, כמו ליתר התקפותיה של אל-קאעדה הייתה משמעות סמלית מעבר לנזק העצום שחוללה¹: זו הייתה הכרזת מלחמה על המערב בכלל וארצות-הברית בפרט, היה זה ביטוי לעוז רוחם ונחישותם הדתית של הצעירים שהשתתפו בהתקפה, ואולי יותר מכול דבר אחר, ביטאה התקפת הטרור עוינות וזעם כלפי הצלבנות החדשה (אלצליביה אלג'דידה)², דהיינו למערב, ולכל מה שהוא מייצג.

ב-23 אוגוסט 1996 פרסם בן לאדן פסק הלכה (פתוה)³ שקבע כי מטרתה העיקרית של אל-קאעדה היא לסלק את ארצות-הברית מחצי האי ערב⁴. בנובמבר של אותה שנה, השמיע שוב בן לאדן את המסר לאמריקאים באומרו, כי אם לא תוציא ארצות הברית את כוחותיה השוהים במפרץ הפרסי לאלתר, הוא יפתח בג'יהאד כנגד

¹ Rohan Gunaratna, "An Assessment of The Threat From Al Qaeda in 2003", in: <http://www.gothamgazette.com/article//20030324/200/323>
Accessed on 29/04/08

² יוסף אליעזרי, תסא'אולת חול אלחרב אלצליביה אלג'דידה, (ל"מ, ל"ת).

³ לבן לאדן אין הכשרה הלכתית להוציא פסקי הלכה, אך הוא עוקף זאת בצרפו לפסק פוסקי הלכה המוסמכים לעשות כן.

⁴ " הכרזת ג'יהאד כנגד האמריקאים הכובשים את הארץ של שני המקומות הקדושים", אלקדס אלערבי, 23.8.96; וושינגטון פוסט, 23.8.96.

ארצות-הברית ובנות בריתה⁵. מתוך דבריו ברור שבשלהי שנת 1996 קיבלה אל-קאעדה החלטה אסטרטגית לצאת למלחמה באמריקאים, על רקע הנוכחות הצבאית שלהם במפרץ הפרסי ובמיוחד על רקע נוכחותם בסעודיה⁶. אחדים מאנשי המערב, ובהם נשיא ארצות-הברית, ביל קלינטון, טענו שאין למערב בעיות עם האסלאם, אלא רק עם קנאים מוסלמים אלימים⁷. ואולם, עצם ההתכחשות לקיומו של הסכסוך אינו הוכחה לכך שהוא איננו קיים.

מחקר זה מבקש לברר את שורשי הסכסוך בין האסלאם למערב מנקודת מבטה של אל-קאעדה. שאלת המחקר הראשונה של מחקר זה מבקשת לעמוד על תפיסת המערב בעיני הוגיה של אל-קאעדה. במרכזה של שאלה זו ניסיון לתהות על קנקנם של צעירים שבאמצע חייהם אוזרים עוז לחטוף מטוסי נוסעים ולהתרסק איתם על מגדליה של ניו יורק, מה מניע את אותם צעירים להתאבד? מה מניע את מנהיגיהם לשלוח אותם אל מותם?

כנובע משאלת המחקר הראשונה, שאלת מחקר נוספת מבקשת להבין מהן העוולות העיקריות שהוגיה של אל-קאעדה מייחסים לצלבנות החדשה?

שאלת מחקר אחרונה למחקר זה תבקש לזהות 'התוכנית הגדולה' של אל-קאעדה ביחס למערב, מהן מטרותיה של אל-קאעדה ובאיזה אסטרטגיה בדעתה לנקוט כדי להשיגן?

רויטרס, 20.2.96.

"I met Bin Laden - Who Is Bin Laden", Video About Bin Ladin Life, in <http://video.google.com/videosearch?num=10&so=0&q=bin+ladden+duration%3Along&start=>, Accessed on 29/04/08_0

סמואל הנטינגטון. התנגשות הציביליזציות (ירושלים: הוצאת שלם, תשס"ג) עמ' 278.

עד להקמתה של אל-קאעדה היו קנאי האסלאם מוטרדים מקצב החילון של העולם הערבי-מוסלמי ומכך שהוא מאבד את ערכיו והופך לריק מתוכן. קנאי האסלאם סברו שהתרופה תספק מזור לחילוניות צריכה לבוא מקרבם וכי הם צריכים לצאת לפעולה קיבוצית מאורגנת כדי לעמוד בשער כנגד סכנת הכליון⁸. קנאי האסלאם סברו כי האויב הקולוניאליסטי החיצוני שהעסיק קנאים בעבר הוא כיום בעידן הפוסט-קולוניאלי "פחות חשוב"⁹ ומה שחשוב הם נגיעה של המדינה הצבאית-פופוליסטית שהפכה סוכן-עיקרי של המודרניות. חלק מתנועות האסלאם הפוליטי סברו שיש לפעול בשיטת הדעוה מלמטה למעלה באמצעות הטפה, חינוך ותקשורת ותוך הימנעות מהתמודדות חזיתית עם המשטרים. זאת, בעוד שחלק מהאסלאם הפוליטי סבר שיש לקרוא תגר על המשטרים באמצעות פעולה אלימה מלמעלה למטה- דהיינו בהתמודדות חזיתית עם השלטון באמצעות הפיכה צבאית¹⁰.

אל-קאעדה רואה את עצמה כחלק מהתנועה הסלפית ופעיליה מכנים אותה כתנועה סלפית-ג'יהאדית (סלפיה-ג'יהאדית). הזרם הג'יהאדי, לשיטתו של אבו מוסעב אל-סורי כולל את כל הארגונים, והפרטים שהכריזו ג'יהאד על המשטרים המקומים שהסכימו לחקיקה של בני אנוש ולא הסתפקו בחקיקה פרי מעשיו של אלה היא השריעה¹¹. פרשנים אובייקטיביים מזהים את אל-קאעדה כתנועה המשתייכת לתבנית "כובש העולם" שהיא הטיפוס הלוחמני ביותר בקרב התנועות הפונדמנטליסטיות והמבקשות לשבש את הסדר הקיים¹². בתנועות מעין אלה הכול מכוון לקראת צמיחתה של תנועה בת קיימא: שפע משאבים אינטלקטואליים ותיאולוגיים ממסורת דת האם, עקירה חברתית וכלכלית היוצרת צורך אנושי שטרם נענה וראש לכול מנהיג המשלב אלמנטים אלה בחבילה חדשנית המקושרת לא אחת

⁸ עמנואל סיון, התנגשות בתוך האסלאם (תל אביב: עם עובד, 2005) עמ' 9.

⁹ שם, עמ' 10.

¹⁰ שם.

¹¹ אבו מוסעב אלסורי, דעוה אלמקואמה אלאסלאמיה אלעאלמיה (ל"מ, ל"ת) עמ' 686.

¹² עמנואל סיון, גבריא אלמונד, ור' סקוט אפלבי, קנאות דתית מודרנית (תל-אביב: למשכל, 2004), עמ' 176-177.

אל סמכותו האישית ואל הסטטוס שלו. תנועות אלה הן הגמוניות, החותרות לייצוא המהפכה, לחידוש האמונה והאורתודוכסיה של המאמין הפושר ולהמרת דתו של הלא מאמין והאידיאולוגיה שלהם מבקשת להתגבר על כול העולם או להחזירו למוטב. תנועת אל-קאעדה מייצגת את הפונדמנטליזם בצורה חסרת תקדים הודות ל"רשת טרור חובקת עולם"¹³ כשברור כי ליבה נתון לאומה, היינו לקהילה המוסלמית העל-לאומית, בחינת עולם שיש לכבוש¹⁴.

מאבקה של אל-קאעדה בארצות הברית ובמערב בכלל נתפס בקרב הוגים מסוימים במערב כחלק ממסלול התנגשות בלתי נמנעת, כביכול, בין הציביליזציה הנוצרית לציביליזציה המוסלמית. מושג זה של התנגשות פותח על-ידי פרופ' סמואל הנטינגטון אשר תלה את ההתנגשות באופייה של הציביליזציה המוסלמית, והסבירה במספר גורמים שונים: ראשית, הוא טוען כי ה"איסלאם הוא דת-חרב והוא מפאר מעלות צבאיות"¹⁵; שנית, "מאז נוצר האיסלאם בחצי האי ערב התפשטותו ברחבי צפון אפריקה ובחלק גדול מן המזרח התיכון הביאה את המוסלמים למגע ישיר עם עמים רבים ושונים"¹⁶; שלישית, נטען, כי האלימות של המוסלמים נעוצה בחוסר "יכולתם לעכל" עמים שאינם מוסלמים ולגלות כלפיהם סובלנות¹⁷. לטענתו של הנטינגטון יש לדחות את הטיעון שמעלים המוסלמים ולפיו האימפריאליזם המערבי יצר דימוי של חולשה צבאית וכלכלית של המוסלמים אשר דרבן את הלא-מוסלמים לראות במוסלמים כמטרה נוחה¹⁸. פרופ' עימנואל סיון קובע, לעומת זאת, כי "התנגשות בתוך הציביליזציה המוסלמית - וזוהי ההתנגשות בעלת המשמעות ולא זאת שבין הציביליזציות שאינה אלא פרי הדימיון - היא בין קנאי האסלאם

13 ש.ס.

14 ש.ס.

15 סמואל הנטינגטון, התנגשות הציביליזציות, עמ' 356.

16 סמואל הנטינגטון, התנגשות הציביליזציות, עמ' 357.

17 ש.ס.

18 ש.ס.

והשלטונות¹⁹. סיון מסביר שהנטינגטון הלך שבי אחרי הרטוריקה של אגף קיצוני, חשוב אך קטן, בעולם המוסלמי העוסק במאבק שבין האסלאם למערב, אך אגף זה, היינו אל-קאעידה, רחוק מלייצג את האסלאם כולו²⁰.

למרות שמחקרו של סיון אינו מתמקד באל-קאעידה, מעיר הוא כי מטרתה הסופית של אל-קאעידה הינה לגרום לתבוסתו של ה"אויב הקרוב", הווי אומר ממשלים ערבים כופרים וזאת לאחר שיביסו קודם לכן את ארצות הברית וישראל. גם בסוגיית המטרה הסופית של אל-קאעידה חלוקות הדעות בין החוקרים שכן החוקר גילס קפל סבור, בניגוד לסיון שמטרתה הסופית של אל-קאעידה הינה הבסת אירופה וארצות הברית²¹.

במחקר זה עולה, כי בעיני אל-קאעידה, קיים סכסוך רב ממדי, מסובך ועתיק יומין בין המערב לאסלאם. הוגיה ומנהיגיה של התנועה, רובם ככולם, בעלי תודעה היסטורית ופוליטית, אשר בניגוד למנהיגי קבוצות רדיקליות אסלאמיות שקדמו להם, סבורים שלא די להצהיר כי האסלאם הוא הפיתרון. מבחינתם, מצבו הפוליטי העגום של האסלאם נובע בעיקר משליטתו של המערב בארצות האסלאם וכדי לסיים שליטה זו יש לצאת למלחמת חורמה נגדו, לפחות עד גירושו מאדמותיו²².

בחיבור זה אבקש להראות שבעיני אל-קאעידה מדינות המערב, וארצות-הברית בראשן, מנהלות כיום מסע צלב חדש, המבקש להשתלט על המשטרים המקומיים במדינות האסלאם, וכי הן רואות במזרח התיכון את עורק החיים של העולם, שכל

¹⁹ עמנואל סיון, התנגשות בתוך האסלאם (תל אביב: עם עובד, 2005) עמ' 29.

²⁰ סיון, התנגשות בתוך האסלאם, עמ' 16.

²¹ Gilles Kepel. The war for Muslim Minds (Cambridge Massachusetts: Harvard University Press, 2004), p. 289.

²² ראה להרחבה השקפה זו בפרק חמישי להלן.

השולט בו, שולט על העולם כולו²³. דומה שההנחה האסטרטגית של אל-קאעדה, אשר תעמוד לבחינה במחקר זה, הינה, כי אם יעלה בידה לגרום למדינות המערב להרפות את אחיזתן במדינות האסלאם, תצליח היא, יחד עם שאר ארגוני האסלאם הרדיקלי לתפוס את השלטון מידי המשטרים העומדים בראש המדינות המוסלמיות²⁴, ולהקים אומה אסלאמית גדולה שבה קיימת דת אחת ויחידה, השריעה²⁵. מכאן הרעיון המהפכני של אל-קאעידה, כי המזור לחולייו של האסלאם יבוא לאחר שהאסלאם, בראשותה של אל-קאעידה, יביס את מעצמות המערב ובראשן ארצות-הברית של אמריקה במלחמה כלל עולמית.

על מנת להתמודד עם שאלות המחקר שהצגתי, אעמוד בפרק הראשון על הסיבות להקמתה של אל-קאעידה. הסיבה הראשונה היא פנים-אסלאמית ונעוץ במצבן הרעוע של מדינות האסלאם בשלהי המאה הקודמת²⁶. הסיבה השנייה היא כוונתה של אל-קאעידה לנהל ג'יהאד כנגד המערב, במטרה לגרשו מאדמות האסלאם²⁷. ולבסוף, רצונה של אל-קאעידה להפוך למנהיגת המאבק של התנועה האסלאמית הרדיקלית במערב ובמשטרים המקומיים, על רקע כישלונם הפוליטי של ארגוני האסלאם הרדיקלי לתפוס את השליטה הפוליטית בארצות האסלאם.

²³ יוסף אלעיירי, אלתונ'וד אלאמריקי פי אלג'זירה אלערביה חקיקתוהו ואהדאפן (מרכז אלדראסאת ואלבוחות' אלסלאמיה ל"ת), עמ' 4.

²⁴ המשטרים העומדים בראש מדינות האסלאם יכוננו להלן: המשטרים המקומיים.

²⁵ שמואל בר, "המכתב של ז'אהירי והאסטרטגיה של אל-קאעידה", קיוונים, בתוך:

<http://www.kivunim.org.il/article.asp?id=156>. Accessed on 29/04/08.

²⁶ Arab Human Development Report: Creating Opportunities for Future Generations". United Nations Development Program, Arab Fund for Economic and Social Development.

²⁷ Bernard Lewis, "The Roots of Muslim Rage", *The Atlantic Monthly*, (September) 1990 266, p.47-60.

הפרק השני יסקור בקצרה את תולדות אל-קאעדה, התגבשותה במלחמת אפגניסטן - ברית המועצות וכלה בימינו אלה²⁸ ויעמוד על צמתים חשובים בקורותיו של הארגון. בנוסף, אציג ניתוח המבנה הארגוני של התנועה כיום, הנהגתה, פעיליה, שיטות פעולתה, וחשיבותה של רשת האינטרנט בתקשורת שלה עם אנשיה ובגיוס אנשים חדשים לשורותיה, ובתפיסת עולמה.

הפרק השלישי יתאר את שורשיה האידאולוגיים של אל-קאעדה. עיון בכתביה מגלה ששורשיה האידאולוגיים נעוצים בארבעה מקורות: הראשון, המלומד המוסלמי אבן תימיה אשר פעל בסוריה במאות ה-12 וה-13, השני, איש הדת עבד אלוהאב שחי בסעודיה²⁹ במאה ה-18 והואהביה בכלל, שלישי, סייד קוטב, אשר פעל במצרים במאה ה-20. לבסוף, בפרק זה אציג בפרק זה את הסלפיה כהלך רוח אשר בהשראתו עוצבה האידאולוגיה של אל-קאעדה³⁰.

הפרק הרביעי, עניינו בשאלה כיצד הוגי אל-קאעדה רואים את ה'צלבנות החדשה' ומהן העוולות שהם מייחסים לה. הוגיה של אל-קאעדה רואים את המערב בכלל וארצות הברית בפרט כ"מלכות הרשע"³¹ אשר נושאת באחריות למצבו הקשה של האסלאם³² בהווה, ולעתים מזומנות הם נוטים לערוך השוואות בין מדיניותו הנוכחית של המערב למדיניות שעמדה מאחורי מסעות הצלב בטענם, כי המערב, דהיינו הצלבנות החדשה, חברה עם הציונות, אסרה מלחמה על האסלאם, במגמה להכניעו, עד למיגורו הסופי³³.

28 National Commission on Terrorist Attacks, "The 9/11 Commission Report : Final Report of the National Commission on Terrorist attacks Upon the United States", (להלן : דר"ח 9/11).

29 דורי גולד, ממלכת האיבה: ערב הסעודית - החממה לטרור הבינלאומי (תל-אביב: ידיעות אחרונות, 2004)

30 סלפיה- מהמילה סלף בערבית המתורגמת כאבות הראשונים. והכוונה לדורות הראשונים, מכונני האסלאם.

31 סיון, התנגשות בתוך האסלאם, ע"ע 57-65.

32 שם.

33 אלקודס אלערבי, 22-23.8.98.

הפרק החמישי עוסק באסטרטגיה של אל-קאעדה ומבקש להבין מהן מטרותיה וכיצד היא מבקשת להשיגם.

כדי לרדת לסוף השקפת עולמה של אל-קאעידה, ייחקרו כתביהם של הוגיה הראשיים, המייחסים חשיבות יתר לאמונה שמאחורי המעשים, בבחינת "סוף מעשה במחשבה תחילה". בעוד הדור של שנות ה-70 וה-80 במאה הקודמת, הפיץ את תורתו בעיקר באמצעות קלטות³⁴, אל-קאעדה מפיצה את משנתה בעיקר באמצעות רשת האינטרנט, שהיא מכשיר נגיש לכל, מהיר, זול, חזותי ואינטראקטיבי. הקלטות הביאו את תורת האסלאם הרדיקאלי לתודעת הציבור, והאינטרנט, המוצר הטכנולוגי המובהק של סוף המאה ה-20, הוא שהעניק לאל-קאעדה מעוף³⁵ שכן, באמצעותו מפיצים מנהיגיה של התנועה ופעיליה את דבריהם לקהלי היעד שלהם³⁶. לאחר מלחמת אפגניסטן – ארצות-הברית, מילאה האידאולוגיה תפקיד חשוב בסדר היום של אל-קאעדה וזו המסגרת אשר הכתיבה את תוכנית הפעולה של אל-קאעדה על יעדיה קצרי הטווח וארוכי הטווח³⁷.

מסגרת הזמן של החיבור מתוחמת בשנות פעילותה של אל-קאעידה, דהיינו החל מזמן הקמתה של התנועה בשנת 1988 ועד לשנים האחרונות, מהלך של עשרים שנים לערך. ואולם מטבע הדברים, חיבור המתרכז באידאולוגיה ולו גם בת-זמננו, אינו יכול להיות שלם, אם לא יחקור גם את שורשי האידאולוגיה של התנועה שראשיתם בעבר, בימי אבן תיימיה, עבד אל-והאב ובמאה הקודמת - סייד קוטב.

³⁴ תרבות הקלטות החלה בשנות ה-70 והיה זה ח'ומייני בין הראשונים שהשתמש בהן לצרכיו הפוליטיים: ראו: סיון, התנגשות בתוך האסלאם, ע"ע 110-128.

³⁵ אחד מהאתרים החשובים ביותר המייצגים את אל-קאעדה באינטרנט והמזוהה עם אבו מחדד אלמקדסי נקרא: "מנבר אל-תוחד ואלג'יהאד", בתוך:

<http://www.alsunnah.info/i?PHPSESSID=a5c71c7b164725c9f3b713bd9116381c>
נפתח ביום 29.4.08.

³⁶ Gabriel Weimann, *Terror on the Internet*, (Washington, DC : United States Institute of Peace Press, 2006).

³⁷ Video, Taylor, peter. "The New Al-Qaeda: jihad.com", panorama, bbc, 25.7.05

עיקר המחקר מתמקד בכתיבתם של מנהיגיה של התנועה והוגיה, אשר כתיבתם פועלים באו לידי ביטוי בעיקר בשלהי המאה הקודמת.

ברשת האינטרנט³⁸ קיים מאגר עצום של חומר אידאולוגי כתוב שימש מקורות ראשוניים למחקר. במאגר זה יש בראש ובראשונה ספרים וחיבורים, אשר נכתבו בידי מנהיגיה של אל-קאעדה. ספרים אלה מאפשרים לחקור את מהלכי מחשבתם של ראשי אל-קאעדה במגוון נושאים. כך למשל ספריו של אלט'ואהרי בעניין יחסה של אל-קאעדה לאחים המוסלמים בספרו הקציר המר, "אלחסאד אלמר"³⁹, או ספרו החשוב, אשר נכתב לאחר מלחמת ארצות הברית בטאליבן: "אבירים תחת דגלו של הנביא"⁴⁰. אוסאמה בן לאדן לא כתב ספרים, אך כמות המנשרים שהוציא תחת ידו והראיונות שהתראיין במשך השנים היא עצומה ובחלקם הוא מביע רעיונות עמוקים מאוד⁴¹. כתיבתם של הוגי דעות המזוהים עם אל-קאעדה ובין הבולטים שבהם ניתן למנות את השיח'ים הסעודיים פארס אל-זהראני, המזוהה לעיתים גם בכינוי אבו ג'נדל אל-אזדי, וכן אבו בכר נאג'י⁴². המחקר עשיר במסמכים מקוריים רבים, שנתפסו במהלך מלחמת ארצות-הברית באפגניסטן⁴³.

שאלה של טרמינולוגיה: בחיבור זה אני מבחין הבחנה ברורה בין אסלאם כדת, שדבקים בה כמיליארד ושלוש מאות מיליונים מוסלמים מאמינים לבין אסלאמיזם שההולכים בדרכו מכנים את עצמם אסלאמיזם ואשר הנחת היסוד המנחה אותם הינה שהאסלאם איננה רק דת, כי אם מערכת פוליטית ותרבותית אשר מעורבת בכל תחומי החיים ועל כן, מטרתם הבסיסית הינה סילוקם של המשטרים המקומיים

38 ראו למשל אתר האינטרנט: <http://www.tawhed.ws/i>. Accessed on 29/04/08

39 אימן אלט'ואהירי, אלחסאד אלמר, ג'מעה אלג'האד (ל"מ, ל"ת).

40 אימן אלט'ואהירי, פרסאן תחת רעאיה אלנבי, שרק אלאוסאט, לונדון החל מיום 02.12.2001.

41 ראו להלן ראיונות ומנשרים שפירסם בן לאדן בעיקר בכלי התקשורת הבאים: אלקדס אלערבי, רוז אליוסף

וכן אלג'זירה.

42 שם.

43 ראו למשל מסמך שלל מקורי של אלקאעידה שעניינו רעיון ההקמה של אלקאעידה: "אלקאעידה ג'מעה

אסלאמיה סביליה אלג'האד", בתוך: <http://ctc.usma.edu/aq/pdf/AFGP-2002-600175-Orig.pdf> נפתח ביום 3.5.08

וכינון שלטון פוליטי אסלאמי, תוך כדי החלה שמרנית וכוללת של החוק האסלאמי (שריעה). הכינוי אסלאמיון, תכליתו להבחין את שלומי אמוני האסלאם מכלל קהילת המוסלמים ולבטא דימוי עצמי של התבדלות⁴⁴. מנהיגיה של אל-קאעדה מרבים לכנות את עצמם כמג'אהידון או ג'האדין, דהיינו לוחמי ג'יהאד, מתוקף ראייתם את הג'יהאד כחובה מוסרית אסלאמית ראשונה במעלה ואת מלחמתם במערב כמלחמת ג'יהאד⁴⁵, המשתייכים ל"אלסלפיה אלג'יהאדיה", גישה שמקורה מבית מדרשו של סייד קוטב אשר השכיל לחבר חיבור רעיוני בין הרעיון הסלפי לג'יהאד⁴⁶.

⁴⁴ אוריה פורמן, אסלאמיון: דת וחברה במשנתם של נאמני האסלאם בני-זמננו (תל-אביב: משרד הביטחון, 2005) עמ' 15.

⁴⁵ ראו למשל, שידור וידאו של בן לאדן מיום 16.12.04, אתר ממר"י, בתוך http://www.memritv.org/clip_transcript/en/419.htm

⁴⁶ אבו מסעב אלסורי, דעוה אלמקואומה אלסלאמיה אלעאלמיה (ל"מ ל"ת), עמ' 658.

פרק ראשון:

המסגרת ההיסטורית להקמתה של אל-קאעדה

"ה-11 בספטמבר היה אירוע ייחודי בהיקף הזוועה שלו, אך מבחינת עוצמת הייאוש שהוא ביטא אין הוא שונה ממתקפות טרור קודמות שניבאו את סופן של התנועות שביצעו אותן"⁴⁷. מעשה של ייאוש - כך רואה הוגה הדעות הערבי החשוב סאדק אלעזם את התקפת הטרור של ה-11 בספטמבר. האם אכן היה זה מעשה של ייאוש? על-כך בא פרק זה להשיב.

בפרק זה אעמוד על הגורמים שהביאו להקמתה של אל-קאעידה, בעיקר כפי שהדבר נראה מנקודת מבטם של הוגיה: הגורם הראשון הוא מצבן הקשה של רוב ארצות האסלאם בשלהי המאה הקודמת, שלווה בתחושת חידלון וייאוש מהמשטרים המקומיים⁴⁸. הגורם השני, עוסק בשליטתו והשפעתו של המערב על המרחב הערבי

⁴⁷ סאדק אל-עזם, "נקע גלגל הזמן שליטת המערב, הטרור האיסלאמי והדמיון הערבי", בתוך: <http://www.kivunim.org.il/article.asp?id=104>. נפתח ביום 3.5.08.

⁴⁸ United Nations, Arab Human Development Report 2002: Creating opportunities for future Generations. United Nations Development Program, Arab Fund for Economic and Social Development, in: <http://www.arab-hdr.org/contents/index.asp?rid=4>. Accessed on 29/04/08.

המוסלמי. הגורם השלישי, עניינו בכישלונם של ארגוני האסלאם הרדיקלי לתפוס את השלטון מידיהם של המשטרים המקומיים.

מצבן של מדינות המרחב הערבי-מוסלמי

בשלהי שנות ה-80, היה מצבן של מדינות המרחב הערבי-מוסלמי, ובכלל זה 22 מדינות הליגה הערבית, עגום ביותר. כעשור שנים מאוחר יותר, מינה האו"ם קבוצה נבחרת של חוקרים ממוצא ערבי, כדי שיכתבו דין וחשבון על מצבן של מדינות ערב בשלהי המאה ה-20. הדו"ח שירטט מצב חמור ביותר. על פי כל הפרמטרים שנבדקו, נמצא העולם הערבי בתחתית הסולם ביחס לשאר מדינות העולם, או לכל היותר מעל לגוש האפריקאי בלבד⁴⁹.

המפתח להבנת מצבו של המזרח התיכון בשלהי המאה ה-20 נעוץ בתקופה שלאחר מלחמת העולם השנייה, עת עמדה שליטת הבריטים והצרפתים בפני סיומה; חלק מן המשטרים הוותיקים בארצות האסלאם הוחלפו במשטרים חדשים ועל השליטים הוטלה המשימה להפעיל מדיניות של התפתחות מהירה בחברות שהיו בעיצומו של תהליך שנוי: האוכלוסייה גדלה במהירות; הערים התרחבו מאוד ובפרט ערי הבירה; השכבות החברתיות התגבשו בדרכים שונות והשפעתם של אמצעי התקשורת החדשים כמו הקולנוע הרדיו, הטלוויזיה וקלטות השמע הורגשה בכל תחומי החיים⁵⁰. ההתפתחות המהירה היטיבה בעיקר עם אלה שידעו להתמודד עם השינויים ולהסתגל אליהם; מי שגרף רווחים מיידים היו האליטות: הפוליטיקאים, קציני צבא, פקידי ממשלה בכירים, אנשי עסקים מתחומי הבנייה, היבוא והיצוא או מתעשיות מוצרי הצריכה וכן היזמים ואנשי העסקים שעסקיהם חרגו אל מעבר

⁴⁹ United Nations, Arab Human Development Report 2002: Creating opportunities for future Generations. United Nations Development Program, Arab Fund for Economic and Social Development, in: <http://www.arab-hdr.org/contents/index.asp?rid=4>. Accessed on 29/04/08.

⁵⁰ ברנרד לואיס, המזרח התיכון, אלפיים שנות היסטוריה (תל אביב: משרד הביטחון, 1997) עמ' 303-304.

לגבולות ארצם לשוק העולמי. עובדים מיומנים קצרו גם הם רווחים כשהנסיבות הפוליטיות אפשרו להם להתארגן ביעילות⁵¹.

בערים הגדולות, ובעיקר בשוליהן, התרכזה אוכלוסייה של מעסיקים קטנים, סוחרים זעירים וספקי שירותים לעשירים, וסביבם אוכלוסייה גדולה של אנשים שהתפרנסו מן 'המגזר הלא פורמלי', כמו רוכלים, אנשים העוסקים בעבודות מזדמנות או מובטלים. בין התופעות החשובות שהעיקו מאוד על החברות שלאחר מלחמת העולם השנייה בלט במיוחד שיעור גידול האוכלוסייה המהיר בחברות האסלאמיות. כך למשל, בין השנים 1965-1990 גדלה אוכלוסיית המגרב בשיעור של 2.65% לשנה, מ-29.8 מיליון נפש ל-59 מיליון נפש, כשהאוכלוסייה באלג'יר גדלה בשיעור שנתי של 3%, ובמצרים בשיעור שנתי של 2.3%, מ-29.4 מיליון ל-52.4 מיליון⁵² נפש.

ואולם יותר מכל דבר אחר, בעיני מדינות ערב, שיקפה התבוסה הצבאית שהן נחלו ביוני 1967 מידי ישראל את מצבן העגום. הכישלון הצבאי פתח תהליך ארוך של חשבון נפש בארצות האסלאם ובמרכזו עמדה תחושת כישלון והחמצה בתחומים רבים נוספים⁵³. תחושת הכישלון כללה גם את הערכים ש"יובאו" (מבאדיע מסתורדה) מהמערב: כך, מהחלום על סוציאליזם, נותרה ביורוקרטיה מנופחת ואבטלה סמויה ומהאחדות הערבית לא נותר דבר, אחרי הברית הכושלת שנכרתה בין סוריה ומצרים⁵⁴.

אלברט חוראני, היסטוריה של העמים הערביים (תל אביב: דביר, 1996), עמ' 430.

הנטינגטון, עמ' 147.

פואד עג'מי, מלכוד: ערבים וערביות מאז 1967, (ת"א, למשכל 2001), ע' 51.

ראיון עם אחמד סתאר, עוזרו של עומר עבד אלרחמן מנהיג אלג'מאעה אלאסלאמיה בתוך: :

<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/binladen/interviews/sattar.html> נפתח ביום

3.5.08.

מצרים היא מקרה מייצג. עלייתו של גמאל עבד אלנאצר לשלטון במחצית שנות ה-50 במאה ה-20 כמנהיגם של "הקצינים החופשיים", בישרה עתיד טוב יותר בתחום הפוליטי. דומה היה שחלומם של הערבים לכונן מדינה חזקה ועצמאית עומד סוף-סוף להתגשם. נאצר, שניחן בכריזמה שופעת, הצליח להפיח תקוות לעתיד ורוד בקרב בני עמו ובקרב העולם הערבי בכלל; כאשר דיבר על הצורך ביישום רעיונות חדשים בעולם הערבי, כגון סוציאליזם ואחוה ערבית נהו אחריו רבים שחפצו להאמין לו. חזונו של נאצר אכן אומץ במדינות ערביות רבות, אך בשנותיו האחרונות שוב אי אפשר היה להתעלם מכישלונותיו⁵⁵: הצמיחה הכלכלית נבלמה, רמת חייהם של בני המעמדות הנמוכים לא עלתה במידה סבירה, מצב השירותים החברתיים היה מחפיר, השלטון נשאר סמכותני וכפייתי ולא הותרה השתתפות פוליטית לציבור, האינטלקטואלים חשו מנוכרים והיצירה התרבותית נפגעה. כמו כן היה מעמדה של מצרים בעולם הערבי בשפל המדרגה, צבאותיה הובסו ובחברה המצרית שררה תחושה של משבר ואבדן דרך. עם מותו של נאצר, מסכם אלט'ואהירי "גוועו גם עקרונותיו, אשר מתו כי לא הלמו את המציאות ועם מותו מת גם המיתוס אשר התנפץ בחולותיו של מדבר סיני"⁵⁶.

סעודיה עשירה ממצרים ושונה ממנה, אך בדומה לה, גם היא האירה פנים בעיקר לאליטות שלה. בעוד שבמצרים הורגש המשבר החל מאמצע שנות השבעים ואילך, סעודיה עברה משבר כלכלי בשנות ה-80, כתוצאה מירידת מחיר הנפט הגולמי בשוקי העולם, אז ירד התוצר המקומי הגולמי לנפש מ-15,810 דולר בשנת 1981

⁵⁵ כך למשל, נגיב מחפוז התראיין לאלאהראם וביקר קשות את נאצר. טענתו העיקרית הינה שנאצר דיבר על רעיונות נשגבים, אך כשל מלהתמודד עם מצוקות היום יום, ראה: אלאהראם, 21.7.98.

⁵⁶ אימן אלט'ואהירי, פרסאן תחת רעאיה אלנבי, שרק אלאוסאט, לונדון החל מיום 02.12.2001. ראה גם: Ayman al-Zawahiri "Knights Under the Prophet's Banner": in

לפחות ל- 5,479 דולר לנפש בשנת 1986.⁵⁷ המשבר הכלכלי גרם להרעה בתנאים הסוציאליים שמהם נהנו בעבר אזרחי סעודיה. גרוע מכך, משבר זה גרם לשיעור אבטלה גבוה של כ-25% בקרב בוגרי האוניברסיטאות.⁵⁸

בעקבות הקשיים הכלכליים הופנתה אצבע מאשימה כלפי המנהיגים הסעודיים אשר נתפסו כמושחתים ובעלי כושר ניהול לקוי.⁵⁹ בקרב חוגים המתנגדים לשלטון הושמעה טענה כי העומדים בראשו אינם די מוכשרים כדי לנצל את ההצלחה. בדומה למצרים, גם במקרה זה, נחשפה האליטה הסעודית לתרבות המערב וביקשה להזדהות עמה. ארנולד הוטינג'ר כתב, כי בני האריסטוקרטיה בסעודיה, המרוויחים סכומי עתק, "כלל אינם במצב שבו הם יכולים להתלכד כדי להשפיע על יציבות מדינתם. הם מתייחסים לממלכה [הסעודית] בעיקר כאל בית חרושת לכסף. ואותה 'מולדת' שבה הם מבקשים לפרוש לגמלאות, במוקדם או במאוחר, תהיה ככל הנראה טקסס או קליפורניה"⁶⁰. בביקורת שהוא מותח על האליטה הסעודית שהוא הכיר מקרוב מאוד, ובתוכה גם את בית המלוכה הסעודי, טוען בן לאדן כי משפחת המלוכה "לא יישמו את השריעה ולמעשה הם ייסדו את המדינה לצרכיהם בלבד"⁶¹. בן לאדן אף הוסיף וטען בביקורתו על האליטה הסעודית שהאזרח הסעודי מן השורה, המודע לכך כי ארצו היא מפיקת הנפט הגדולה בעולם, נאנק תחת עול של מסים כבדים ומקבל בתמורה שירותים גרועים. האזרח ברחוב מיטיב לדעת ש"העולמא במסגדים [צודקים] באומרם שסעודיה הפכה למושבה אמריקאית"⁶².

57 יהושע טייטלבוים, מדינה נאבקת על נפשה, האופוזיציה האסלאמית בערב הסעודית (תל-אביב, מרכז משה דיין, 2005), עמ' 14.

58 יהושע טייטלבוים, עמ' 16.

59 ראיון שנתן בן לאדן ובו מתח ביקורת על המשטר הסעודי: 10.7.96, Independent

60 Harnold Hottinger. "Does Saudi Arabia Face Revolution?" The New York Review of Books, 28.6.1979

61 בן לאדן בראיון: 10.7.96, Independent

62 שם.

המשטרים המקומיים ברובם הגדול נטו לקיים קשרים הדוקים עם המערב. כך למשל, כתב פרופ' שמעון שמיר, כי בשלהי ימי שלטונו של נאצר התרשמו מבקרים במצרים שבקרוב אנשי האליטה המצרית גבר הביטחון העצמי ביחסיהם עם המערב והשתררה תחושה שהאמריקאים הם גורם שאפשר בהחלט "לכלכל עמו את העניינים"⁶³. מצרים, וסאדאת בראשה, גילו נכונות לפתוח פרק חדש ביחסים עם המערב. סאדאת הוביל מדיניות של פתיחות - "אנפתאח" - אשר הוצגה כתפיסה רחבה הכוללת ליברליזם כלכלי, פלורליזם פוליטי, חירויות אזרח ודלתות פתוחות לעולם⁶⁴. גם באלג'יריה בלטה מאד נהייתה של האליטה אחר קסמו של המערב וזאת לעומת נוכחות חזקה מאד של האסלאם בקרב העם הפשוט. כלשונו של עג'מי, זו הייתה חברה ים-תיכונית, "שמצאה עצמה לכודה בין שליחות אסלאמית המשמיעה את קולה מלמטה ובין היסטוריה של חשיפה לאופנות ולאורח חיים של אירופה ובעיקר לאורח החיים של צרפת"⁶⁵.

מצבן הפוליטי הכלכלי החברתי הרעוע מדינות המרחב הערבי המוסלמי והטחת ביקורת במנהיגותם לאחד הנושאים העיקריים באידאולוגיה של אל-קאעידה. כך למשל, פנה בן לאדן בדבריו אל בני העם הפשוט והמריץ אותם לצאת נגד המנהיגות הכושלת: "אני קורא לעם המוסלמי לגרש את המנהיגים התומכים בעריצים אלה ולמנות תחתיהם מנהיגים חזקים וישרים אשר יוכלו להתמודד עם הנסיבות הקשות ולהגן על אומת האסלאם"⁶⁶. ביקורת שכיחה אחרת תוקפת את העובדה שהמנהיגים המקומיים אינם מפעילים את מערכת החוק לפי כלליה של השריעה.⁶⁷

63 שמעון שמיר, "הרה-אוריינטציה של מצרים לעבר ארצות הברית- דינמיקה של קבלת החלטות בנושא הבין גושי" בתוך המזרח התיכון וארצות הברית, (תל אביב: עם עובד, 1980), עמ' 268-272.

64 שם, עמ' 270.

65 פואד עג'מי, עמ' 383.

66 בן לאדן בראיון לאלג'זירה, 1.4.04.

67 עבדאללה עזאם, איאת אלרחמן פי ג'יהאד אלאפע'אן (מנבר אלתוחיד ואלג'יהאד, 1984) עמ' 2.

המצב החברתי-פוליטי המעורער במדינות המרחב הערבי מוסלמי תרם לעליית כוחם של ארגוני האסלאם הפוליטי. ברוב מדינות האסלאם עלו על הבמה ארגוני אסלאם פוליטי ששורשיהם ניטעו כבר בשנות ה-30 למאה הקודמת ומאז היו האופוזיציה היחידה והאמיתית. ארגונים אלה ובראשם "האחים המוסלמים" השתמשו בסיסמא רבת קסם: "האסלאם הוא הפיתרון"⁶⁸ וסיסמא זו הבטיחה, לכאורה, ששיבה אל האסלאם הראשוני תביא מזור לכל חוליו של האסלאם וכי האסלאם נושא בחובו את כל התשובות לכל הסוגיות. לפי גישה זו אם רק ידבקו המאמינים בחוקי האסלאם והלכתו, תשוב הציוויליזציה של האסלאם לימי תפארתה⁶⁹.

במדינות המרחב הערבי-מוסלמי נוצרה, דיכוטומיה בין האליטות אשר היו פרו- מערביות לבין חלקים נרחבים מהעם שדבקו באסלאם כדת וכזהות פוליטית⁷⁰. השלטון ראה באנשים בעלי תפיסה אסלאמית רדיקלית, הדוגלים בהחלת השריעה כחוק של המדינה ובקוראן כחוקתו, מתנגדים לו וחסם בפניהם כל גישה אליו⁷¹. זאת ועוד, דומה שבהיעדר דמוקרטיה אמיתית ומתפקדת, היה האסלאם הפוליטי לגווננו לאופוזיציה היחידה האפשרית לשלטון הקיים. כך הפך האסלאם הפוליטי במדינות האסלאם לאופציה היחידה לאדם שאיננו נמנה על חוג האליטות ליטול חלק בפוליטיקה ולנסות להשפיע ולו במעט על מהלך חייו.

Lia Brynja, The Society of the Muslim Brothers in Egypt: The Rise of an Islamic Mass Movement.⁶⁸ (Reading UK: Garnet, 1998).

Mitchell Richard. The Society of the Muslim Brothers. (London: Oxford University Press, 1969).⁶⁹ רעיון זה קיבל ביטוי במשנתו של אימן אלט'ואהירי, פרסאן תחת רעאיה אלנבי, שרק אלאוסאט, לונדון החל מיום

02.12.2001. ראה גם: Ayman al-Zawahiri "Knights Under the Prophet's Banner": in <http://mail.google.com/mail/?ui=2&ik=17655ea4ab&attid=0.1&disp=inline&view=att&th=1135e112c> . 2651a07
Accessed on 13/04/07 .

⁷¹ כך למשל, שורש העימות האלים בין השלטונות המצריים לבין סייד קוטב שביקש להחיל את השריעה בעוד שהראשונים ביקשו לכונן חברה סוציאליסטית פאן-ערבית מודרנית וחילונית. ראו לורנס רייט, המגדלים הגבוהים (אור- יהודה: כנרת זמורה ביתן דביר, 2007) עמ' 39.

אכן מאז שלהי שנות ה-20 למאה הקודמת מנסים ארגוני האסלאם הפוליטי לתפוס את השלטון, אבל מלבד בסודאן ולתקופה קצרה, טרם הצליח כל ארגון סוני אסלאמי רדיקלי לעשות כן. ואולם, גם אם הארגונים האסלאמיים לא הצליחו לתפוס את השלטון הם תפקדו כארגונים קהילתיים המשטרים המקומיים במדינות האסלאם דיכאו את הארגונים הרדיקליים בנחישות רבה, ולעיתים מזומנות תוך גביית מחיר דמים כבד. מחדלם של הארגונים האסלאמיים הקהילתיים לתפוס את השלטון הביאה את אל-קאעדה לראות בארגונים אלה ככישלון⁷² ולכן הם מתחו עליהם ביקורת נוקבת שעיקרה היא שכשלונם נבע בראש ובראשונה מרפיסותם ויחסם הרך והמתפשר כלפי המשטרים המקומיים⁷³. ראש וראשון למבקרים הינו אל-ט'והאירי אשר טען בספרו אל-חסאד אלמר, כי עיקר טעותם של האחים המוסלמים נבעה מעצם הנכונות להשלים עם המשטרים המקומיים. על אלה האחרונים אמר אל-ט'והאירי כי הינם כופרים וכי יש לאסור מלחמה על שליטים כופרים ויהי מה⁷⁴. לדבריו, האחים המוסלמים שיתפו פעולה עם השלטון תוך שהם דבקים בחוק ובחוקה כשהטעות הגדולה שמדובר בחוקים שאינם מעשי אללה⁷⁵. אל-ט'והאירי אף מאשים את האחים המוסלמים בכך ששיתפו פעולה עם המשטר המקומי במצריים אשר לא פסל שיטות דמוקרטיות בעוד שהדמוקרטיה היא דת של כפירה⁷⁶. בכך יצר אל-ט'והאירי הפרדה ברורה בין אל-קאעדה לאחים המוסלמים והתווה את הגבולות ביניהן⁷⁷.

בין אסלאם למערב

⁷² מאיר חטינה, "תיאלוגיה וכוח במזרח התיכון- המרטיריום בפלסטין בהקשר השוואתי", היסטוריה, 16, (תמוז תשס"ה), עמ' 106.

⁷³ מתי שטיינברג, "התיאלוגיה והאסטרטגיה של אל-קאעידה והג'האד העולמי", קשת החדשה, כרך 12 (קיץ 2005), עמ' 75.

⁷⁴ אימן אלט'והאירי, אלחסאד אלמר. ג'מעה אלג'האד (ל"מ, ל"ת) עמ' 14.

⁷⁵ אימן אלט'והאירי, אלחסאד אלמר, עמ' 15.

⁷⁶ אימן אלט'והאירי, אלחסאד אלמר, ע"ע 19-22.

⁷⁷ שם, בצטטו את אבו אעלי אלמודודי.

אליבא דפואד עג'מי כוח מוליד התנגדות⁷⁸. עיון בכתביה של אל-קאעדה מגלה שהוגיה חדורים באמונה שהכוח שהמערב מפעיל נגד האסלאם חייב להוליד התנגדות אלימה, אחרת לא יבוא כל מזור לתחלואיהן של מדינות האסלאם. דובריה של אל-קאעדה מאמינים כי האסלאם חייב לגבור על המערב מכיוון שהאסלאם היא ציוויליזציה נעלה יותר, וכי זאת הדרך להשיג את התוצאה הרצויה של ניצחון האסלאם ותבוסת המערב עד ליום הדין (יום אלדין)⁷⁹.

הוגיה של אל-קאעדה מאמינים, שלא בדומה לסמואל הנטינגטון, כי בין האסלאם למערב קיימת התנגשות של דתות⁸⁰ - ולא של ציביליזציות - אך בשונה מן ההוגים המערביים הם משוכנעים כי המאבק בין הדתות, עתיד להסתיים בניצחונו של האסלאם. לדעתם, מאז ראשית האסלאם, הכוח עובר מידי הנצרות לידי האסלאם וחזרה, מעשה מטוטלת, וכי בימינו אלה חובה על כל העולם המוסלמי ליטול חלק במאבק וכי על אל-קאעדה להיות החלוץ הצועד לפני המחנה. אל-קאעדה מבקשת לשמש משקל נגד לגלובליזציה האמריקאית על ידי הובלת הג'יהאד העולמי (עאלמיאת אלג'יהאד)⁸¹.

לטענה כי קיים עימות מתמשך בין האסלאם למערב ישנם יסודות היסטוריים איתנים, והיחסים ביניהם אכן מתאפיינים ביחסים של תחרות קשה ואף עימותים ומלחמות שנמשכו מאות בשנים. לא תמיד הייתה ידו של המערב על העליונה ולא תמיד היה האסלאם החלש בין שניהם. בראשית דרכו נחל האסלאם ניצחונות צבאיים מרשימים וצבאותיו כבשו מדינות נוצריות רבות, עד ספרד ודרום צרפת במערב אירופה; ובדרום-מזרח אירופה הגיעו צבאות האסלאם פעמיים עד לשעריה של וינה.

78 עג'מ, עמ' 56.

79 אלג'זירה, 4.1.04.

80 ברנרד לואיס, משבר האיסלאם, עמ' 17.

81 שם.

מסעי הצלב שארכו כמאתיים שנה (1095-1291) הותירו רושם בל יימחה על שני הצדדים. בשנת 1095 קרא האפיפיור אורבן השני בוועידת קלרמון, ללוחמי העולם הנוצרי לשחרר את הקבר הקדוש מידי המוסלמים הכופרים ולהציל את הנוצרים במזרח.⁸² בעקבות קריאת האפיפיור, יצא לדרכו מסע הצלב הראשון בשנת 1096 במטרה לכבוש את ארץ הקודש ולהתיישב בה, ולוחמיו כבשו את ירושלים בשנת 1099 והתיישבו בה.⁸³ המוסלמים ראו בנוצרים, יוזמי מסעי הצלב, סכנה קיומית ולכן הכריזו עליהם ג'יהאד.⁸⁴ כדברי משורר סורי בן התקופה: "עשקה הכפירה את האסלאם, על כן יארך הבכי המר לדת... דם חזירים מכסה את קירותיהם וגווילי קוראן מועלים בהן כקטורת. נשבעתי באללה ובאת האסלאם, שזקנים וצעירים יגוננו עליה. אמור לנאמני הדת באשר הם: "היענו לקריאת אללה היענו!"⁸⁵

לנוכח האיום הנוצרי שאיים על האסלאם קם מנהיג מוסלמי בעל שיעור קומה, צלאח א-דין.⁸⁶ מנהיג זה, לאחר שפעל לאיחוד ממלכות בסוריה ועיראק, פלש לממלכת ירושלים, נתקל בצבא הצלבני בקרני חיטין ובקרוב מהיר גרם לו לתבוסה, אשר נרשמה בספרי ההיסטוריה כניצחון מוסלמי מזהיר. באוקטובר 1187 כבש צלאח א-דין את ירושלים ולאחריה את כל הערים הצלבניות, מלבד צור. לאחר כיבוש ירושלים לא אבדה תקוותם של הצלבנים והם הקימו בירושלים ממלכה החדשה אשר כונתה "ממלכת ירושלים הצלבנית", אשר התקיימה בתחומי ארץ-ישראל עד שנת 1291. בשנה זו תקף המוסלמי קלאון את עכו, פרץ את ביצורה החזקים והחריב את העיר לחלוטין. קלאון החריב גם את כל יישובי החוף, כדי

August C. Krey, The First Crusade: The Accounts of Eyewitnesses and Participants, (Princeton : 1921) pp. 42-43. ⁸²

Jonathan Simon Christopher Riley, The Oxford illustrated history of the Crusades (Oxford: New York : Oxford University Press, 1995). ⁸³

מסעי הצלב, עמ' 242. ⁸⁴

שם. ⁸⁵

Carole Hillenbrand . The Crusades: Islamic Perspectives (New York: Routledge, 2000) pp. 171-182 ⁸⁶

למנוע פלישה נוצרית נוספת בעתיד, למרות שההרס פגע גם בקשרי המסחר של ממלכתו.

בתקופה שלאחר מסעי הצלב לא שררו שקט ושלווה בין הנוצרים והמוסלמים ובמשך מאות בשנים לא היה צד אחד מנצח או מפסיד עד שבשנת 1683 הסתיים המצור העות'מאני על וינה בתבוסה רבתי של העות'מאנים. מני אז ואילך, הוכרעה הכף לטובת המערב והוא זכה לשורה של ניצחונות צבאיים. נפוליון היה המצביא הראשון שזכה להצלחה צבאית, כאשר בשנת 1798 כבש את מצרים במהירות רבה, כמעט ללא קרב⁸⁷. הצרפתים כבשו את אלג'יריה בשנת 1830, את תוניסיה בשנת 1881 ואת מרוקו בשנת 1911. הבריטים כבשו את מצרים ב-1882⁸⁸. וכך, עד ראשית המאה ה-20 השתלטו צרפת ובריטניה על רוב שטחי המזרח התיכון.

תקופה זו מציינת את תחילת האימפריאליזם האירופי במזרח התיכון. לצרפת היו היומרות הגדולות מכולן: היא רצתה לשלוט בעמים זרים כגון מרוקו, תוניסיה ואלג'יריה ולהפוך את נתיניהם לצרפתים באמצעות חינוך. הצרפתים כינו תהליך יומרני זה כ"אסימילציה", דהיינו הטמעה, וזאת מתוך כוונה שהעמים הכבושים ייטמעו בתוך העם הכובש ויהפכו צרפתים⁸⁹. הבריטים העדיפו שלא להשקיע משאבים במושבות שבשליטתם יתר על מידה, ולכן קראו לשלטונם "שלטון עקיף"⁹⁰. למרות השוני בין שתי הגישות, שתיהן נבעו מתוך שכנוע עמוק בקרב האירופים כי הם מייצגים תרבות נעלה לעין ערוך מתרבות ה"ילידים", האסלאם, ולכן⁹¹ שומה על

⁸⁷ שמעון, שמיר. תולדות הערבים בעת החדשה, (תל-אביב : רשפים, 1965)

⁸⁸ Newman, E. W. Polson, Great Britain in Egypt (London: Cassell, 1928).

⁸⁹ Betts, Raymond F. Assimilation and Association in French Colonial Theory, 1890-1914 (University of Nebraska Press, London, 2005)

⁹⁰ Michael Crowder, "Indirect Rule: French and British Style", Africa: Journal of the International African Institute, Vol. 34, No. 3. (Jul 1964), pp. 197-205.

⁹¹ William Easterly, The White Man's Burden (Kindle Edition - Feb 1, 2007)

בני הילידים, לאמץ את התרבות האירופית, ולהיטמע בתוכה⁹² ובכל מקרה לציית לה.

לארצות הברית לא היו יומרות קולוניאליות, אך דומה וקברניטיה הונעו מתוך אינטרס שתכליתו השפעה על מהלך העניינים הפוליטי במזרח התיכון. שאיפות אלה הן שקבעו את המדיניות האמריקאית במזרח התיכון, במיוחד מאז שהתגלה הנפט והתבררה מידת חשיבותו לארצות הברית. גם אחרי שכוננו מדינות עצמאיות בתחומי המרחב הערבי-מוסלמי לא פסקה השפעת המעצמות ובמיוחד לא זו של ארצות הברית. תלותו של העולם המתועש בנפט הביאה את האמריקנים למעורבות הולכת וגדלה במדינות אלה⁹³.

ההגירה המוסלמית המסיבית לאירופה יצרה שדה עימות חדש והרחיבה עד מאוד את היכולת לנהל מלחמת הטרור של האסלאם המיליטנטי כנגד המערב. חלק ניכר משורת הפעילים באל-קאעדה הם צעירים מוסלמים שהתחככו עם המערב ורבים מהם הנם דור שני או שלישי של מהגרים באירופה. רבים מהם הם סטודנטים שלמדו באוניברסיטאות של המערב⁹⁴.

למחרת מלחמת העולם השנייה החלה תופעת ההגירה המוסלמית אל המערב, תופעה שתתברר כגורלית ביחסי האסלאם ואירופה. תחילה הייתה זאת הגירה בקילוח דק, אך עד מהרה היא הפכה לנחשול אדיר, וכיום, למעלה מחמישים שנים אחרי סוף המלחמה, היא גורם העלול לשנות את הדמוגרפיה באירופה. כיום חיים

Mathew Burrows, "Mission Civilisatrice": French Cultural Policy in the Middle East, 1860-1914",⁹²
The Historical Journal, Vol. 29, No. 1 (Mar., 1986), pp. 109-135.

⁹³ בספרו של נגיד הבנק האמריקאי לשעבר הוא מודה שהסיבה העיקרית לכיבוש עיראק על-ידי ארה"ב היא הנפט:
Alan Greenspan, *The Age of Turbulence: Adventures in a New World* (New York: Penguin Press 2007)

⁹⁴ Marlina Telvick, "Identity Crisis: Old Europe Meets New Islam",
<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/front/special/roots.html>
Accessed on 29/04/08.

באירופה כ-24 מיליון מוסלמים⁹⁵ כשמספר זה לא כולל את המוסלמים ברוסיה אשר מספרם נאמד בין 20 ל-24 מיליון נפש⁹⁶. אירופה המתחדשת לאחר המלחמה, נזקקה נואשות לידיים עובדות, אשר היא עצמה לא השכילה לספק, עקב הפגיעה האנושה של המלחמה ושיעור לידות נמוך מידי. במילים אחרות, כדי לשמור על רמת העבודה הנוכחית, אירופה זקוקה לקלוט 1.6 מיליון מהגרים לשנה⁹⁷ וזאת מסיבה אחת עיקרית ולפיה בעוד התעשייה ומקורות הייצור באירופה שלאחר מלחמת העולם השנייה, היו במגמת עלייה מתמדת, הצטמצמה הילודה במדינות אירופה, עד למאוד. כיום אין בכל מדינות האיחוד האירופי ולו גם מדינה אחת, שבה עומד שיעור הילודה על רמת התחדשות האוכלוסייה, כלומר 2.1 ילדים לאישה⁹⁸, הנדרשת כדי לשמור על גודל יציב של אוכלוסייה. בהקשר זה יש לקחת בחשבון כי המוסלמים הם המיעוט המתרבה בשיעור המהיר ביותר באירופה⁹⁹.

לא די בכך שאוכלוסיית אירופה אינה גדלה, אלא שבחלק מן המדינות, וביניהן מדינות כגון גרמניה ואיטליה, הפטירות רבות מן הלידות והאוכלוסייה אף קטנה. כך למשל בשנת 2020 צפויה אוכלוסיית בלגיה, שמנתה בשנת 2001 8 מיליון נפש לצנוח ל-7 מיליון נפש, ולקראת מחצית המאה ה-21, בלגיה תהיה ביתם של 4.5 מיליון איש בלבד. אוכלוסיית ספרד צפויה להצטמק בכמעט 25 אחוזים עד שנת 2050. סקר בגרמניה מלמד ש-25 אחוז מהגברים ו-20 אחוז מהנשים בני ה-20-30 בגרמניה אינם מתכוונים להוליד ילדים ואינם רואים בכך כל בעיה¹⁰⁰.

⁹⁵ "Islam and Muslims In Europe Today: Some Key Issues " In: <http://www.divinity.cam.ac.uk/cip/documents/IslamandMuslimInEuropeToday.pdf>
Accessed on 29/04/08.

⁹⁶ ראו גם www.cia.gov/cia/publications/factbook/index.html CIA Factbook, Accessed on 29/04/08.

⁹⁷ דניאל פייס, "המסגדים מתקרבים לאירופה", 11.5.04.

⁹⁸ שם.

⁹⁹ ראו: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4385768.stm>, bbc, Muslims in Europe: Country guide, in: Accessed on 29/04/08.

¹⁰⁰ מקור ראשון, 26/5/2006, "ההתאבדות הדמוגרפית של אירופה".

בעוד הדור הראשון של המהגרים ממדינות האסלאם עשה מאמצים להשתלב בתרבות האירופית, באו בני הדור השני והשלישי ופיתחו דחייה עזה כלפי המדינות האירופיות שקלטו את הוריהם¹⁰¹. בני הדור השני והשלישי מאכלסים כיום את תחתית הסולם החברתי-תעסוקתי באירופה והם מהווים חלק ניכר מאוכלוסיית בתי הכלא באירופה כאשר למשל, מחצית מן הכלואים הצרפתים הם מוסלמים¹⁰². אחד מהמקרים הבולטים הוא המפגעים אשר הפעילו את הפצצות בתחנות הרכבת התחתית ובאוטובוסים בלונדון, ביולי 2005. המחבלים המתאבדים היו נערים בריטים, שהתחנכו בבתי ספר ואוניברסיטאות בריטיים, אשר פעלו בדרך המתכחשת לא רק לערכים הבריטיים אלא לקודים אנושיים אלמנטריים¹⁰³. הם לא היו זאבים בודדים. מה שדחף אותם לצאת לרכבת התחתית עם חבילותיהם ולפוצץ את עצמם ואת שכניהם הבריטים אתם הייתה אידאולוגיה אסלאמית שהם ספגו לא רק במדרסות בפקיסטן, אלא ברחובות לידס וברדפורד.

עד להתקפת הטרור ב-11.9.2001 התארחו בבירות אירופה, כמעט באין מפריע, רבים ממנהיגיה של אל-קאעידה. כך למשל בשנת 1994 פעל בן לאדן מתוך משרד בלונדון¹⁰⁴ ובשנת 1996 הוא שכר דירה באזור וומבלי שבצפון לונדון והתגורר בה תקופת מה¹⁰⁵. אבו מוסעב אל-סורי, אחד מפעיליה הבולטים של אל-קאעידה, חי תקופות מסוימות בלונדון, העיד על עצמו כי נהג לכתוב בכתבי עת אסלאמיים

¹⁰¹ A. Sivanandan, "Why Muslims reject British values", The Observer, 16.10.05

¹⁰² סיון, התנגשות בתוך האסלאם, עמ' 14.

¹⁰³ "Report of the Official Account of the Bombings in London", see internet:

<http://www.official-documents.gov.uk/document/hc0506/hc10/1087/1087.asp>

Accessed on 13/04/07

¹⁰⁴ אלקודס אלערבי, 8.8.94.

¹⁰⁵ רוז אליוסף, 17.6.96.

רדיקליים ותקופות מסוימות חי במדריד ואף היה נשוי לאישה בעלת אזרחות ספרדית¹⁰⁶.

אירופה ביקשה מהגרים, אך דומה שפרנסיה לא טרחו כלל לספק לאלה האחרונים ובמיוחד למהגרים מארצות האסלאם ואפריקה תנאי מחיה הוגנים והם נדחקו לשולי החברות. הביטוי החיצוני להגירה המוסלמית לאירופה היה בולט לעין וגם מבקר שבא לרגע יכול להבחין בו: פרברי עוני מוסלמיים הקיפו מרכזים עירוניים נוצריים שעושרם ניכר. פרוורי העוני של המהגרים מאיימים מאוד על היציבות במדינות אירופה וחלקן אינן מצליחות להשליט בהם חוק וסדר. כך למשל, במספר מדינות באירופה יש בערים שכונות שהן 'מחוץ לתחום'; פרברים שהאסלאם שולט בהם ונציגי החוק אינם נכנסים אליהם. בחלק מהמובלעות אף נאכף החוק השרעי על ידי כוהני דת מוסלמים מקומיים¹⁰⁷.

הנה כי כן, אל-קאעדה נוסדה על רקע רצונם של מנהיגיה לחולל שינוי פוליטי במרחב הערבי-מוסלמי. מצבן הקשה של רוב מדינות האסלאם בשלהי המאה הקודמת, לווה בתחושת חידלון וייאוש מהמשטרים המקומיים¹⁰⁸ ויצר שאיפה להחליף את האליטות השולטות. מנהיגיה סברו כי המשטרים המקומיים מצליחים להחזיק מעמד בשלטון רק הודות לתמיכתן של מעצמות המערב בהם. במקום להילחם במשטרים עצמם שהם בלתי דמוקרטיים ואינם סרים למרותו של חוק, סברו אנשי אל-קאעדה שעדיף להילחם קודם במה שהם כינו "ראש הנחש", ארצות

¹⁰⁶ ראה עמית כהן, "אל-קאעידה 2 הדור החדש של הטרור", מעריב, 10.9.04.

¹⁰⁷ מקור ראשון, "התאבדותה הדמוגרפית של אירופה", 26.5.06.

¹⁰⁸ United Nations, Arab Human Development Report 2002: Creating opportunities for future Generations. United Nations Development Program, Arab Fund for Economic and Social Development, in: <http://www.arab-hdr.org/contents/index.asp?rid=4>.

הברית, בתקווה שגירוש המערב מארצות האסלאם יסלול את הדרך להשתלטותם, ולהשתלטות ארגונים הדומים להם על ארצות האסלאם¹⁰⁹.

אפשר ולו הייתה דמוקרטיה בארצות האסלאם היו פועלים מנהיגיה בדרכים דמוקרטיות לבצע את השינוי הדרוש, אך באין דמוקרטיה נותרה הדרך האלימה בלבד. היציאה כנגד מדינות המערב ובראשן ארצות הברית נעשתה בעקבות תובנה כי המשטרים המקומיים שדיכאו כל התמרדות נגדם ובהפעילם אלימות רבה נהנים מחסות מערבית ולכן הם שורדים. יש להבין את הקמתה של אל-קאעדה, בין היתר, על רקע הרצון של מנהיגיה לקרוא תגר על התנועות האסלאמיות הקיימות בארצות האסלאם מאז שלהי שנות ה-20 של המאה הקודמת ואשר נכשלו ליטול את השלטון לידיהן בכל דרך שניסו. אל-קאעדה היא אפוא תנועה מהפכנית הקוראת תיגר על הסדר הישן ומבקשת לתקנו ולשפרו.

¹⁰⁹ אלקודס אלערבי, 21-22.5.05.

פרק שני:

דיוקנה של תנועה גלובלית

אל-קאעדה היא תנועת¹¹⁰ ג'יהאד, על-לאומית, אסלאמית וסונית¹¹¹ אשר מבצעת פעולות של אלימות פוליטית בעצמה וכן מממנת ומכוונת פעולות אלימות של ארגוני טרור אסלאמיים אחרים, שלהם אידאולוגיה דומה לשלה, ברחבי העולם¹¹². אל-קאעדה הוקמה בשנת 1988 על-ידי אוסאמה בן לאדן ועבדאללה עזאם¹¹³. בעוד שלפני מלחמת ארצות-הברית ואפגניסטן, היה אל-קאעדה ארגון טרור שהתאפיין בהיררכיה מסויימת, אחריה הפך אל-קאעדה לתנועה בעלת מבנה אמורפי המונהגת על-ידי הנהגה השולטת שליטה לא-ישירה על נאמניה, בעיקר באמצעות מסרים עקיפים דרך האינטרנט. שלא כמו תנועות האחים המוסלמים, אשר הפכה לתנועת "דעוה" העוסקת בהטפה ובפעילות חברתית התמקדה אל-קאעדה בביצוע פיגועי טרור גדולים, קטלניים באופן מיוחד ובעלי תהודה תקשורתית בולטת.

כיצד מגדירה אל-קאעדה את עצמה ומהן מטרותיה, ניתן ללמוד מחוזה העסקה סטנדרטי של אל-קאעדה שנפל לידי האמריקאים ואשר באמצעותו התקשרה התנועה עם פעיליה. עיון בחוזה מלמד כי אל-קאעדה מגדירה את עצמה כקבוצה אסלאמית (ג'מעה אסלאמיה) אשר מטרתה מלחמת ג'יהאד כנגד אויביה. בנוסף,

¹¹⁰ בראשית דרכה הייתה אל-קאעדה יותר כארגון בעל מאפיינים היררכיים סמי-צבאיים בעוד שלאחר מלחמת אפגניסטן ארה"ב הפך הארגון לתנועה בעלת מבנה אמורפי.

¹¹¹ במסמך המכונן של אל-קאעדה נאמר כי התנועה הולכת לפי הסונה. חלק ממנהיגי התנועה כגון אבו מוסעב אלזקאווי עקב האוריינטציה הוהאבית שלה היו אויבים מוצהרים של השיעה.
לפי בן לאדן הקשרים עם הארגונים האחרים הם: "רופפים לבביים ואמיצים" בעת ועונה אחת, ראו למשל אלקדס אלערבי 9.3.94.

¹¹³ Peter Bergen, *The Osama bin Laden I know*, (New York: Free Press, 2006)

החווה מלמד כי התנועה דבקה בסונה, דהיינו מנהגיו ואורחותיו של הנביא מוחמד, שאימוצם מהווה מעין תורה שבעל פה של האסלאם ככלל, ודרך הסלפיה (אלסלף אלצאלח) בפרט.

הנה כי כן, בעוד המערב רואה ומכנה את אל-קאעדה תנועת טרור, אל-קאעדה רואה את עצמה כתנועת ג'יהאד ומכנה את לוחמיה מג'אהידון¹¹⁴. הג'יהאד הוא אבן יסוד בתפיסת עולמה אשר הונחל לה על-ידי עבדללה עזאם, אחד ממעצבי האידאולוגיה של התנועה. במימרה המיוחסת לו התבטא עזאם על הג'יהאד במילים אלה:

"אהבת הג'יהאד השתלטה על חיי, על נפשי, על תחושותיי, על ליבי

ועל רגשותיי. אם ההתכוננות [לג'יהאד] היא טרור - כי אז אנו

טרוריסטים. אם ההגנה על הכבוד היא קיצוניות - כי אז אנו קיצונים.

אם הג'יהאד נגד האויבים הוא פונדמנטליזם - כי אז אנו

פונדמנטליסטים."¹¹⁵

האוריינטציה של אל-קאעדה היא על-לאומית. בניגוד לארגוני טרור אסלאמיים ולא-אסלאמיים ברחבי העולם המוסלמי, שאנשיהם השתייכו ללאומיות אחת, אל-קאעדה היא תנועה שאנשיה התקבצו ובאו מכל רחבי מדינות העולם המוסלמי ערבי. די במבט לעבר מדינות המוצא של מנהיגי התנועה כדי להבליט עובדה זו: בן לאדן הוא סעודי ממשפחה שמוצאה מתימן עבדאללה עזאם הוא פלסטיני מהכפר סלת אלחרתיה שליד ג'נין בגדה המערבית¹¹⁶, אימן אלט'ואהרי הוא מצרי מקהיר. העל-לאומיות איננה רק עובדה גאוגרפית, אלא חלק מהאידאולוגיה של התנועה, שכן אחד מהשאיפות העיקריות של אל-קאעדה היא ליצור נבחרת של לוחמים

¹¹⁴ ראיון שנתן בן לאדן לאלאסלאח, 2.9.96.

¹¹⁵ "השפעת מורשת הג'יהאד העולמי" על תנועת החמאס, מרכז למורשת המודיעין (מ.ל.מ.), נובמבר 2004, בתוך:

http://www.terrorism-info.org.il/malam_multimedia/html/final/sp/10_04/heritage.htm

נפתח ב-29/04/08.

¹¹⁶ Kepel Gilles, *Jihad*, (Harvard University Press, 2002), p.145.

שיבואו מכל ארצות האסלאם ובעיקר מהמדינות הערביות. התשתית האנושית של אל-קאעדה נשענה על מי שנקראו האפגנים הערבים, היינו חלק מהמוג'אהדין שהתאספו באפגניסטן כדי להילחם בסובייטים, ואשר התפזרו אחרי המלחמה בכל רחבי המדינות הערביות כשהם נושאים איתם גל של אלימות קטלנית שכמותה לא נודע במדינות הערביות עד אז. העל-לאומיות היא גם יסוד מרכזי באידאולוגיה של אל-קאעדה המתנגדת ללאומיות הפרטיקולארית ומקדשת במקומה את השיבה לרעיון ה"אומה" (אמה) האסלאמית של ימי דורות האסלאם הראשונים שבזכותה, כך מאמינים הסלפים, הגיע האסלאם כבר בימיו הראשונים להישגיו הצבאיים הפנומנליים.

התרגום המילולי של המילה אל-קאעידה, הוא 'הבסיס'. הסבר לשם, ניתן מפי בן לאדן בעצמו, אשר טען, כי הפעילות של המג'אהדין, הלוחמים שנטלו חלק בלחימה באפגניסטן, התרכזה סביב בסיס אימונים מסוים, שכונה בפיהם "אל-קאעידה", הבסיס, והשם נשאר¹¹⁷. מכל מקום, באפריל 2002 לאחר שאל-קאעדה התמזגה עם תנועת הג'יהאד המצרי, בהנהגת אימן אלט'ואהירי שונה שמה הרשמי של אל-קאעדה ל"אל-קאעידת אלג'יהאד"¹¹⁸.

שורשיה של אל-קאעדה נטועים במלחמת אפגניסטן (1979-1987) אשר הייתה לאבן שואבת לאלפים רבים של מתנדבים מוסלמים, מרביתם ממוצא ערבי ממדינות המזרח התיכון. לוחמים אלה היו לימים לגרעינה הקשה של אל-קאעידה. ב-27 באפריל 1978 ביצעה מפלגת העם הדמוקרטית באפגניסטן¹¹⁹, מפלגה בעלת

117 Transcript of Bin Laden's October interview, February 5, 2002 in: <http://archives.cnn.com/2002/WORLD/asiapcf/south/02/05/binladen.transcript/index.html> Accessed on 29/04/08.

118 Rashwan Diaa "After Mombassa", 2 - 8, (January 2003), Issue No. 619, *Al-ahram*; Al-Zawahiri: Egyptian militant group joins al Qaeda, Cnn, August 5, 2006

119 People's Democratic Party of Afghanistan (PDPA)

אוריינטציה לניניסטית-מרקסיסטית, הפיכה והדיחה את המלך. השלטון המרקסיסטי הפרו-סובייטי שלט באפגניסטן במשך כ-18 חודשים ואז יצאו המוג'אהדין, הלוחמים האסלאמיים, להפיכת נגד. אירועים אלה התפתחו למלחמה כוללת ובתאריך ה-25 בדצמבר 1979 פלשו כוחות צבא סובייטים בהיקף גדול לאפגניסטן והחלו בלחימה פעילה במוג'אהדין במטרה לסייע למפלגה הלניניסטית-מרקסיסטית. המוג'אהדין כללו עשרות ארגונים אסלאמיים שונים, אשר התאחדו למאבק משותף בצבאה של ברית המועצות עד לשנת 1985. ארצות-הברית תמכה במוג'אהדין האפגניים באופן נמרץ, כיוון שראתה במלחמה זו הזדמנות פז להתיש את צבאה של ברית-המועצות, אויבתה בתקופת המלחמה הקרה. לצד ארצות-הברית ניצבו בעיקר סעודיה ופקיסטן, שסייעו לארצות-הברית במטרה לבלום את ההתפשטות הקומוניסטית למדינות האסלאם¹²⁰.

עבדאללה עזאם, פלסטיני, ד"ר למשפט אסלאמי, היה כנראה בין הראשונים להבין כי מלחמת אפגניסטן-ברית-המועצות טומנת בחובה סיכוי של ממש, להוציא את רעיון הג'יהאד העולמי מהכוח אל הפועל. עזאם ראה את הג'יהאד כאחת מהחובות החשובות ביותר של המוסלמים ואף הטיף לקיים מצווה זו בכל הזדמנות שנקרתה בדרכו. תפיסת עולמו של עזאם, אשר אותה הנחיל לאל-קאעידה, התמקדה בכלל-עולמיות של תנועת ההתנגדות האסלאמית. לדעתו של עזאם, הלוחמים בשם האסלאם צריכים לנצל את העובדה שהמוסלמים מפוזרים על-פני העולם כולו כדי להקים תנועה כלל-עולמית שתילחם במערב הכופר. הכלל-עולמיות מאחדת את שלומי אמוני האסלאם בגלל העוולות שנעשות לציבור זה.

Bergen, Peter. Inside the Secret World of Osama bin Laden (New York: The Free Press, 2001), pp. 64-66.

120

כאשר הסובייטים פלשו לאפגניסטן הוציא עבדאללה עזאם פסק הלכה ובו כתב שבאפגניסטן מתנהלת מלחמת ג'יהאד ועל כל מוסלמי חלה "חובה אישית" (פרצ' עין) להשתתף בה ולהרוג כופרים (כופאר)¹²¹. ועוד כתב, כי לאחר שחקר את הסיבות לשקיעת העולם המוסלמי בעידן המודרני, הגיע למסקנה שאי קיום מצוות הג'יהאד הוא הסיבה. לפי תפיסתו, מטרת הג'יהאד היא הקמת מדינה אסלאמית¹²² וכל אדמה אסלאמית שהייתה תחת שלטון אסלאמי תחזור לשלטון האסלאם אך ורק באמצעות ג'יהאד "כחובה אישית" שעל כל מוסלמי ליטול בה חלק¹²³.

מעורבותו של עזאם במלחמת אפגניסטן-ברית המועצות החלה כבר בשנת 1980¹²⁴, אז סייע בארגון ציוד לחימה והעברתו למג'אהדין הנלחמים באפגניסטן דרך הגבול הפקיסטני. המוסד הראשון שהקים עזאם נקרא "בית התומכים" ("בית אלאנצאר"), ותכליתו העיקרית לקלוט ולאמן לוחמים וכן לספק למתנדבים - שנהרו לאפגניסטן כדי להילחם בסובייטים - מזון ושירותי לינה¹²⁵.

בשנת 1984 הקים עזאם, יחד עם אוסאמה בן לאדן, אשר הגיע לפקיסטן באותה שנה לערך¹²⁶, את משרד השירותים (מכתב אלח'דאמאת). משרד זה עסק בעיקר בגיוס כספים והפנייתם לצורך סיוע למתנדבים הרבים, אשר נהרו לפשוואר, עיירה פקיסטנית בגבול פקיסטן אפגניסטן¹²⁷. מאז שנת 1984 ואילך הלכה וגברה

121 Abdullah Azzam, "Defence of the Muslim Lands", in: http://www.religioscope.com/info/doc/jihad/azzam_defence_2_intro.htm
Accessed on 29/04/08

122 עבדאללה עזאם, איאת אלרחמן פי ג'יהאד אלאפע'אן (מנבר אלתוחד ואלג'יהאד, 1984) עמ' 2.
דורי גולד, עמ' 99.

123 שויצר, יורם ושי, שאול. הפתעה צפויה (מפעלות המרכז הבין תחומי, הרצליה) עמ' 36.
לורנס רייט, עמ' 129-130.

124 אלקדס אלערבי, 9.3.94 בראיון שנתן בן לאדן לעיתון הוא טען שפעילותו באפגניסטן החלה ב-1985.
125 חתנו של עבדאללה עזאם סיפר בראיון כי בן לאדן הגיע לפשוואר בשנת 1984 בהשראת אביו עזאם ומאז

126 הגעתו שיתפו השניים פעולה. ראו: I met Bin Laden - Who Is Bin Laden, Video about Bin Ladin
Life, in:
<http://video.google.com/videosearch?num=10&so=0&q=bin+ladden+duration%3Along&start=0>
Accessed on 29/04/08.

מעורבותו של בן לאדן במלחמה. בן לאדן השתתף בקרבות, אך את תהילתו קנה בזכות הבנתו האסטרטגית כי הניצחון יהא תוצאה של גיוס כסף רב ולוחמים אשר יוכשרו ויישלחו לשדה הקרב¹²⁸ ובזכות כספו הרב אשר היה מוכן להשקיע למען הלחימה ולמען המטרה.

ביולי 1987, בתום מלחמה שנמשכה תשע שנים וגבתה קורבנות רבים, ולאחר שנחלו תבוסה צבאית במערכה מול המוג'אהדין, נסוגו הסובייטים מאפגניסטן. מבחינת בן לאדן ומרעיו, היה הניצחון על ברית-המועצות, המעצמה הכופרת, הקומוניסטית, ובלשונו של עזאם "הסרטן האדום"¹²⁹, ניצחון רב הוד שנחל האסלאם כולו על מעצמה מערבית לאחר שנים ארוכות של כישלונות צורבים. בן לאדן ועבדאללה עזאם, אשר היו מאבות הניצחון, הבינו היטב, כי נוצרה הזדמנות ראשונה במעלה, להקים ארגון שתכליתו ג'יהאד עולמי, אשר ישים לנגד עיניו השגת ניצחון צבאי על ארצות-הברית וזאת בהתבסס על המוג'אהדין בוגרי אפגניסטן. זה היה הרעיון הבסיסי שעמד מאחורי הקמתה של אל-קאעידה.

סמוך להקמתה של אל-קאעידה, פרץ ויכוח אידאולוגי נוקב בין עזאם לאלט'והאירי. בעוד שעזאם סבר שצריך לבסס את השלטון האסלאמי באפגניסטן וליצור כוח התערבות אסלאמי שיופעל בכל מקום שבו מותקפת מדינה מוסלמית¹³⁰ ולהימנע מפתנה, היינו שנאת אחים, סבר אלט'והאירי שהצליח לשכנע את בן לאדן בדרכו, כי צריך להתרכז בג'יהאד עולמי שמטרתו הראשית מלחמה בצלבנות החדשה על מנת

128 דר"ח 9/11, עמ' 56.

129 עבדאללה עזאם, אלשויועיה אלסרטאן אלאחמב (מרכז אלשהיד עזאם אלאעלאמי, בישאואר, פקיסטן), עמ' 1-3.

130 I met Bin Laden - Who Is Bin Laden, Video about Bin Ladin Life, in: <http://video.google.com/videosearch?num=10&so=0&q=bin+ladden+duration%3Along&start=0>. Accessed on 29/04/08.

למוטט את יסודותיהם של המשטרים המקומיים¹³¹. ב-24 בנובמבר 1989 הסתיים הוויכוח בדרך אופיינית לאפגניסטן: פצצה שהתפוצצה במכוניתו של עזאם בזמן שנהג בה, הרגה אותו ושניים מילדיו שהיו איתו.

במהלך 1989 חזר בן לאדן לארץ מכורתו, סעודיה. ב-2 לאוגוסט 1990 פלשה עיראק, תחת הנהגתו של סדאם חוסין, לכווית¹³². בן לאדן, שהתגורר באותה עת בג'דה, הציע לשר ההגנה הסעודי הנסיך סולטאן, לגייס מיד 100,000 לוחמי ג'יהאד שיילחמו נגד סדאם חוסין. לא זו בלבד שההצעה נדחתה על הסף, היא גם החשידה את בן לאדן בעיני הסעודים, ומאז שירות המודיעין הסעודי ראה בו אדם שבכוחו לצבור כוח ולאיים איום קיומי על שלטונם¹³³.

יותר משהכעיס הסירוב הסעודי התקיף את בן לאדן, הכעיסה אותו הסכמתם של השלטונות לנוכחות האמריקאית המסיבית - כ-500,000 חיילים - בארצם. על-פי עדויות רבות, הייתה הנוכחות הצבאית האמריקאית בערב הסעודית לנקודת מפנה גורלית בקריירה של בן לאדן והיא זו ששכנעה אותו מעל לכל ספק, כי ארצות-הברית היא האויב הראשי של האסלאם וכי נגדה יש להכריז ג'יהאד ולפעול לגירושה מהמזרח-התיכון בכלל ומסעודיה בפרט¹³⁴. משיקולים פוליטיים השתמש בן לאדן בנוכחות האמריקאית בסעודיה כדי להכות שתי ציפורים באבן אחת: ראשית, הוא הטיף לפגוע באמריקאים אשר החליטו "לטמא" את הארץ הקדושה ביותר לאסלאם ושנית, ניתנה בידו הזדמנות פז לתקוף, בשלב ראשון מילולית לפחות, את בית המלוכה הסעודי על כך שהוא משתף פעולה עם "הכופרים". בעקבות דבריו של בן

¹³¹ Kennet Katzman, "Al Qaeda: Profile and Threat Assessment", CRS Report for Congress, 17.8.05

¹³² BBC, 2.8.90

¹³³ ד"ח 9/11, עמ' 57.

¹³⁴ ראו למשל עדותו של חשוגי בתוך: I met Bin Laden - Who Is Bin Laden, Video about Bin Ladin : <http://video.google.com/videosearch?num=10&so=0&q=bin+ladden+duration%3Aalong&start=0>. Accessed on 29/04/08.

לאדן, עקב אחריו המודיעין הסעודי ותקופה מסוימת הוא אף נרדף על-ידם. באפריל 1991, באמתלה של נסיעה לשם השתתפות בכינוס אסלאמי, עזב בן לאדן את סעודיה בדרכו לאפגניסטן ומשם, בשנת 1992 הוא הגיע לסודאן¹³⁵.

בראשית שנות ה-90 הייתה סודאן מקלט לבן לאדן, ושם הוא המשיך לנהל את עסקיו הכלכליים והטרוריסטיים באין מפריע. החל מה-30 ביוני 1989 נשלטה סודאן על-ידי מפלגה בעלת אוריינטציה אסלאמית, 'החזית הלאומית האסלאמית', שחזונה היה הקמת מדינת הלכה אסלאמית, על פי השריעה. בן לאדן התקבל אפוא בסודאן בזרועות פתוחות והיה אורחה הרצוי של ממשלת סודאן¹³⁶. ידוע גם, כי מנהיגה הרוחני של האחים המוסלמים בסודאן, חסן אלתוראבי, נפגש עם בן לאדן ודחק בו להתיישב בסודאן ולהעביר לשם את ארגונו¹³⁷.

בסודאן החל בן לאדן בבניית רשת ג'יהאד הפרושה בכל רחבי העולם. כבר אז ראה את עצמו כראש קונפדרציה בינלאומית אסלאמית שיעדה הוא מלחמה כוללת בצלבנות החדשה וכן בשליטי מדינות האסלאם. כחלק מהג'יהאד העולמי רקם בן לאדן קשרים ענפים עם קבוצות של אסלאם רדיקל מסעודיה, מצרים, ירדן, לבנון, עיראק, אלג'יריה, לוב, טוניסיה, מרוקו אריתריאה ותימן והשקיע בו כספים רבים. בן לאדן יזם קשרים עם ארגוני אסלאם רדיקלי ממדינות אפריקאיות ואסיאתיות רבות, ביניהן ניגריה, בורמה, תאילנד ומלזיה. כמו כן מיוחסת לבן לאדן הקמת ארגון מוסלמי בשם אלכפאח בארצות-הברית, אשר כלל מספר סניפים שהגדול שבהם פעל בתוך מסגד אלפארוק שבברוקלין. סניפים נוספים של אלכפאח היו פזורים ברחבי ארצות-הברית לרבות אטלנטה, שיקגו, בוסטון, פיטסבורג וטוסון.

Newsweek, 12.9.99 135

New York times, 21.9.98 136

רוז אליוסף, 17.6.96 137

בשנת 1996 הפעילה ארצות-הברית לחץ דיפלומטי על סודאן ודרשה להגלות את בן לאדן. הלחץ נשא פרי, ובאותה שנה עזב בן לאדן את סודאן ועבר לאפגניסטן, ושם נתנו לו הטליבאן מחסה¹³⁸. באפגניסטן החל בן לאדן לפרסם פסקי הלכה, אשר במסגרתם קרא למלחמה ישירה בין האסלאם לארצות-הברית.

ב-23 אוגוסט 1996 פרסם בן לאדן פסק הלכה ולפיו מטרת ארגונו היא בראש ובראשונה לסלק את החיילים האמריקאים מחצי האי ערב, להדיח את ממשלת סעודיה, לשחרר את המקומות הקדושים של האסלאם ולתמוך בארגונים אסלאמיים ברחבי העולם¹³⁹. בנובמבר של אותה שנה, העניק בן לאדן ריאיון לעיתונאי אמריקאי ושיגר מסר לארצות-הברית שהוא מתכוון לפתוח בג'יהאד נגדה ונגד בנות בריתה אם לא תוציא לאלתר את כוחותיה מן המפרץ הפרסי¹⁴⁰. נראה כי בשלהי שנת 1996 התגבשה אצל בן לאדן החלטה אסטרטגית לצאת למלחמה באמריקאים על רקע הנוכחות הצבאית שלהם במפרץ הפרסי ובמיוחד נוכחותם בסעודיה. ביולי 1997 נפגש בן לאדן עם עיתונאי אמריקאי ואמר לו: "אנחנו הרסנו את הצבא הסובייטי ואני מקווה שאף את ברית המועצות בכלל. אני מתפלל שהאל יאפשר לנו להפוך את ארצות-הברית לצל של עצמה"¹⁴¹.

ב-23 בפברואר 1998 הכריזו אוסאמה בן לאדן ואלט'ואהרי יחדיו פסק-הלכה אשר פורסם בעיתון אלקדס אלערבי, המתפרסם בלונדון, תחת הכותרת "החזית האסלאמית העולמית" ולפיו מאחר שאמריקה הכריזה מלחמה כנגד האל ונביאו

Jane's Intelligence Review 1.10.98 138

הכרזת ג'יהאד כנגד האמריקאים הכובשים את הארץ של שני המקומות הקדושים, אלקדס אלערבי, 23.8.96; וושינגטון פוסט, 23.8.96. 139

רויטרס, 20.2.96. 140

רוברט פיסק בראיון: independent, 6.12.96. 141

מוחמד, הם מצידם קוראים להרוג כל אמריקאי וכל יהודי בכל מקום עלי אדמות, והם רואים בזה "חובה אישית" (פרצ' שחצ'י) החלה על כל מוסלמי שהזדמנות נקרית בדרכו ושבאפשרותו לעשות כן¹⁴². שלושה חודשים לאחר מכן התראיין בן לאדן לרשת ABC ואמר ש"עדיף למוסלמי להרוג אמריקאים מאשר כופרים אחרים"¹⁴³. כשנשאל בן לאדן על-ידי עיתונאי אמריקאי כיצד הוא מורה להרוג חפים מפשע השיב לו בן לאדן בתמיהה מעושה: "כך מדבר אמריקאי שמדינתו השליכה פצצות אטום על הירושימה ונגאסאקי והרגה מאות אלפים חפים מפשע? אנחנו לא המצאנו את החוקים האלה. לקחנו את שיטות המלחמה שאתם הפעלתם והפנינו אותם אליכם"¹⁴⁴.

ב-7 באוגוסט 1998 פוצץ ארגונו של בן לאדן בו-זמנית מטעני חומר נפץ בשגרירויות של ארצות-הברית בקניה ובטנזניה וגרם למותם של מאות אנשים ולפציעתם של אלפים אחרים¹⁴⁵. באוגוסט 1998 הגיבה ארצות-הברית במטח של טילים על מה שנחשב כבסיסי האימונים של בן לאדן בסודאן ואפגניסטן. טילים שוגרו גם לעבר מפעל תרופות בסודאן בשם "אלשיפא", והאמריקאים הסבירו שבמפעל זה זממו אנשיו של בן לאדן לייצר גז עצבים¹⁴⁶. התקפה זו אשר התבצעה בשלהי תקופתו של הנשיא קלינטון הצליחה לגרום להשמדתו של מפעל התרופות, אך היא לא הצליחה לחסל את מנהיגותה של אל-קאעידה, או לפגוע בבן לאדן עצמו

142 " נץ ביאן אלג'בהה אלסלאמיה אלעאלמיה לג'האד אליהוד ואלצליביין", אלקדס אלערבי, 23.2.98.
143 ראיון ל-abc, בתוך:

<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/binladen/who/interview.html/>
29/04/08

144 Video, " Jihad: The Men Behind Al Qaeda 4-6", in :
<http://video.google.com/videoplay?docid=5059387009127560723&q=al-zawahiri&total=354&start=30&num=10&so=0&type=search&plindex=9>

Accessed on 29/04/08

145 דר"ח 9/11, עמ' 68-70.

146 CNN, 21.8.98; "Statement of William S. Cohen to The National Commission On Terrorist attacks Upon the United States", March 23, 2004, p.9

שעזב את המקום שהותקף שעות ספורות קודם לכן¹⁴⁷. ב-12 אוקטובר 2000 באה התקפה נוספת והפעם על המשחתת האמריקאית קול ששהתה במפרץ עדן בתימן. ספינת דיג פגעה במשחתת, נגרם נזק רב למשחתת, 17 אנשי צוות נהרגו ועשרות נפצעו.

ואולם האירוע הגדול ביותר אשר שינה את פניה של אל-קאעדה ואשר הסב אליה את תשומת הלב העולמית היה סדרת הפיגועים שביצעה בארצות-הברית ביום 11 בספטמבר 2001¹⁴⁸. פיגועי 11 בספטמבר הוא הכינוי שניתן למתקפת הטרור הגדולה בהיסטוריה, אשר במהלכה חטפו תשעה עשר טרוריסטים המשתייכים לאל-קאעידה, ואשר מוצאם מליבה של האומה הערבית, דהיינו מצרים וסעודיה, ארבעה מטוסים נוסעים של החברות האמריקאיות יונייטד ואמריקן איירליינס. שניים מהמטוסים כווננו לעבר מגדלי התאומים במרכז הסחר העולמי בניו יורק והצליחו למוטט אותם על יושביהם. מטוס אחר כוון לעבר הפנטגון, מרכז משרד ההגנה האמריקני, והחריב אחד מאגפיו כליל. מטוס רביעי התרסק בפנסילבניה, לא לפני שנוסעיו ניסו להיאבק בחוטפיהם¹⁴⁹. בהתקפת הטרור קיפדו את חייהם קרוב ל-3,000 בני אדם, רובם אנשים ששהו בתוך המגדלים בזמן התקפת הטרור ורבים מצוותי ההצלה האמריקאים אשר נזעקו למגדלים אחרי שהמטוס הראשון התנגש בהם ולפני שהמטוס השני התרסק אליהם ומוטט אותם כליל¹⁵⁰. ההתקפה הייתה מעשה מלחמה של ממש נגד ארצות-הברית בפרט והמערב בכלל והיו לה השלכות עצומות עליו בכל תחום ותחום. התקפת טרור זו הניעה את ארצות-הברית לצאת למלחמה

שם 147
בן לאדן, שידור וידאו, אלג'זירה, 2.11.04. 148
ד"ר ח' 9/11, עמ' 285-291. 149
War Casualties Pass 9/11 Death Toll 150

באפגניסטן כנגד אל-קאעדה והטאליבן, ובאופן עקיף אף למלחמה כנגד עיראק שנתיים מאוחר יותר¹⁵¹.

ההיסטוריה של אל-קאעדה מתחלקת לשתי תקופות עיקריות¹⁵²: האחת, עד למלחמת ארצות-הברית-אפגניסטן באוקטובר 2001 והתקופה השנייה היא כל מה שהתרחש לאחר מלחמה זו. באם עד למלחמת ארצות-הברית-אפגניסטן תפקדה אל-קאעדה כארגון טרור בעל מבנה היררכי המאופיין במנהיגות ברורה, גופי שליטה ופיקוד, כספים, סגל מפקדים וכן לוחמים; הרי שלאחר ההתקפה של ארצות-הברית על אל-קאעדה באפגניסטן בשנת 2001, השתנה המבנה הארגוני ואל-קאעדה הפכה לתנועה חמקמקה, אשר אחד התיאורים היותר מוצלחים מתאר אותה כדיונה, כחולות נודדים, אשר לובשים צורה ברגע אחד ופושטים צורה ברגע אחר¹⁵³. השינוי היה גדול במידה כזו, עד כי יש הנוטים לכנותה, מאז ואילך כ"אל-קאעדה החדשה"¹⁵⁴. הפיצול של אל-קאעדה לתאים קטנים הפך את התנועה לבעלת פריסה עולמית, אשר שלוחותיה פרושות ברחבי העולם. כיום אל-קאעדה פועלת במספר זירות כשהחשובות ביניהן הן עיראק, המזרח הרחוק, פקיסטן-אפגניסטן, צפון-אפריקה, קרן אפריקה ואירופה. הפעילות הטרוריסטית נעשית בתאים קטנים והיא מכוונת על-ידי הנהגתה של אל-קאעידה, הכוללת את בן-לאדן ואלט'ואהרי¹⁵⁵.

פעולותיה של אל-קאעדה התמקדו בעיקר במטרות אמריקאיות המייצגות את השלטון. כאשר לא יכלו לפעול כנגד האמריקאים, בחרו בבני בריתם כמטרה, לדוגמה תורכיה או ספרד. מאפיין בולט הוא ביצוע מספר פיגועים בו-זמניים על

151 דר"ח 11/9, עמ' 285-311.

152 בן כספית, מעריב, "אמריקה רחוקה מלחסל את אל-קאעידה", ראיון בלעדי עם סגן ראש המוסד הפורש,

28.3.03

153 Shaul Mishal, "Al Qaeda as a Dune Organization: Toward a Typology of Islamic Terrorist Organizations", *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 28, No. 4 (2005), p. 275-294

154 Taylor, peter. The New Al-Qaeda: jihad.com, panorama, bbc, 25.7.05

155 שם.

מנת להגדיל את האפקט התקשורתי שנושאים הפיגועים הללו בחובם. בדרך כלל נבחרו מטרות בעלות משמעות סמלית האמורות לסמל את חוסנה של המדינה המותקפת כגון שגרירויות, מרכז הסחר העולמי. מטרת הפיגועים ליצור פחד ותחושה של אנדרלמוסיה באמצעות זריעת הרס וקטל רב ככל האפשר.

בעוד שג'יהאד הוא האמצעי, המטרה האסטרטגית של אל-קאעדה "להקים ח'ליפות אסלאמית במתכונת שהקים אותה הנביא", עוד בדור זה¹⁵⁶. אל-קאעדה היא תנועה בעלת אוריינטציה סלפית, השואפת להחזיר את האסלאם לימי זוהרו בשני ממדים עיקריים: ראשית, מדובר ברצון לבנות קהילה פוליטית חדשה שאין בה מדינות לאום, ושנית, יישום השריעה, דהיינו ההלכה האסלאמית בתוך האומה האסלאמית החדשה שתקום¹⁵⁷.

כדי להשיג את יעדיה, אל-קאעדה מנהלת מערכה עולמית רבת ממדים כנגד המערב והמשטרים המקומיים. אין מדובר במערכות ספוראדיות מנותקות הקשר, אלא במלחמה גלובלית מתוכננת היטב, אשר מטרתה היא מלחמה עד לניצחון ואין בלתו¹⁵⁸. מספר הוגים המזוהים עם אל-קאעדה מרחיקים לכת ולא מסתפקים בגירוש המערב ממדינות האסלאם, מבחינתם אמורה המלחמה להתמשך עד לכניעתו המוחלטת של המערב בפני האסלאם. חלק גדול מהצלחתה של אל-קאעדה בביצוע פיגועים טמון במנהיגותה הכריזמטית.

אל-קאעדה מתאפיינת במנהיגים כריזמטיים אשר נמנים על משפחות המשתייכות על המעמד "המשכיל והטכנולוגי"¹⁵⁹, אך לא על האליטה האוחזת בשלטון ממש

¹⁵⁶ מכתבו של אל-ט'והאירי לאבו מוסעב אל-זרקאווי (ערבית), בתוך: <http://ctc.usma.edu/harmony/pdf/CTC-Zawahiri-Letter-Arabic-10-05.pdf>, נפתח ביום 29/04/08.

¹⁵⁷ אללואיח אלדואחיליה (מסמך פנימי של אל-קאעידה), בתוך:

<http://ctc.usma.edu/aq/pdf/AFGP-2002-000080-Orig.pdf>, נפתח ביום 29/04/08.

¹⁵⁸ מתי שטיינברג, "התיאולוגיה והאסטרטגיה של אל-קאעידה והג'יהאד העולמי", קשת החדשה, כרך 12 (קיץ 2005), עמ' 76.

¹⁵⁹ לורנס רייט, עמ' 127.

בארצות האסלאם. מנהיגה של התנועה הוא אוסאמה בן לאדן שהוא בנה של אחת המשפחות העשירות ביותר בסעודיה והמקורבת מאוד לבית המלוכה הסעודי. פריצת הדרך העסקית של משפחת בן לאדן החלה כאשר מחמד, האב, קשר קשרים טובים עם בית המלוכה הסעודי ומאז, תוך שנים ספורות הפכה חברת הבנייה של בן לאדן, לאחת מחברות הבנייה הגדולות ביותר בממלכה¹⁶¹.

לבן לאדן, המנהיג הכריזמטי של אל-קאעידה, חבר הרופא המוכשר שמדי פעם טיפל בו, אימן אלט'ואהירי¹⁶². אלט'ואהירי משתייך למשפחה מצרית "אריסטוקרטית", שרבים מבניה רופאים, עורכי דין, חברי פרלמנט וביניהם המופתי הגדול של אלאזהר. אף אומאיה עזאם, אמו של אימן, השתייכה למשפחה עשירה ומפורסמת. אביה, עבד אלוהאב עזאם כיהן כנשיאה של אוניברסיטת קהיר והוא גם האיש שהקים את אוניברסיטת "המלך סעוד" בסעודיה. אביה של אומיה, סבו של אימן, כיהן מספר פעמים כשגריר. סבה, השגריר עבד אל-רחמן עזאם, היה ממייסדי הליגה הערבית¹⁶³.

אף פעיליה של אל-קאעדה נמנים על השאור שבעיסה של החברות המוסלמיות. ד"ר מארק סגמן חוקר טרור ואיש שירותי הביון האמריקאי לשעבר ערך מחקר בו נכללו מאות פעילים של אל-קאעדה והעלה מסקנות מעניינות ביותר; בין השאר מצא סגמן כי - בעוד שהסברה המקובלת היא שהטרור נובע מעוני, משפחות הרוסות, ובחוסר בשלות אישיותי שחושף את הטרוריסטים לשטיפת מוח – לאמיתו של דבר מדובר באנשים שהם המיטב שמוציאות החברות המוסלמיות¹⁶⁴. חוקר זה בדק ומצא כי

Letter From Jedda, Young Osama, How he learned radicalism, and may have seen ,¹⁶⁰
New Yorker, 12.12.05.

¹⁶¹ ראו גם: אבי ג'נדל אלאזדי. אסאמה בן לאדן מג'דד אלזמאן וקאהר אלזמאן (מנבר אלתוחיד ואלג'יהאד, ל"ח) עמ' 14-19.

¹⁶² לורנס רייט, עמ' 127-128.

¹⁶³ מונתצר אלזיאית, אימן אלט'ואהירי כמא ערפתה (דאר אלג'יל, עמאן 2002).

¹⁶⁴ Marlana Telvick, *frontline: al Qaeda's new front: al Qaeda today* | PBS, in <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/front/etc/today.html>, accessed in 6.5.08.

75% מהפעילים שנחקרו משתייכים למשפחות מהמעמד הגבוה או הבינוני, והרוב המוחלט מגיע ממשפחות נורמטיביות ומתוקנות ולא דווקא ממשפחות הרוסות. כן מצא החוקר ש-63 אחוזים מהנחקרים הינם בוגרי מכללות בעוד שהמוצע של שיעור מסיימי המכללות בעולם השלישי לא עובר את ה-6%¹⁶⁵. עוד העלה החוקר כי לא פחות מ-75% מפעילי אל-קאעדה הינם בעלי מקצועות מבוקשים כגון מהנדסים, ארכיטקטים, ומהנדסים אזרחיים. יתרה מכך, חלק ניכר מפעיליה של אל-קאעדה מיומנים בהפעלת מחשב, דוברים שלוש, ארבע או חמש שפות לרבות שפות מערביות כגון: גרמנית, צרפתית ואנגלית¹⁶⁶.

הנבחרים מבין הפעילים היו אלה שיועדו למשימות ההתאבדות. חשיפת ההכנות לפיגועי ה-11 בספטמבר קיבלה ביטוי במסמך המכונה "מדריך ללוחם" המיוחס לאל-קאעדה¹⁶⁷. מדריך זה מקרין "קור רוח, ענייניות ודבקות במשימה"¹⁶⁸ וברצף ההוראות בו בולטות הוראות כגון "ריבוי בתפילות ותחינות והימנעות ממחלוקות על מנת לחזק את המוראל וליצור משמעת עילאית"¹⁶⁹. המסמך הכולל רצף של הוראות לאנשים שבעוד זמן קצר יקפדו את חייהם ואת חייהם של אלפי אחרים משדר ריטואל רצוף של בקשת מוות¹⁷⁰, ריטואל העומד בסתירה מהותית לדרך המחשבה הרציונלית המאפיינת את משנתה של אל-קאעדה בכל שאר התחומים. מנהיגיה של אל-קאעדה ראו בשהאדה, דהיינו בנכונות להקרבה, את גרעין כוחה המבצעי ולכן התייחסו אליה בדחילו ורחימו ואף כינו אותה את "מטרת כל המטרות"¹⁷¹.

¹⁶⁵ שם.

¹⁶⁶ שם.

¹⁶⁷ מאיר חטינה, "תיאלוגיה וכוח במזרח התיכון- המרטיריום בפלסטין בהקשר השוואתי", היסטוריה 16, (תמוז

תשס"ה), עמ' 81.

¹⁶⁸ שם, עמ' 108.

¹⁶⁹ שם.

¹⁷⁰ שם, עמ' 109.

¹⁷¹ שטיינברג מתי, התיאלוגיה והאסטרטגיה של "אל-קאעידה" ו"הג'האד העולמי", קשת החדשה, (קיץ 2005), 12, עמ' 69.

מארק סגמן טען כי פעיליה של אל-קאעדה הם ה- "טובים ביותר והמבריקים ביותר של החברות שמהם באו ובתחומים רבים"¹⁷². המכנה המשותף היחיד של אנשים אלה, אליבא דסגמן, הוא שמדובר באנשים ניידים ביותר אשר לא נקשרו למקום אחד. לטעמו, כיוון שאנשים אלה היו הטובים והמבריקים ביותר הם נשלחו לחו"ל כדי ללמוד, ובהיותם רחוקים מביתם הם פיתחו געגועים עזים לביתם ולתרבותם. את מקום מגוריהם הם החליפו במסגדים שנמצאו בשפע במקומות מגוריהם¹⁷³. ההליכה למסגדים לא נבעה דווקא מסיבות דתיות, אלא בעיקר מתוך תקווה שפעמה באנשים אלה למצוא חברים שיזכירו להם את ביתם ואת תרבותם. הרצון להיות ביחד הוא שהביא אנשים אלה לזרועותיה של אל-קאעידה, כך לדעתו של סגמן.

על פי דרך התנהלותה, אל-קאעידה היא תנועת מובלעת טיפוסית כמתואר בספרם של סיון, אלמונד ואפלבי: "קנאות דתית מודרנית"¹⁷⁴. את המונח תרבות המובלעת טבעה האנתרופולוגית מרי דאגלס אשר טענה כי חברת מובלעת היא חברה בעלת מידרגיות נמוכה ולכידות גבוהה, והיא הולמת במיוחד תיאור פורשים מן הקונצנזוס המוסרי השולט¹⁷⁵. המובלעת מסמלת התכנסותם של חברה מאחורי חומות אמיתיות או וירטואליות כהתנגדות לחברה חיצונית והיא הולמת חברי תנועות פונדמנטליסטיות באשר הם. ערכו של כל חבר במובלעת מובלט ואילו קווי הפרדה ביניהם נדחקים לקרן זוית. המובלעת מדגישה את אופייה הבלתי מוסרי של החברה החיצונית בניגוד למידות הטובות של חברי הקהילה הפנימית. לא רק מטעמי הגנה עצמית אלא גם מטעמי התקפה, לפעמים עד כדי הכרזת מלחמת חורמה על החברה

¹⁷² Marc Sageman, "Understanding Terror Networks", 1.11.04, in: <http://www.fpri.org/enotes/20041101.middleeast.sageman.understandingterrornetworks.html>. accessed in 6.5.08.

¹⁷³ שם.

¹⁷⁴ עמנואל סיון, גבריאל אלמונד, ור' סקוט אפלבי. קנאות דתית מודרנית (תל-אביב: למשכל, 2004), עמ' 29-45.

¹⁷⁵ התנגשות התוך האסלאם, עמ' 182.

הסובבת. רמת הסולידריות בין חברי המובלעת גבוהה מאוד והמלט המלכד אותם הם כתבי הקודש האבסולוטיים, הנכונים לכל זמן ולכל מקום¹⁷⁶.

אל-קאעדה התגבשה לתנועת מובלעת במשך השנים הארוכות של מלחמת אפגניסטן וזאת לאחר שחלק ניכר ממנהיגיה ולוחמיה נדחקו ממדינות המרחב הערבי-מוסלמי לאפגניסטן והררית והמרוחקת מליבו של אותו עולם. למעשה, רבים מלוחמיה של אל-קאעדה הגיעו לאפגניסטן עקב כישלון במלחמות כנגד המשטרים המקומיים. כך למשל, אל-ט'והארי מספר כי הגיע לאפגניסטן לאחר שהיה אסיר בכלא המצרי תקופה ארוכה, ולאחר שתנועת הג'יהאד במצריים דוכאה והובסה מבחינה צבאית. באפגניסטן יכלו לוחמי אל-קאעדה להתאמן ולהתגבש לכלל יחידה לוחמת אחת מאחר שבמדינה זו לא היה בנמצא שלטון מרכזי היררכי שיילחם בהם. ההרים הנישאים של אפגניסטן היוו לאל-קאעדה חומת מגן מהחברות החיצוניות שכה רדפו אותם¹⁷⁷, אך הבידוד היה תודעתי בעיקרו. במשך שנים רבות טיפחו מנהיגיה של אל-קאעדה את רעיון המובלעת בכוננם חברה מתבדלת אשר מנהיגיה ולוחמיה חיים בטבע וגרים במערות כשהם חיים באורח חיים ספרטני המאופיין בפשטות וצניעות. אנשי אל-קאעדה כינו את בידודם מהחברות המרכזיות שאליהן השתייכו בעבר כ"הג'רה", ארוע שבו גורש הנביא מוחמד ממכה למדינה ואשר בסיומו יצא כמנצח¹⁷⁸. בן לאדן עצמו לא הסתפק בטיפוח המיתוס של השוואת תנועתו לתומכי הנביא, הוא טיפח מיתוס שתכליתו יצירת קווים מקבילים בין חייו לחייו של הנביא מוחמד; כך למשל, נאמר עליו כי בשלב מסוים בחייו, נהג לצום בימים שהנביא צם, לבש ביגוד צנוע שהזכיר את הלבוש שלבש הנביא ואף נהג לאכול בתנוחות שהנביא עצמו נהג לאכול. מעל לכל אלה, בן לאדן גר במערה כאשר

¹⁷⁶ שם.

¹⁷⁷ Ayman al-Zawahiri "Knights Under the Prophet's Banner": in

<http://mail.google.com/mail/?ui=2&ik=17655ea4ab&attid=0.1&disp=inline&view=att&th=1135e112c>

Accessed on 13/04/07 [2651a07](#)

¹⁷⁸ לורנס רייט, עמ' 247.

עבורו היוותה המערה כמפלט הטהור האחרון¹⁷⁹. דומה שבן לאדן אכן האמין ש"רק בפרישה מן החברה – ומן הזמן מההיסטוריה, מן הקדמה מן השחיתות ומן המערב החונק – הוא יוכל לדבר בשמה של הדת האמיתית"¹⁸⁰.

האינטרנט התאים למבנה המיוחד של אל-קאעדה התאמה רבה והיא היטיבה להשתמש בשירותיו, בהתעלמה מכך שמדובר באמצאה טכנולוגית מערבית מובהקת. ככלל האינטרנט הוא שדה פעולה אידיאלי לארגוני טרור ויתרונותיו הם רבים וביניהם: בראש ובראשונה האינטרנט מאפשר גישה קלה הן לצרכנים והן למשדרי המידע; שנית, האינטרנט הוא מרחב שבו רשויות החקיקה והאכיפה ממעטות לפעול ולעיתים אינם פועלים כלל; שלישית, האינטרנט מעניק אפשרות לשמור על אנונימיות והמשתמשים בו יכולים להזדהות כאחרים, או לא להזדהות כלל; רביעית, האינטרנט מאפשר הזרמת מידע מהירה; חמישית, ההפעלה היא קלה וזולה ואינה מצריכה משאבים מרובים; ולבסוף האינטרנט מאפשר הפצת מולטימדיה, דהיינו קיימת בו יכולת לשלב טקסט, גרפיקה אודיו ווידאו כך שהמסרים מועברים בצורה חיה ומעניינת ומעניקים חוויית השתתפות למשתמשים¹⁸¹.

לצורך הפקת השידורים באינטרנט אל-קאעדה מפעילה בשירותה מספר גופים מקצועיים העוסקים בהפקת מדיה: הגוף הראשון והחשוב ביותר נקרא בשם "אל-סחאב". ארגון אחר פועל בעיראק ונקרא "אל-פרקאן". גוף נוסף נקרא בשם "אל-לג'נה אל-עלאמיה" פועל בצפון אפריקה. אל-קאעדה אף הוציאה לאור שני עיתונים

¹⁷⁹ שם, עמ' 247.

¹⁸⁰ שם.

Gabriel Weimann, How Modern Terrorism Uses the Internet, *The Journal of International Affairs*, <http://www.securityaffairs.org/issues/2005/08/weimann.php> no.8, (spring 2005), see internet:

שהופצו ברשת האינטרנט: האחד הנקרא בשם "צות" אל-ג'יהאד" הפועל בחצי האי ערב והאחר הנקרא "אלבתאר".¹⁸² גופי ההפקה לא עוסקים אך ורק במסרים אידיאולוגיים, אלה גם בדיווחים חדשותיים על פיגועים שמבצע הארגון וכן גורמי ג'יהאד עולמי נוספים. מזה שנים רבות עושה אל-קאעידה שימוש נרחב ברשת האינטרנט והיא מפעילה דרך שגרה אתרי אינטרנט רבים בשירותה בו זמנית. ריבוי האתרים הינו כתוצאה מהקלות הרבה בבניית אתרי האינטרנט וכתוצאה ממלחמת החורמה שמנהלים גופי הביון האמריקאיים באתרי האינטרנט הללו. בשירותה של אל-קאעידה - ולעיתים רבות ללא הכוונה מראש - צעירים בגילאים שבין 20-25 השולטים ברזיו של האינטרנט שליטה מוחלטת. אלה, אף ללא כל ניסיון קולנועי מיומנים בהפעלת תוכנות של חברת מיקרוסופט האמריקאית ומיצרים בכמה רגעים סרטונים ושידורי אודיו ואחר כך מפיצים אותם ברשת בקלות רבה ובאין רואה.¹⁸³

האינטרנט משמש להפצת האידאולוגיה של התנועה. במחשבים של מבצעי הפיגוע הקטלני בתחנת הרכבת במדריד, נמצאו כחמישים ספרים של אידיאולוגיה איסלאמית התומכת ביעדי התנועה. הספרים הורדו מאתרים איסלאמיים והיו מקור השראה לביצוע הפיגועים. מנהיגי אל-קאעידה נוהגים להופיע בוידאו ולמסור את המסרים שלהם שמיועדים לקהל מערבי ומוסלמי כאחד. על מנת להרחיב את קהל היעד שלו, קיבל הארגון החלטה אסטרטגית לפיה הוא מתרגם חלק ניכר מפרסומיו לשפה האנגלית.¹⁸⁴

אל-קאעידה מנצלת את האינטרנט לגיוס לוחמים חדשים. הגיוס נעשה באמצעות שידורים של פיגועים בעיראק וזאת כחיקוי לשידורים של פיגועים שביצעה חזבאללה כנגד צה"ל בלבנון. הסרטת הפיגועים נעשית לעיתים על-ידי המפגעים עצמם ובהתלהבות יתרה, דבר שמגביר את התלהבות הנוער מהתנועה. כך למשל,

¹⁸² ניתוח קמפיין תקשורתי של בן לאדן, מרכז המידע למודיעין וטרור, 21.8.08.

¹⁸³ "ג'יהאד t.v", יס דוקו, סרט וידאו, ראו: <http://www.yes.co.il/?w=2/7802/1279865>

¹⁸⁴ אמיר בוחבוט, "הסוד של אל-קאעידה: פעילות באינטרנט", מעריב, 11.7.08.

בסרטון שהופק באמצעים פשוטים מאוד, נראה מפגע בשירות אל-קאעדה כשהוא שר לפני פיגוע בעיראק, שבו הוא מתאבד ופוגע אגב כך במטרה צבאית אמריקאית. הסרטונים משודרים באינטרנט בקלות רבה מאוד, כאשר אדם בשירות אל-קאעדה נכנס לקפה-אינטרנט ומפיץ את הסרטון תוך דקות ספורות. לאחר הפצת הסרטון בפעם הראשונה הוא מופץ לאתרים רבים נוספים. כך שתוך מספר שעות הסרטון מופץ בתוך מרחבי האינטרנט. היתרון המבצעי הבולט הוא שקשה מאוד ללכוד את המפיצים וכן התפוצה העצומה של הסרטונים הללו. מעקב אחר המתאבדים בעיראק מצביע על כך שהאינטרנט הוא כלי יעיל ביותר בגיוס מתנדבים ומתאבדים לשירותה של אל-קאעדה¹⁸⁵.

אל-קאעדה משתמשת באינטרנט כדי לנהל לוחמה פסיכולוגית כנגד המערב. מסריה נועדו לגרום לפחד ודמורליזציה בקרב הציבור המערבי. בתקופה מסוימת הרבתה אל-קאעדה להפיץ סרטונים באינטרנט שבהם נראו פעיליה עורפים ראשים של מי שנתפסו והואשמו בבגידה וכן של עיתונאים מערביים. ואולם, בעקבות ביקורת שספגה בעניין זה חזרה בה התנועה ממעשים שכאלה. חלק מהלוחמה הפסיכולוגית, נעשית באמצעות הפצת שמועות באינטרנט על התקפה ממשמשת ובאה מבלי כוונה קונקרטי לביצוע פיגוע. למרות שמדובר באזהרות בלתי ממומשות הן גורמות לנזק רב בעיקר כלכלי, וכן לנקיטת אמצעי כוננות מיותרים של גופי הביטחון. מטרה נוספת שמבקש בן לאדן להשיג בקמפיין התקשורתי הנה להניע את הציבור במערב לגרום לממשלותיו להפסיק את מעורבותן במלחמה בעיראק ובאפגניסטן¹⁸⁶.

האינטרנט משמש ככלי מבצעי בעל חשיבות עצומה. דרך האינטרנט ניתן להעביר הוראות מהנהגת אל-קאעדה לפעילים בשטח. ההוראות יכולות להיות מועברות

¹⁸⁵ ג'יהאד t.v, יס דוקן, סרט וידאו, ראו: <http://www.yes.co.il/?w=2/7802/1279865>.
¹⁸⁶ ניתוח קמפיין תקשורתי של בן לאדן, מרכז המידע למודיעין וטרור, 21.8.08.

בשיחות טלפוניות באינטרנט וכן באמצעות מסרים הנראים תמימים לחלוטין. עד כה הצטברו הוכחות רבות כי האינטרנט שימש ככלי עיקרי להעברת הוראות לביצוע התקפת הטרור ב-11/9. בנוסף, האינטרנט משמש ככלי לאיסוף אינפורמציה שכן רוב המטרות הן מטרות אזרחיות וניתן לאסוף לגביהן מידע גלוי. יתרה מזאת, כיום ניתן להיעזר בשירותיה של "גוגל" אשר מספקת מידע באמצעות מפות משוכללות המלוות בצילומים למודיעין לקראת מבצעים¹⁸⁷.

הנה כי כן, כדברי מתי שטיינברג "האינטרנט הולם את השקפת אל-קאעדה ככפפה ליד". וזאת בעקבות היותו כלי יוצא מגדר הרגיל להתקיימותה בפועל של האומה האסלאמית שהינה מעל לרמה המדינתית ויוצרת חיבור בפועל בין פעילים ומנהיגים שמוצאם ממדינות רבות והנמצאים בו זמנית במקומות רבים ברחבי הגלובוס, אך בזכות האינטרנט יוצרים קשרים חוצי גבולות ויבשות ולמעשה מממשים את רעיון הג'יהאד העולמי הלכה למעשה¹⁸⁸.

¹⁸⁷ Timothy L. Thomas, "Al Qaeda and the Internet: The Danger of "Cyberplanning Parameters, Vol. 33, 2003

¹⁸⁸ שטיינברג מתי, "התיאולוגיה והאסטרטגיה של "אל-קאעידה" ו"הג'יהאד העולמי", קשת החדשה, 12, (קיץ 2005), עמ' 69.

פרק שלישי:

מקורות השראה אידיאולוגיים

במובנים רבים האידיאולוגיה של אל-קאעדה היא חלק מזרם אידיאולוגי רחב, הסלפיה¹⁸⁹, אשר נעמוד עליו בראשיתו של פרק זה. לאחר מכן, ננתח את תפיסת עולמם של הוגי הדעות שמהם הושפעה הסלפיה ביותר; המוקדם ביותר ביניהם הוא אבן תיימיה שחי במאה ה-14 ואשר מהגותו הושפעה הסלפיה ביותר ואשר לכתובתו נודעה השפעה על סייד קוטב במצרים של המאה ה-20 וכן על מוחמד עבד אלוהאב, אשר בהשראתו כוננה הואהביה שהיא הזרם האידיאולוגי השליט בסעודיה היום. מעבר למקורות אלה לא למותר לציין כי הוגי אל-קאעדה תומכים את יתדותיהם בקוראן ובסונה, היינו עדויות מחיי הנביא והסחאבה המובאות בקבצים המוסמכים של החדית¹⁹⁰ תוך הימנעות מוחלטת מהסתמכות על פילוסופים מוסלמים מימי הביניים¹⁹¹.

הסלפיה

כאמור, אל-קאעדה מציינת במסמך רשמי שלה כי היא משתייכת לזרם "אלסלף אלצאלח". סלף, או הסלפיה, הוא זרם אינטלקטואלי בתוך האסלאם הקורא להתחדשותה של דת האסלאם בדרך של חיקוי האסלאם הראשוני, כדי לשים קץ לניוון ולשקיעה התרבותיים, שזוהו כסיבת הפיגור של עולם האסלאם לעומת

¹⁸⁹ Latham, J.D "Salaf." *Encyclopedia of Islam*. Edited by: P. ראו אינציקלופדיה של האסלאם: Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel and W.P. Heinrichs. Brill, in http://www.encyislam.brill.nl/subscriber/entry?entry=islam_SIM-6514, Accessed on 29/04/08
¹⁹⁰ מתי שטיינברג, "התיאולוגיה והאסטרטגיה של אל-קאעידה והג'האד העולמי, קשת החדשה, כרך 12 (קיץ 2005), עמ' 73.
¹⁹¹ שם.

פריחת הציוויליזציה האירופית¹⁹². המונח סלפיה מקורו במושג "אל-סלף אל-צאלח"¹⁹³, דהיינו, הראשונים ישרי הדרך. מנקודת מבטם של הסלפים, ראשית האסלאם, תקופה בת כשלוש-מאות שנים לערך, נתפסת כתור הזהב מכל בחינה ולכן הייתה שאיפתם - ועודנה - לחקות את אורחותיהם של הדורות הראשונים באסלאם. עם הדורות הראשונים, נמנים דורו של הנביא מוחמד ושני דורות שבאו לאחריהם. בחדית' המיוחס למוחמד, הוא מצוטט: "האנשים שבדורי הם הטובים ביותר (והכוונה לצחאבה), וכך הם אלה שבאו אחריהם (אלתאביעין) ולאחר מכן אלה שאחריהם והנקראים (תאבע אלתאביעין)"¹⁹⁴. הסלפים מאמינים שהאסלאם איבד מזוהרו עקב חידושים זרים שחדרו אליו בתום ימיהם של מכוני האסלאם הראשונים. לפי מיטב אמונתם, לאחר שיטוהר האסלאם מהחידושים שחדרו אליו ולאחר שיחודש ברוחם של שלושת הדורות הראשונים, תתחולל תקומה אסלאמית שבמרכזה חזרה לאמונה של כלל הציבור האסלאמי באל אחד (תוחיד)¹⁹⁵.

בראש סדר היום של הסלפיה עומד נישא החוק האסלאמי, השריעה, וקיומו הוא המבחן העיקרי למידת הלגיטימיות של השלטון הפוליטי. לפי תפיסת הסלפים, אם השלטון מיישם את השריעה הלכה למעשה הרי שיש לראות בו שלטון אסלאמי כשר למהדרין, ואם חלילה השלטון, ואפילו הוא מוסלמי, התפתה להחדיר למערכת החוק והמשפט משפט זר שאיננו אסלאמי טהור, הוא מאבד כל לגיטימציה. שאלת יישום השריעה במלואה על-ידי השליט הפכה, בהשראתו של אבן תימיה¹⁹⁶ ובפרשנותו של

192 עימנואל סיון, התנגשות בתוך האיסלאם, עמ' 29.

193 ראו אנציקלופדיה של האסלאם: Latham "Salaf." Encyclopedia of Islam.

194 Bukhari Volume 5, Book 57, Number 2, in http://darulislam.info/Hadith_Bukhari-index-action-viewcat-cat-57-page-1.html Accessed on 29/04/08.

195 Bruce Livesey, "The salafist movement", in: <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/front/special/sala.html> Accessed on 29/04/08.

196 עימנואל סיון, קנאי האסלאם (תל-אביב, עם עובד, 1986) עמ' 106.

סייד קוטב, לאינדיקציה הברורה ביותר, שלפיה ניתן לקבוע אם השלטון הוא אסלאמי למהדרין, או שמא דבקו בו מרכיבים זרים ויש לבצע הפיכה כנגדו¹⁹⁷.

התפתחות הסלפיה בשלהי המאה ה-19 החלה כתגובת נגד של מוסלמים, אשר חיו באימפריה העות'מאנית והיו עדים והיו עדים לדעיכתה של האימפריה העות'מאנית ולעליית כוחן של המעצמות האירופיות.

בגדרה של הסלפיה שהתפתחה במצרים נוצרו שני זרמים עיקריים: האחד – זרם אסלאמי רדיקאלי והאחר - זרם ליברלי. על הזרם הליברלי נמנו מוחמד עבדו (1849-1905)¹⁹⁸ וג'מאל אלדין אלאפע'אני (1839-1897)¹⁹⁹. רפורמיסטים אלה, חוו את הכיבוש המערבי ואת העליונות המערבית וראו את הצורך בתחייה אסלאמית; הם קראו לעמי האסלאם להתלכד ולעמוד מאוחדים מול מדינות המערב. הקריאה לאחדות אסלאמית נובעת מתוך התבוננות בעבר, שכן באסלאם הראשוני לא היו מדינות לאום, לא היו גבולות גיאוגרפיים או אחרים שחצו בין המאמינים המוסלמים, אלא לאום אחד, שבו הייתה דת האסלאם החוט המקשר בין האנשים

200

הזרם הרדיקאלי הוליד כבר בשנת 1928 במצרים את תנועת האחים המוסלמים. תנועה זו נוסדה על-ידי חסן אלבנא והפכה להיות תנועת האם של כל תנועות האסלאם הרדיקאלי. סודה של תנועת האחים המוסלמים היה תרגום הרעיון הסלפי

¹⁹⁷ אבן תיימיה, אלסיאסה אלשרעיה (תרגום אנגלי, בירות, 1966) עמ' 145 כפי שהובא על-ידי עמנואל סיון, קנאי האסלאם (תל-אביב, עם עובד, 1986) עמ' 107.

¹⁹⁸ Encyclopedia of Islam and the Muslim World, Macmillan Reference, 2004, p.7

¹⁹⁹ R. Keddie, Sayyid Jamal ad-Din "al-Afghani: A Political Biography" (Berkeley, 1972)

²⁰⁰ Albert Habib Hourani, Arabic Thought in the Liberal Age, 1798-1939 (Cambridge University Press, 1983) pp. 130-161.

הרדיקאלי לכוח חברתי ופוליטי רב עוצמה²⁰¹. מנגד, במסגרת הזרם הליברלי התפתחו גישות אשר הצטיירו כדעות אפיקורסיות ממש בעיני האגף הרדיקאלי; הם העלו רעיונות כגון הפרדת הדת מהמדינה וקראו להתאים את החוקים במצרים לשיטה משפטית מודרנית, כפי שעשה המשפטן הדגול סנהורי²⁰².

בעוד שאל-קאעדה גינתה את דרכם של מחמד עבדה ואפג'אני, היא קיבלה על עצמה את הסלפיה הרדיקאלית מבית מדרשו של סייד קוטב שבה נדון להלן. האחים המוסלמים החלו את דרכם במצריים אך משם התפשטו לעבר כל העולם הערבי. ובמיוחד לסעודיה, אשר גילתה יחס אוהד לאנשי האסלאם הרדיקלי.

אבן תיימיה

אחד האילנות ההלכתיים הגדולים, שהסלפיה בכלל ואל-קאעדה בפרט נתלים בו הוא אבן תיימיה, המכונה גם שיח' אל-אסלאם. תאקי אדין אחמד, אבו אלעבאס, אבן תיימיה, נולד בשנת 1263 בחורן, אשר בסוריה, באזור הגבול עם תורכיה היום²⁰³. אבן תיימיה חי כל חייו בסולטנות הממלוכית של מצרים וסוריה והושפע מנוכחותם של המונגולים, אשר במשך שנים רבות הנחיתו על ארצות האסלאם מכות קשות, הרסו ערים שלמות, טבחו ביושביהן וגירשו אותם לכל עבר²⁰⁴. אבן תיימיה רכש את השכלתו בדמשק ממורים המשתייכים לאסכולה הח'נבלית, האורתודוקסיה המובהקת של האסלאם, המדגישה את הדבקות בקוראן ובסונה²⁰⁵. כבן האסכולה הח'נבלית, הדגיש אבן תיימיה, כי המטרה העליונה של עבודת האל

Ibrahim, Saad Eddin. The New Arab Social Order: A Study of the Social Impact of Oil Wealth.²⁰¹ (Boulder: Westview Press, 1982), pp. 20-24.

²⁰² גיא בכור, בחיפוש אחר סדר חברתי: סנהורי והולדת המשפט האזרחי הערבי המודרני (המרכז הבינתחומי הרצליה, 2004).

²⁰³ Laoust, H. "Ibn Taymiyya , Taqī al-Dīn Amad Ibn Taymiyya." Encyclopaedia of Islam. Edited by: P. Bearman , Th. Bianquis , C.E. Bosworth , E. van Donzel and W.P. Heinrichs. Brill, 2007. Brill Online. HEBREW UNIVERSITY. 08 November 2007, in: http://www.encyislam.brill.nl/subscriber/entry?entry=islam_SIM-3388 Accessed on 29/04/08.

²⁰⁴ לוואיס, ברנרד. האיסלאם בהיסטוריה. זמורה ביתן, ת"א, 1973, עמ' 168; קנאי האסלאם, עמ' 104.

²⁰⁵ סיון, עמ' 105.

תושג על ידי קיום מצוות השריעה כהלכתן. הוא היה קפדן ומחמיר ויצא כנגד שופטים מתירנים שמחלו על עקרונות האסלאם והיו לעושי דברם של השליטים²⁰⁶.

אבן תימיה קרא לתיקון האסלאם ותחייתו, להחזרת עטרת האסלאם ליושנה על-ידי טיהור האסלאם מהסיגים שדבקו בו וקיום קפדני של השריעה בחיי הפרט והכלל. כמוהו כהוגי הדעות של אל-קאעדה כיום, המוטרדים מהצלבנות החדשה, הוטרד אבן תימיה עד מאוד מעליונותם של המונגולים אשר הצליחו להכות באסלאם ולהשתלט על אוצרותיו בקלות רבה. לכן הוא הקדיש מחשבה רבה למונגולים עצמם ולמצבו של האסלאם, מתוך הנחה בסיסית שאם האסלאם נכבש אות וסימן הוא כי סימני חולשה ניכרים בו ויש לעשות ככל הניתן למען שיקומו²⁰⁷.

בגרותו של אבן תימיה, הציבו המונגולים בפניו אתגר מחשבתי נוסף, כאשר לא היו עוד אויבים מובהקים של האסלאם, כפי שהיו באמצע המאה ה-13, עת כבשו את כל הארצות המוסלמיות שממזרח לסוריה וישמו קץ לח'ליפות העבאסית; זאת שכן בשלהי אותה מאה קיבלו עליהם המונגולים את האסלאם הסוני. כך ניצבו העלמאא' של מצרים וסוריה, ואבן תימיה ביניהם, בפני דילמה לא קלה: האם המלחמה עם המונגולים היא ג'יהאד, או שמא מדובר בסתם מאבק בין שתי ממלכות סוניות. ההתלבטות נבעה מכך שהאסלאם האורתודוקסי ראה בעין רעה מרד של הנתין נגד השליט²⁰⁸. ככלל, במחשבה המדינית המסורתית של האסלאם הסוני אין זכות למרד בשלטון, וזאת כתוצאה מן הטראומה הקשה שהותירה באסלאם מלחמת האחים שפרצה בקרב משפחתו של הנביא מיד לאחר הסתלקותו של מוחמד. מתוך חרדה ליציבות הפוליטית והחשש ממלחמת אחים רווית דם, צידדו מרבית העולמא

²⁰⁶ נחמיה לבציון, דפנה אפרת, דניאלה טלמון-הלה, האסלאם מבוא להיסטוריה של הדת (ת"א: האוניברסיטה הפתוחה, 2003) עמ' 46.

²⁰⁷ סיון, עמ' 105-107.

²⁰⁸ קוראן, 59:4.

בתפיסה שלפיה מוטב שליט רע מאנרכיה²⁰⁹. אבן תיימיה אשר הוטרד מן הסכנה המונגולית מאז ילדותו, הוציא פסק הלכה, ולפיו אדם המצהיר שהוא מוסלמי סוני, אך אינו מקיים את השריעה ומפר הלכות יסוד, יש לראות בו אויב אשר מצווה להכריז עליו ג'האד. לדעתו של אבן תיימיה, ישנם שליטים שהתאסלמו רק לכאורה ואלה אינם ראויים לציות כלל. כנגד אלה מותר למרוד.

אבן כת'ר, תלמידו המובהק של אבן תיימיה וממשיך דרכו, הוציא פסק הלכה ולפיו אין להגדיר את התאסלמותם של המונגולים כהתאסלמות אמתית, כל עוד אינם מקיימים את השריעה ומשפטם "אינו אלא אוסף חוקים, מקצתם לקוחים ממסורות משפטיות יהודיות, נוצריות ומוסלמיות ומקצתם תוקנו על פי שרירות ליבם של השליטים המונגולים"²¹⁰. בפסק הלכה זה קבע אבן כת'ר אבן-בוהן לשלטון המוסלמי הלגיטימי: מידת הדבקות בשריעה היא אשר קובעת אם השלטון המוסלמי לגיטימי, אם לאו. בספרו של אבן תיימיה הוא טוען מפורשות, כי כל הזונח את חוקי אללה, יש להילחם בו, גם אם אמר בריש גלי את האני מאמין המוסלמי. לדידו של אבן תיימיה אובדת לשליט סוני לגיטימיות השלטון אם אינו מיישם חלק ניכר מהשריעה²¹¹.

תחום אחר שבו השפיע אבן תיימיה על האסלאם הרדיקאלי היה יחסו רווי השנאה לנצרות וליהדות. חשוב לציין שמלומד זה התייחס לנוצרים וליהודים כאל קבוצה אחת ונהג להזכירם בנשימה אחת, ממש כשם שבן לאדן ואלט'והאירי מתייחסים אליהם בימינו אנו. בניגוד לתפיסה הקלאסית הרואה ביהודים ובנוצרים בני חסות,

²⁰⁹ סיון, עמ' 100.

²¹⁰ אבן תיימיה, פתאוא (קהיר 1909), ח"ד, ע"ע 198, 280-281, מצוטט מתוך סיון, קנאי האיסלאם, עמ' 106.

²¹¹ אבן תיימיה, אלסיאסה אלשרעיה (תרגום אנגלי, בירות 1966) עמ' 145, מצוטט מתוך סיון, קנאי האיסלאם, עמ' 107.

ראה בהם אבן תיימיה כופרים. במקום אחד²¹² הוא טוען שהיהודים והנוצרים אינם בני בריתו של האל ובלשונו :

“הוי המאמינים, אל תתייחסו ליהודים ולנוצרים כבני ברית. הם הנם בני ברית האחד של השני. כל אחד מהמוסלמים אשר נאמן להם הוא בוודאי אחד מהם”²¹³.

הואהביה

מי שהושפע ביותר מאבן תיימיה היה מייסדה של הואהביה מוחמד אבן עבד אל והאב (1703-1792) מאזור נג'ד שבחצי האי ערב. הוגה דעות אסלאמי זה, כקודמו אבן תיימיה, טען שהחידושים שנכנסו לאסלאם מאז הדורות הראשונים (הסלף) קלקלו את האסלאם הראשוני ועיוותו את אורחותיו וכדי שהאסלאם יחזור לימי תפארתו יש צורך לחדש ימיו כקדם²¹⁴. בין החידושים התאולוגיים שהנהיג עבד אל-והאב נמנים ההתנגדות לפולחן הקדושים, איסור על טיפוח זקניהם של הגברים, הטלת חרם על חגיגת ימי הולדת לרבות יום הולדתו של הנביא ולבסוף הרס של חפצי אומנות שהוא ראה בהם סכנה²¹⁵. הואהבים התנגדו לפלגנות באסלאם ומכאן מובנת התנגדותם של הוהאבים כי יכנו אותם "והאבים" ואגב כך ישייכו אותם לסקציה מסוימת ומכאן העדפתם את הכינוי "סלפים"²¹⁶. כך למשל, בריאיון שנתן פואז אלתורכי, ראש המודיעין הסעודי לשעבר, הוא הבהיר שהוא מעדיף שיכנו אותו

²¹² -Ibn Taimia, The Criteion, Translated by: Salim Abdallah Ibn Morgan :in <http://www.javaman.com/Pages/Books/criterion.html> Accessed on 29/04/08.

²¹³ קוראן, 5:51-56
²¹⁴ Laoust, H. "Ibn Abd al- Wahhāb , Muammad b. Abd al-Wahhāb." Encyclopaedia of Islam. Edited by: P. Bearman , Th. Bianquis , C.E. Bosworth , E. van Donzel and W.P. Heinrichs. Brill, 2007. Brill Online. HEBREW UNIVERSITY. 11 November 2007, in http://www.encyislam.brill.nl/subscriber/entry?entry=islam_SIM-3033 Accessed on 29/04/08.

²¹⁵ Wright, Lawrence, The looming tower (New York: A. A. Knopf, 2006) p63.
²¹⁶ שם.

סלפי ולא ואהבי²¹⁷. ככלל חלק מהסעודים מעדיפים את הכינוי "מואחידון"²¹⁸ כשהמשמעות של מונח זה הינה אלה המאמינים בייחודיותו של האל ובכך שאין לו שותפים.

תולדות הואהביה קשורים קשר בל יינתק בקורותיה של סעודיה המודרנית. בית סעוד קיים קשר הדוק עם הואהבים ולכן נודעה חשיבות פוליטית רבה מאוד: משפחת סעוד הביאו את עצמת השלטון ואלו הואהבים תרמו לגיטימציה דתית שהייתה נחוצה לשלטון שבדרך²¹⁹. וכך, בראשיתה של המאה ה-19 החלו הואהבים, יחד עם משפחת סעוד, להפיץ את דתם בחיג'אז, בתימן ובדרום עיראק, והכריזו ג'יהאד על מתנגדיהם וכפו עליהם את דתם. מסע המלחמה האכזרי ביותר כוון כנגד השיעים שבכרבלא, כאשר צבא בן שנים-עשר אלף הואהבים טבח בארבעת אלפים שיעים ובזז מקדשים שיעיים לרבות קברו של חוסין נכדו של הנביא²²⁰. התחזקותם של הואהבים הייתה לצנינים בעיני העות'מאנים ועל כן פעלה האימפריה העות'מאנית כנגדם בתקיפות רבה כך שבשנת 1818 הצליחה בסיועו של מוחמד עלי להשתלט על המרד שהובילו²²¹.

ואולם הואהבים לא אמרו נואש, מספר שנים לאחר מכן הם שוב צברו כוח ושגשגו. אשר על כן שיגרו העות'מאנים בשנת 1837 את כוחותיו של מוחמד עלי למסע עונשין שני שגם ממנו הם לא נואשו והמשיכו בבניית כוחם. בשנת 1902 שב ועלה בית סעוד לגדולה עם כיבוש ריאד בידי עבד אל עזיז אבן סעוד וצבאו הוואהבי,

²¹⁷ ראה תמליל הראיון בתוך:

<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/front/etc/script.html>. נפתח ביום 29.4.08.

²¹⁸ דהיינו המעדיפים את רעיון האמונה באל אחד.

²¹⁹ ברנרד לואיס, משבר האיסלאם, ע'ע 135-140.

²²⁰ גולד, עמ' 34.

²²¹ ברנרד לואיס, משבר האיסלאם, ע' 136.

האח'ואן. לאחר כיבושם המחודש של נג'ד (1922), החיג'אז (1925) ועסיר (1933) הכריז אבן סעוד על הואהביה כדתה הרשמית של מדינתו החדשה - ממלכת ערב הסעודית. העושר העצום שצברה ערב הסעודית במהלך המאה ה-20 הודות לנפט שהופק בה, אפשר לווהאבים להפיץ את השקפותיהם במדינות מוסלמיות רבות באפריקה ובאסיה, על ידי הקמת מסגדים ומוסדות דת, מוסדות חינוך וארגוני צדקה. מוסדות דומים הוקמו בחצי האי ערב עצמו. מחוץ לערב הסעודית והאבים מרוכזים בעיקר בקטאר ובכמה מאמירויות המפרץ הפרסי.²²²

הדוקטרינה העיקרית של הואהביה הינה ה"תוחיד" דהיינו הייחודיות של אללה המנוסח בקוראן בפסוק האומר "אין אללה מבלעדי אללה" (לא אללה אלא אללה)²²³. עבד אל-והאב הושפע ממלומדים כגון אבן תיימיה והתנגד לפרשנויות ימי הביניים של האסלאם בהעדיפו להסתמך על הקוראן ועל החדית'. עבד אל-והאב הטיף כנגד הידרדרות מוסרית שהביאה לחולשה פוליטית בחצי האי ערב. הוא התנגד בתוקף רב ל"שרכ", דהיינו לעבודת אלילים, לפולחן קברי קדושים ולביקורים במקומות כאלה.²²⁴

בהטפותיו טען אבן אלוהאב שרק באסלאם קיים מונותאיזם אבסולוטי ולטענתו דתות אחרות, לרבות הנצרות והיהדות, אינן מונותאיסטיות לחלוטין היות והן ליברליות יתר על המידה בעניינים שבייחודיות האל. השקפה זו הולידה בוהאביה שנאה של ממש ליהדות ולנצרות ואף לפלגים רבים בתוך האסלאם עצמו; הם שללו את הנצרות שלילה מוחלטת על רקע אמונתה בשילוש הקדוש שאינה עולה בקנה

²²² "Wahhabism", Encyclopedia of Islam and the Muslim World, Macmillan Reference USA, (2004),

p.727

²²³ Esposito, John, *The Oxford Dictionary of Islam*, OUP, 2003, p.333

²²⁴ מחמד בן עבד אלוהאב, כתאב אלתוחיד, בתוך: <http://arabic.islamicweb.com/Sunni/tawheed.htm> (להלן: כתאב אלתוחיד).

אחד עם הרעיון של שלטון אל יחיד על העולם; זאת שכן האסלאם אינו מכיר באישים אחרים המולכים ביחד עם האל, ולו גם ישו שליח האל²²⁵.

בספרו "אלתוחיד" הביע עבד אלוהאב דעות אנטי-נוצריות ואנטי-יהודיות נוקבות ביותר וטען שמאמיני שתי הדתות מקדשים את עבודת השטן. הוא מציין לגנאי את העובדה ששתי הדתות הפכו את קברי נביאיהן לאתרי פולחן והזהיר את המוסלמים לבל יחקו אותם. לטענתו, בדרכיהם אלה הפכו מאמיני שתי הדתות לגרועים אף יותר מהפוליתאיסטיים חסרי הדת.

היחס לנוצרים וליהודים ככופרים חלחל לתוך תפישת עולמה של סעודיה, המדינה אשר הנהיגה את הואהביה כדתה הרשמית. כך למשל, המלומד בן באז שהיה המופתי הראשי של סעודיה כתב במספר פסקי הלכה כי יש לראות בנוצרים וביהודים כופרים ואויבים. בולט בכתביו של אלבאז שהוא מתייחס לנוצרים וליהודים באותה נשימה וראוה בהם ככופרים. הוא מתבטא כלפיהם ואומר "היהודים והנוצרים הם גם כופרים (כפאר) וגם "משתפים" (מושריכון). הם כופרים מפני שהם מתכחשים לאמת ומכחישים אותה והם "משתפים" מפני שהם עובדים אחרים ולא את אללה". זאת ועוד, לדבריו חטאם הגדול של היהודים הוא בכך שהם אומרים "שעזרא הוא בנו של אללה והנוצרים אומרים מנגד כי ישו הוא בנו של אללה. כך הם אומרים במו פיהם. קללת אללה עליהם הכיצד זה יהינו הם לסטות מדרך האמת". כפירתם של היהודים הנוצרים אליבא דאלבאז באה לידי ביטוי כאשר הפכו את הכמרים ואת הנזירים והפכו אותם לאלוהים אחרים מלבד אללה. כיצד ייתכן הדבר שבשתי הדתות יצייתו לבני אדם בעוד שבתורה ובברית החדשה מצווים

²²⁵ שם.

הן היהודים והן הנוצרים לציית לאללה בלבד²²⁶. הואהביה היא איפה גרסה מחמירה של הסלפיה עצמה והמתבטאת בקריאה לייחד את האמונה באללה ואגב כך לפסול כל מי שאיננו כזה. הואהביה מצטיינת בשנאת זרים לא רק באסלאם עצמו אלא במיוחד את הנוצרים ואת היהודים. ההטפה הממושכת כנגד אלה מחלחלת עמוק לאל-קאעדה שהופכת כללים אלה ללחם חוקה. כך לדוגמא מצטט בן לאדן בצוואתו את החדית לפיו "כאשר המוסלמים יילחמו ביהודים והמוסלמים יהרגו אותם עד שהיהודי יסתתר מאחורי האבן והעץ; והאבן או העץ יגידו: הו מוסלמי, הו עבדו של אללה, יהודי מסתתר מאחורי, בוא והרוג אותנו, חוץ מעץ הע'רקד שהוא העץ של היהודים"²²⁷. בירור אודות חדית' הזה מגלה שבמסגדי סעודיה מרבית להשתמש בחדית' זה כדי לגנות את היהודים וליצור דעה שלילית לגביהם²²⁸ וכן מופיע חדית' זה בחומר לימודים רשמי של ממשלת סעודיה²²⁹.

סייד קוטב

סייד קוטב נחשב לאידאולוג החשוב ביותר של האסלאם הפונדמנטליסטי ובלשונו של מעריצו, מנהיג אל-קאעידה, עבדאללה עזאם, מדובר בענק (עמלאכ) אידאולוגי של ממש²³⁰. ואכן אחרי עיון במשנתו של קוטב, ניתן לומר שלא זו בלבד שאל-קאעדה הושפעה ממשנתו של סייד קוטב, אלא שמשנתו מוטמעת במשנתה של אל-קאעדה דהיום²³¹. כך למשל, באתר האינטרנט המרכזי של התנועה מופיעים כתביו של קוטב לצד כתביהם של בכירי אל-קאעידה. דומה שנטייתם של הוגי האסלאם

²²⁶ מצוטט מתוך קובץ הפתוות של אלבאז, ראה אינטרנט: <http://www.islamqa.com/en/ref/67626>

²²⁷ שם.

²²⁸ סקירת הדרשות במסגדי סעודיה (חלק ד), מכון ממר"י, בתוך:

http://www.memri.org.il/memri/PrinterFriendly_hebrew.asp?Etype=4&Eid=579
נפתח ביום 29/04/08.

²²⁹ ראה למשל: <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/saudi/etc/textbooks.html>

²³⁰ עבדאללה עזאם, עמלאק אלפכר אלסלאמי, אלשהיד סייד קוטב (ל"מ, ל"ת), בתוך:

<http://www.alsunnah.info/r?i=1627&PHPSESSID=a5c71c7b164725c9f3b713bd9116381c>
נפתח ביום 29.4.08.

²³¹ כך למשל, ספריו של סייד קוטב מופיעים באתר המזוהה עם אלקאעידה. בתוך:

<http://www.alsunnah.info/c?i=95&PHPSESSID=a5c71c7b164725c9f3b713bd9116381c>
נפתח ביום 29.4.08.

הרדיקאלי והוגיה של אל-קאעדה לאמץ את כתיבתו של קוטב נובעת מכך שבכתיבתו מצוי ממד של עומק תיאולוגי פילוסופי שאין בכתיבתם שלהם, זאת שכן קוטב אינו מסתפק בהצעת הסברים פוליטיים בלבד לחולשת האסלאם, אלא מנתח ניתוח מעמיק את מצב האסלאם, חולשותיו של המערב, ואף מציע תכנית אסטרטגית כוללת לשיקום האסלאם ממצבו הרעוע.

קוטב נולד ב-1906 בכפר קטן במצרים עילית בשם מוש ומשבגר למד בסמינר למורים בקהיר, שנקרא "דאר אלעולום". מיד לאחר שסיים את לימודיו הוא התקבל לעבודה במשרד החינוך המצרי ועבד כמפקח. כגמול על פועלו הוחלט בשנת 1948 במשרד החינוך לשולחו לארצות-הברית לצורך לימודים לתואר שני בחינוך בקולורדו סטייט קולג', בעיירה הקטנה גרילי²³². לימודים אלה שנועדו בעיקר לגרום לו להתוודע ליתרונותיה של ארצות-הברית, השיגו את התוצאה ההפוכה; המעיין בכתביו מתרשם ששהותו של קוטב באמריקה גרמה לו לחוש כלפי ארצות-הברית והחברה האמריקאית תיעוב עמוק²³³. קוטב, כפטריוט מצרי ומוסלמי מאמין, לא היה מוטרד מגורלה של אמריקה, אך הוא נחרד מהרעיון שהחברה המצרית בפרט והמוסלמית בכלל תאמץ אוריינטציה מערבית ובסופו של דבר תדמה לחברה האמריקאית, אותה, כאמור, ראה כחברה חסרת תקנה²³⁴.

לאחר שהות של שנתיים וחצי בארצות-הברית חזר קוטב למצרים. בשנת 1951 הצטרף קוטב לתנועת האחים המוסלמים וייעד את עצמו להפצת משנתה של

Robert Irwin, "Is This the Man Who Inspired Bin Laden?", Guardian, November 1, 2001. ²³²
Paul Berman, "The Philosopher of Islamic Terror", New York Times Magazine (March 23, 2003). ²³³

in
<http://www.nytimes.com/2003/03/23/magazine/23GURU.html>

Accessed on 29/04/08

Jansen, J.J.G. "Sayyid Qutb." Encyclopaedia of Islam. Edited by: P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. ²³⁴
Bosworth, E. van Donzel and W.P. Heinrichs. Brill, 2007. Brill Online. HEBREW UNIVERSITY. 08
http://www.encyislam.brill.nl/subscriber/entry?entry=islam_COM-1012 November 2007 in

Accessed on 29/04/08

התנועה במצרים. הוא כתב ספר שנקרא 'אבני דרך' (מעאלים פי אל-טריק)²³⁵, ספר שצוטט במשפטו רבות, דבר שהקנה לו פופולאריות עצומה שהלכה והתעצמה לאחר שהוצא להורג. ספר זה הפך עם מותו של קוטב למניפסט הקלסי של הזרם הטרוריסטי באסלאם הפונדמנטליסטי²³⁶. ואולם משנתו של קוטב אינה מסתכמת בספרו 'אבני דרך' אלא בשורה של ספרי הגות ובראשם פרשנותו המונומנטאלית לקוראן הנקראת 'בצילו של הקוראן' (פי צ'לאל אלקוראן). יצירה זו נחשבת למלאכת מחשבת בפרשנות הקוראן, רחבה מאוד בהיקפה, והיא אשר נתנה לקוטב את הבמה לפרוש את משנתו האסלאמית הרדיקאלית, על כל היבטיה.

נקודת המוצא של קוטב הינה שהאדם הפשוט, מכל דת גזע ומין, סובל בכל רחבי העולם בחברה המודרנית, שאיננה אסלאמית ממש אלא ג'אהילית, ממשבר נפשי ממושך²³⁷. משבר בסיסי זה נובע מכך שחלקים גדולים מהמין האנושי נוטים להתמקד בצד החומרי של החיים ותוך כדי כך מאבדים את האנושיות המפכה בהם. מצב זה מאפיין במיוחד את החברה המערבית המודרנית אשר הגיעה להישגים ניכרים במישור החומרי, אך החמיצה החמצה מוחלטת את נפשם של האנשים²³⁸. התוצאה היא שאנשים רבים מידי בחברה המערבית אומללים ובודדים וחלקם מוצא את עצמו מידרדר לפשע ואף מאבד את שפיותו. מצב זה של משבר וחוסר אושר הפך לבעיה כרונית של העולם המערבי המודרני ובעקבותיו אנשים בשוליה של החברה בורחים לסמים, אלכוהול ואקסיסטנציאליזם. אמנם קוטב כיבד יעילות כלכלית, אבל גם סבר שעושר אינו מביא בהכרח אושר ובמדינות העשירות ביותר ניתן למצוא את האנשים הכי עצובים עלי אדמות.

Sayed, Qutb. *In the Shade of the Qur'an*, translated by M.A. Salahi and A.; A. Shamis, Vol. I ²³⁵
Markfield, Leicester, and Nairobi, Kenya: The Islamic Foundation
Daniel Benjamin and Steven Simon, *The Age of Sacred Terror* (New York : Random House 2002), ²³⁶

p.63
Berman, "The Philosopher of Islamic Terror", *New York Times Magazine*, March 23, 2003, ²³⁷
<http://www.nytimes.com/2003/03/23/magazine/23GURU.html>

Accessed on 29/04/08.
²³⁸ שם.

כאדם מאמין באל אחד סבר קוטב שההבדל בין חברה מתוקנת לבין חברה קלוקלת נעוץ בשאלה הבסיסית האם אותה חברה נשלטת על-ידי אמונה באל אחד ושליטתו באמצעות מערכת חוקים משמיים, או שרחמנא לצלן היא חברה שאינה נשלטת על-ידי האל, אלא על-ידי בני אדם. לפני מוחמד נביא האסלאם הייתה החברה הערבית חברה ג'אהילית, כלומר נבערת, שהאמינה באלילים רבים. מוחמד הביא איתו את הקוראן ובדורו של מוחמד ובתקופה של אלה שבאו אחריו (אלתאביעין) שרר שלטונו של אללה עלי אדמות. תקופה זו הייתה תור הזהב של האסלאם וזאת משום ששלטונו של אללה שרר בה ועל כן היא נחשבה למוצלחת במיוחד. המסקנה היא שכדי שהאסלאם יחזור לימי תפארתו עליו ליישם כרוחם וכלשונם את חוקי השריעה. מכאן מסקנתו של קוטב כי שעה ששליטי המדינות המוסלמיות הנהיגו מערכת חוקים שאינה מסתמכת על השריעה בלבד, בכך הם החזירו את החברה הערבית לתקופת הג'אהיליה. החיכוך עם המערב והרצון לחקותו חיקוי עיוור היא מקור הרע של האסלאם שכן דרכו של המערב שגויה מהיסוד.

שורש העוינות, אליבא דקוטב, בין האסלאם למערב הוא דתי ונובע מכך שהמערב בבסיסו עוין את כל הדתות ואת האסלאם במיוחד. המערב הכריז על עוינותו כלפי האסלאם בריש גלי ובהזדמנויות רבות והוא מבקש לחסל את האסלאם בתכנית מתוכננת היטב שתנסה תחילה לזעזע את יסודות האמונה האסלאמית ובהדרגה להרוס את מבנה החברה המוסלמית²³⁹.

קוטב האמין שמקור הטעות של המערב היתה כאשר ויתר על היסודות היוריסטיים הקיימים ביהדות, אשר מקורם בדת שניתנה משמיים ואשר מכתבים את כל

²³⁹ שם, עמ' 119.

התנהלות האדם מרגע לידתו ועד למותו²⁴⁰. הנצרות חטאה כשבמקום חוקי היהדות העדיפה לייבא את הפילוסופיה של היוונים אשר האמינו בקיום רוחני המופרד לחלוטין מהקיום הפיזי²⁴¹. כמו אבו אעלי מודודי²⁴², סבר קוטב כי יש לדחות באופן מוחלט את הציוויליזציה המודרנית וזאת משום שהמודרניות שוללת באופן מוחלט את ריבונותו של אלה בכל תחומי החיים ופירושה האמיתי הוא ביטול מוחלט של הצורך בדת. תוצאת המודרנה ושלילת האסלאם היא החייאתה של הג'אהיליה שפירושה מצב של בערות ותוהו ובוהו שבו היה שרוי העולם בטרם בא האסלאם. החטא הגדול בעיני קוטב טמון בנצרות וביהדות כאחד. אלוהים גילה למשה את האמונה באל אחד והכתיב לו סדרה של חוקים וכללים שניתנו מהשמים. עקב אופיים הנלוז, לדעת קוטב, של היהודים החמיצה היהדות את העיקר שבה והפכה לדת טקסית ונטולת חיים וטעם. אף הנצרות נולדה בחטא מכיוון מאמיניו של ישו עשו את הטעות האולטימטיבית, מקום שדחו את השיטה המשפטית שהציעה היהדות ובמקום זאת העדיפו לייבא את הפילוסופיה של היוונים שתמציתה בכך שהקיום הרוחני בה נפרד לגמרי מהקיום הפיזי²⁴³. קוטב מנתח לעומק את היהודים בספרו ב"צל הקוראן" על רקע התיאור הנרחב שזוכים לו בספר הקוראן שבטי נד"ר, קריט'ה, וקינקאע היהודים בעיר מדינה ועמידתם מול הנביא מוחמד²⁴⁴. חטאם הקמאי של היהודים, בעיני קוטב, היה התנגדותם לנביא מוחמד עת זה האחרון נלחם על קיומו ומעמדו כנביא²⁴⁵ סיבת התנגדותם של היהודים למוחמד הייתה, אליבא דקוטב, הייתה קנאתם של היהודים במוחמד וברכת אלה שניתנה בידיו. התנגדותם של היהודים לנביא "משקפת את חוסר הרגישות הטוטאלית שמגלים

see, Paul Berman ²⁴⁰

שם. ²⁴¹

ראה למשל ספרי: http://www.witness-pioneer.org/vil/Books/M_foi/index.html; Let us be Muslim, in: ²⁴²

Accessed on 29/04/08, Syed Abul 'Ala Maududi, ²⁴³

see, Paul Berman ²⁴³

בצילו של הקוראן, ע"ע 56-98. ²⁴⁴

שם, עמ' 90. ²⁴⁵

היהודים ואת נטייתם להתכנס בעצמם שדבר שמסביר את התבודדותם של היהודים לכל אורך שנות ההיסטוריה"²⁴⁶.

ברי הדבר שקוטב לא דאג לגורלו של המערב, שהרי שנאו שנאת נפש, אך מובן היה שחרד חרדה עצומה מכך שלארצות האסלאם ההולכות ומחקות את המערב והדת ננטשת בהן, צפוי גורל דומה. זאת שכן, לדעתו של קוטב הוצאת חוקי האסלאם, דהיינו השריעה, ממדינות האסלאם, החזירה את ארצות האסלאם לתקופת הבערות של טרום האסלאם, היא תקופת הג'אהיליה²⁴⁷ ולכן יש להגדיר את החברה האסלאמית כיום כחברה ג'אהילית. קוטב הטיף לכך שמדינות האסלאם צריכות להיות מדינות המונהגות על פי ההלכה האסלאמית. מכאן הסיק שכל שלטון שאיננו אסלאמי טהור ואשר איננו מיישם את ההלכה האסלאמית, היא השריעה, הוא שלטון כופר שיש להילחם כנגדו. בכך נתן קוטב לראשונה בידי קנאי האסלאם הכשר להילחם בשלטון האסלאמי הקיים במטרה להדיחו. קוטב האיץ מאד את באחים המוסלמים לפנות לכיוון רדיקאלי, ורעיונותיו הם שעומדים מאחורי ארגונים כגן הג'מאעה אל-אסלאמיה והג'יהאד האסלאמי שבראשו עמד אלט'והאירי. בדומה לאבן תימיה העניק קוטב חשיבות מכרעת לישום השריעה. לטענתו, השריעה מבטיחה "הרמוניה מלאה בין החיים האנושיים והחוק של היקום" ויישומה בחיי היום-יום הינו איפוא הערובה היחידה להשגת הרמוניה בחיים האנושיים בין אם מבחינה פיזית ובין אם מבחינה נפשית, שהרי השריעה טומנת בחובה "שלום הנפש" וכן "שלום ושיתוף פעולה בין אינדיבידואלים"²⁴⁸.

האסלאם, אליבא דקוטב, צריך לשוב ולהנהיג את העולם כתנאי מוקדם לכך שהקהילה המוסלמית תחזור למקורה, לימיו של מוחמד וארבעת הח'ליפים

²⁴⁶ שם, עמ' 91.

²⁴⁷ אבני דרך, עמ' 88.

²⁴⁸ סייד קוטב, עמוד 90.

הראשונים²⁴⁹. השיבה לימי הזוהר וחידוש ימי תפארתו של האסלאם צריכה להיות באמצעות הפעלת כוח ואלימות, שכן האוונגרד שמתעתד לתפוש את השלטון בארצות האסלאם "יעשה כן באמצעות כוח פיזי וג'האד במטרה לחסל את הארגונים והרשויות המרכיבים את החברה הג'אהילית אשר מונעת מאנשיה מלשנות את רעיונותיהם ואמונתם ומכריחה אותם ללכת לפי דרכיהם הנלוזות וגורמת להם לציין למושלים בני אנוש ומעדיפה אותם על פני אללה"²⁵⁰.

קוטב שנא את המערב ושנאתו הייתה מעבר להתנגדותו הנחרצת כלפי האימפריאליזם או החומרנות. עבור קוטב אירופה וצפון אמריקה היו "נחשלות" וגם "ערימת זבל.. וחסר ערך"²⁵¹ ולא היה להן, לדעתו, מה להציע לאסלאם. יתר על כן, הטענה היא שהמערב כונן תוכנית מתוכננת היטב שמטרתה להרוס את יסודות החברה האסלאמית, אשר בשונה מן המערב, יכולה להצדיק את קיומה²⁵².

אחת מההאשמות החמורות ביותר שהאשים קוטב את המערב הייתה שאינו מוסרי. המערב, על שיטתו הנפסדת, פגע בדמותו של האדם וכיום חיו מתנהלים ללא סימפטיה לזולת ובאדישות כלפי הסובבים אותו, לרבות הקרובים אליו. דרך חיים זו גרמה לוולגריות ביחסים בין המינים והביאה למה שקרוי "שחרורה של האישה" ולחוקים לא צודקים העוסקים בענייני המשפחה ואשר הגיונם מנוגד למהלכם התקין של החיים עלי אדמות.²⁵³ קוטב טען כי המערב הוא אימפריאליסטי והאימפריאליזם הוא שדחף את בריטניה לנצל את הקולוניות שסיפחה אליה. הדבר

²⁴⁹ אבני דרך, עמ' 9.

²⁵⁰ שם.

²⁵¹ אבני דרך, עמ' 136, 139.

²⁵² שם, עמ' 116.

²⁵³ אבני דרך, עמ' 139.

נכון לגבי מעצמות אירופיות אחרות כגון ספרד, פורטוגל וצרפת - כולן דיכאו וניצלו את המושבות שכבשו²⁵⁴.

לסיכום, אבו מוסעב אל-סורי היטיב להגדיר את האידאולוגיה של אל-קאעדהושל הזרם האידאולוגי הג'יהאדי (אלתיאר אלג'יהאדי) שהיא משתייכת אליו, כמזיגה של הגורמים הבאים: "יסודות מהאידאולוגיה של האחים המוסלמים, שיטתו של השהיד סייד קוטב, המחשבה המדינית והמשפטית של אבן תימיה והתורה הסלפית ולבסוף המורשת של הדעה הוהאהבית"²⁵⁵. האידאולוגיה של אל-קאעדהאכן מזיגה של אידיאולוגיות מוכרות אך התוצאה של מיזוג זה היא אידיאולוגיה חדשה ומהפכנית ובה נדון להלן.

²⁵⁴ שם עמ' 50.

²⁵⁵ דעה אלמקואמה אלאסלאמיה, עמ' 595.

"חטאי" הצלבנות החדשה

האידיאולוגיה של אל-קאעדה היא יצירה המתחדשת מדי יום, ואשר נכתבת בידי שורה רחבה ומגוונת של הוגי דעות. המעגל הראשון של הכותבים כולל את מנהיגיה הבכירים של התנועה: עבדאללה עזאם, אוסאמה בן לאדן²⁵⁶ ואיימן אלט'ואהרי²⁵⁷. אישים אלה מייחסים חשיבות כה רבה לכתיבה, עד כי כאשר נרדפו והיו נתונים בתנאים הפיזיים הגרועים ביותר, הם המשיכו לכתוב, להצטלם ולהעניק ראיונות לעיתונות, במטרה להפיץ את עיקרי אמונתם.

החשיבות המיוחסת לכתיבה האידיאולוגית נובעת מכמה וכמה סיבות: בראש ובראשונה דומה שאישים אלה רואים את עצמם כחלק מההיסטוריה של האסלאם וברצונם להטביע את חותמם על כיווני התפתחותו²⁵⁸. הסיבה השנייה מקורה ברצון להסביר את הסיבות המובילות לבחירת דרכי הפעילות של התנועה, שכן דרך פעילותם מעוררת לעיתים מחלוקת פנימית עזה ונוצר צורך שמנהיגיה יסבירו את מניעיהם. הסיבה השלישית נובעת מהצורך לגייס מתנדבים חדשים לתנועתם ולשכנע את הפעילים לצאת לקרב או לפעולות הקרבה. הסיבה הרביעית, קשורה בכך שמנהיגיה של התנועה מנהלים מלחמה פסיכולוגית באמצעות האידיאולוגיה נגד המערב ולכן חלק ניכר מדבריהם מיועד לאוכלוסיות העמים הדמוקרטיים במערב,

²⁵⁶ משנתו של בן לאדן באה לידי ביטוי בפסקי הלכה רבים שהפיץ וכן בעשרות רבות של ראיונות שנתן במיוחד לעיתון אלקדס אלערבי.

²⁵⁷ איימן אלט'ואהרי נחשב לאידאולוג הבכיר של אלקאעדה. הוא כתב מספר ספרים ובניהם: אימן אלט'ואהירי, אלחסאד אלמב. ג'מעה אלג'אהד. ל"מ, ל"ת; אימן אלט'ואהירי, מצר אלמסלמה בין סיאט אלג'לאדין ועמאלה אלח'אינין. (ל"מ, ל"ת).

²⁵⁸ Ayman al-Zawahiri "Knights Under the Prophet's Banner": in <http://mail.google.com/mail/?ui=2&ik=17655ea4ab&attid=0.1&disp=inline&view=att&th=1135e112c>
Accessed on 13/04/07 [2651a07](#)

מתוך ידיעה שבכוחם של האזרחים שם להשפיע פוליטית על מנהיגיהם. האידאולוגיה בסופו של יום היא "שיוצרת את העדשות שבעדן אל-קאעדה המתבוננת במציאות"²⁵⁹.

המעגל השני של הכותבים כולל את השיח'ים של ההתעוררות (שיוח' אלצחיה), אשר השפעתם על האידאולוגיה של אל-קאעדה רבה מאוד. שיח'ים אלה מפרסמים ספרים ופסקי הלכה בעיקר באמצעות אתרי אינטרנט, שהם מזוהים עמם. עם הבולטים באידאולוגים התומכים באל-קאעידה, נמנים שיח' אבו קתאדה הפלסטיני, יליד ירדן, ואבו מחמד אלמקדסי, הוגה דעות ירדני ממוצא פלסטיני, אשר השפיע עמוקות על אבו מוסעב אלזרקאווי, מנהיג הפלג של אל-קאעדה בעיראק, עד להריגתו בידי האמריקאים בשנת 2006. בן לאדן מנה את השיח'ים הסעודים שהשפיעו על הגותו ביותר: עלי בן עבד אלרחמן, ד"ר ספר אלחואלי²⁶⁰, ד"ר סלמאן אלעודה²⁶¹, יחיא אליחיא, שיח אברהים דוביאן ושיח' בישאר אלבישאר²⁶². תנועת ההתעוררות האסלאמית כוללת עשרות חכמי דת ואידאולוגים, אשר המכנה המשותף לכולם הוא היותם סלפים, ומאחדת אותם השאיפה להגיע אל מהות האסלאם, תוך הסתמכות על המקורות הראשוניים של האסלאם כגון הקוראן והסונה²⁶³.

הנאום הפומבי האידאולוגי הראשון של אל-ט'והאירי נישא בשנת 1981 באופן ספונטני באולם בית המשפט במצרים, כשהיה עצור בשל מעורבותו ברציחתו של הנשיא סאדאת. אל-ט'והאירי, אשר נשלח על-ידי שאר העצורים לדבר בשמם, החל לצעוק באנגלית בסיסית ובקולי קולות את הלוז של משנתו: "מי אנחנו? והשיב כך:

259 שטיינברג מתי, התיאולוגיה והאסטרטגיה של "אל-קאעידה" ו"הג'האד העולמי", קשת החדשה, (קיץ 2005), עמ' 67.

260 אתר האינטרנט של ספר אלחואלי הוא: <http://www.alhawali.com/en>

261 אלאסלאח, 2.9.96.

262 אלקודס אלערבי, 23.5.98.

263 שטיינברג מתי, התיאולוגיה והאסטרטגיה של "אל-קאעידה" ו"הג'האד העולמי", קשת החדשה, (קיץ 2005), עמ' 65.

אנחנו מוסלמים, אשר מאמינים בדתנו במובן הרחב הן כאידאולוגיה והן למעשה. אנחנו מודיעים שרצוננו כי תקום מדינה אסלאמית וחברה אסלאמית²⁶⁴. גם שנים רבות מאז אותו נאום, נשאר רעיון בסיסי זה תמצית משנתו של אלט'ואהירי ורוחו של רעיון זה עברה ממנו לאל-קאעדה כולה .

אל-ט'ואהירי מעיד על עצמו שההתארגנות המחתרתית הראשונה שהקים הייתה מיד לאחר שסייד קוטב הוצא להורג בתלייה. ואכן יש לראות בו את תלמידו הרוחני של סייד קוטב²⁶⁵, אשר ראה בעימות שבין המערב לאסלאם סכסוך הרה גורל שמתמודדות בו שתי תפיסות שונות: מצד אחד ניצבת האידאולוגיה של הציוויליזציה האסלאמית שהינה בעלת השקפת עולם פוליטית דתית, שבה המנהיג הפוליטי הוא ראש הקהילה הדתית והחוק הוא חוק אלוהי מתנתו של האל, ומנגד האידאולוגיה של הנצרות, הגורסת כי הדת צריכה להיות נפרדת מהמדינה והחוק שלה הוא יציר רוחו של אדם בשר ודם²⁶⁶. בהשראת קוטב רואה מנהיגותה של אל-קאעדה את הסכסוך עם המערב כסכסוך שהוא בעיקרו דתי²⁶⁷ אידאולוגי²⁶⁸ ופוליטי. האידאולוגיה נתפסת בעיני הוגיה כסוגיית מפתח משום שאמונתם היא הכוח העומד מאחורי מעשיהם, בבחינת "סוף מעשה במחשבה תחילה". אל-קאעדה מתמקדת אפוא ברעיונות, עקרונות, דוקטרינות, מיתוסים וסמלים של החברה המוסלמית בכלל והערבית בפרט ומנסה להסביר כיצד על החברה הערבית המוסלמית להיראות כשתיושם התפיסה הפוליטית האידיאלית בעיניה. שני היבטים מאפיינים את האידאולוגיה שהוגי אל-קאעדה דבקים בה: ההיבט הראשון עוסק בשאלה כיצד על החברה המוסלמית לפעול וכיצד עליה להתארגן וההיבט השני,

²⁶⁴ Video," Jihad: The Men Behind Al Qaeda 4-6", in : <http://video.google.com/videoplay?docid=5059387009127560723&q=al-zawahiri&total=354&start=30&num=10&so=0&type=search&plindex=9>
Accessed on 29/04/08.

²⁶⁵ Gills Kepel, *The war for muslim mind*, (London, 1994) p, 79.

²⁶⁶ New York times, 23.3.03

²⁶⁷ ברנרד לואיס, משבר האסלאם, עמ' 17.

²⁶⁸ שם.

עניינו מתן מענה לשאלה מהן הדרכים המתאימות ביותר לשנות את המבנה הפוליטי של החברות נשוא ביקורתם.

כאשר הוגיה של אל-קאעדה משתמשים במושג "צלבנות חדשה" (צליביה ג'ידה) הם מתכוונים לכך שהמערב ניהל, החל ממסעי הצלב המקוריים לפני כאלף שנים, מספר גלים נוספים חוזרים של מסעי צלב כנגד ה"אומה"²⁶⁹ האסלאמית. לטענתם, הצלבנות מעולם לא דעכה והיא שרירה וקיימת, אם כי היא מחליפה אדרת ומשתנה כל העת²⁷⁰. כך למשל, בן לאדן טוען כי "המלחמה הנוכחית דומה למסעות הצלב בעבר אשר הונהגו על-ידי ריצ'ארד לב הארי, המלך פרידריך [ברברוסה] מגרמניה ולואי ה-9 מצרפת. בתקופה הנוכחית התלכדו כולם מאחורי מנהיגותו של [ג'ורג'] בוש"²⁷¹. טענה זו נשענת על אמירה של מי שנתפס כמנהיגו של המערב, הנשיא ג'ורג' בוש הבן, אשר²⁷² מספר ימים לאחר התקפת הטרור הגדולה של ה-11 בספטמבר, כינס מסיבת עיתונאים שבמהלכה השיב לשאלה של אחד העיתונאים ואמר את הדברים הבאים:

"אנחנו צריכים להיות ערניים לעובדה שחורשי-רע אלה עדיין קיימים. אנחנו לא ראינו ברבריות מעין זו מזה זמן רב. איש לא יכול היה להעלות על הדעת שמתאבדים אשר הוטמעו בקרבנו יטיסו מטוסים אמריקאיים לעבר בניינים המלאים באנשים חפים מפשע ללא היסוס וללא חרטה. זהו סוג חדש של רוע. אנחנו מבינים כעת והעם האמריקאי מתחיל להבין כי מסע הצלב הזה (This crusade) לא יהיה קצר וכי העם האמריקאי חייב לגלות סבלנות"²⁷³.

²⁶⁹ אלג'זירה, 4.1.04.

²⁷⁰ בן לאדן טוען כי אין הבדל בין סייקס ופיקו לבליר ובוש.

²⁷¹ The Sunday Times, 19.5.3.02.

²⁷² בן לאדן מזכיר את התבטאותו זו של הנשיא בוש. ראו: אלג'זירה, 4.1.04.

²⁷³ ראה נאום הנשיא ג'ורג' בוש הבן בבית הלבן בתוך:

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010916-2.html>

נפתח ביום 29/04/08.

בטוענם כך, נשענים הוגי אל-קאעדה על משנתו של סייד קוטב אשר הצליח לקשור בכישרון רב בין הצלבנות ההיסטורית לצלבנות החדשה. ניתוחו של קוטב מתחיל מנקודת המוצא, לפיה האסלאם ספג שורה של מפלות וכישלונות, אשר ראשיתם בפשיטות המונגולים, המשכם במסעי הצלב וסופם במכות שספג האסלאם בתקופת האימפריאליזם, עת הייתה אירופה בשיא כוחה וארצות האסלאם בשיא חולשתן. לדברי קוטב, מעצמות אירופה הן שהביאו לעולם את האימפריאליזם אשר כוון בראש ובראשונה להשמיד את האסלאם והאימפריאליזם החדש הוא שהעניק חיים מחודשים למורשת הצלבנית הקדומה. שנאת האסלאם הגדולה והרצון למחקו כליל, לטענת קוטב, נולדה במסעי הצלב ומאז היא פשטה צורה ולבשה צורה, אך מעולם לא ננטשה על-ידי המערב. בעיני קוטב, האימפריאליזם הוא המשך ישיר של מסעי הצלב ודברי הגנרל אלנבי, מיד לאחר שדרכו רגליו על אדמת ארץ ישראל, כי "רק עתה הגיעו מסעי הצלב לקיצם", הם ההוכחה.

בדומה לקוטב, הוגי התנועה האסלאמית בכלל והוגי אל-קאעדה בפרט טוענים כי המערב כיום ממשיך את דרכם של הצלבנים ההיסטוריים, אבירי מסעות הצלב. גם כיום, טוענים מרבי ההוגים כי, התוקפן האמתי הוא המערב והכנסייה הנוצרית, בעוד שהאסלאם - כאז כן עתה - הוא מתגונן בלבד. הוגים אלה אינם נלאים מלחזור ולטעון, כי מטרת המערב לנצל את יתרונותיו האסטרטגיים והכלכליים של המזרח התיכון, כאזור מעבר בין אירופה אסיה ואפריקה ובהיותו משופע באוצרות טבע ובמיוחד בנפט²⁷⁴.

²⁷⁴ בן לאדן בראיון לאלג'זירה, 20.9.01.

לטענת אל-קאעידה, במשך קרוב למאה וחמישים שנה, במאה ה-19 ועד למחצית המאה ה-20, עמדו צרפת ובריטניה בראש הצלבנות החדשה²⁷⁵. הן היו אז המעצמות המובילות והן נשאו את עיניהן להתרחבות פיזית וכלכלית גלובלית על חשבונן של המדינות החלשות יותר ברחבי העולם כולו²⁷⁶ לרבות המזרח התיכון²⁷⁷. מתוך שאיפה להגמוניה עולמית, חתרו צרפת ואנגליה תחת יסודותיה של האימפריה העות'מאנית במשך שנים רבות ולא הרפו עד אשר גרמו לקריסתה²⁷⁸. הנוכחות האירופית עברה מספר שלבים: השלב הראשון התאפיין בהתפשטות מסחרית, ובשלב הבא באו כיבוש ושליטה²⁷⁹. בעולם המוסלמי החל העידן האימפריאליסטי עם כיבוש אלג'יריה בידי הצרפתים ב-1830 ועם כיבוש עדן ב-1839 ומצרים בידי הבריטים ב-1882²⁸⁰. כך, עד תחילת המאה ה-20 נכבש ונשלט כמעט כל העולם המוסלמי על-ידי ארבעת המעצמות האירופיות דאז: בריטניה, צרפת, הולנד ורוסיה²⁸¹.

אלט'והאירי, טוען כי כבר נפוליון, שכבש את מצרים, הבטיח ליהודים כי יסייע להקים עבורם מדינה²⁸². התכנות והזדוניות של המערב, לדבריו, באו למלוא ביטויים בעת שרקחו את הסכם סייקס-פיקו, שנחתם ב-16 במאי 1916, ואשר חילק את המזרח התיכון בין אנגליה וצרפת. מטרת ההסכם הייתה לחלק את שטחי האימפריה העות'מאנית במזרח התיכון בין המעצמות, כאשר היה ברור לכול כי

²⁷⁵ צלאח אלח'אלדי, אלחרב אלמריכיה מנ מנצ'ור סיד קוטב (מנבר אלתוחיד ואלג'יהאד, ל"ת), עמ' 8.

²⁷⁶ התוצאה לפי עזאם של מדיניות בריטניה היא הרס של מדינות האסלאם ראו עזאם, עבדאללה. פי ט'לאל סורה אלתובה. מרכז אלשהיד עזאם אלעלאמי, 1975.

²⁷⁷ שם, עמ' 8.

²⁷⁸ Ayman al-Zawahiri "Knights Under the Prophet's Banner": in

<http://mail.google.com/mail/?ui=2&ik=17655ea4ab&attid=0.1&disp=inline&view=att&th=1135e112c>

Accessed on 13/04/07 2651a07

²⁷⁹ שם.

²⁸⁰ ברנרד לואיס, משבר האסלאם, עמ' 81

²⁸¹ שם, עמ' 83.

²⁸² Ayman al-Zawahiri "Knights Under the Prophet's Banner": in

<http://mail.google.com/mail/?ui=2&ik=17655ea4ab&attid=0.1&disp=inline&view=att&th=1135e112c>

Accessed on 13/04/07 2651a07

האימפריה העות'מאנית מצויה בערוב ימיה. על-פי ההסכם, הייתה אמורה צרפת לשלוט בלבנון ובסוריה, ובריטניה הייתה אמורה לקבל לשליטתה את אזור עיראק והמפרץ הפרסי. ארץ ישראל נועדה לפי ההסכם להתחלק כדלקמן: עבר הירדן המזרחי, הנגב, מובלעת באזור חיפה והגליל העליון נועדו לשליטה צרפתית, ואילו יתר אזורי ארץ ישראל נועדו להיות תחת שלטון בינלאומי.²⁸³

בדירה במנצ'סטר שבאנגליה, שבה התגוררו פעילי אל-קאעידה, נמצא מסמך בעל אופי אידאולוגי, אשר ניתן לראותו כמסמך רשמי של אל-קאעידה, כי הוא נועד לשמש חומר קריאה לפעיליה. במסמך זה נכתב, כי הסיבה לשפל שהאסלאם שרוי בו היום, היא קריסת הח'ליפות, ביום 3 במארס 1924²⁸⁴. התאריך נבחר כאירוע מכונן כיוון שביטולה של הח'ליפות, דהיינו האימפריה העות'מאנית, הביא לתחושת של ריקנות אצל מוסלמים רבים ותחושה של כאב אמיתי. וזאת משום שגם אם במשך קרוב לאלף ושלוש מאות שנים, ידעה הח'ליפות עליות ומורדות רבים, היא נותרה עבור מאמיניה סמל רב עצמה של אחדות מוסלמית וזהות מוסלמית. אובדן הח'ליפות נבע בעיני הוגי אל-קאעידה לא רק מקשר אירופי מתוכנן היטב, אלא גם מדרכם הנלוזה של מנהיגי האימפריה העות'מאנית ובראשם אתאתורכ, מנהיגה ומכוננה של תורכיה המודרנית.²⁸⁵

בן לאדן טוען למעשה, כי מסעות הצלב, הסכמי סייקס-פיקו והסכם בלייר-בוש הם אותה גברת בשינוי אדרת. כל כולם הם מתקפת המערב על האסלאם במגמה לנצלו כלכלית ולהשתלט עליו מבחינה פוליטית והמניע המרכזי הוא דתי. התקפת המערב

²⁸³ שם.

²⁸⁴ דרוס עסכריה (מסמך שלל של אל-קאעידה מתורגם לאנגלית), ראו אינטרנט:

<http://www.thesmokinggun.com/archive/jihadintro2.html>

²⁸⁵ ברנרד לואיס, עמ' 19-20.

על האסלאם מתרחשת בחזיתות רבות בעת ובעונה אחת: בפלסטין, בצ'צ'ניה, בפיליפינים, בקשמיר ובסודאן²⁸⁶.

אלט'והאירי מכנה את ארצות-הברית 'השטן הגדול' וכן לאדן מכנה אותה 'ראש הנחש' וזאת בעקבות ח'ומייני שהקדימם בכך, גם אם הם אינם מביאים את הדברים בשם אומרם. אכן ראיית ארצות-הברית כשטן גדול אינה מקורית במיוחד, אך מה שהיה מקורי ומיוחד במשנתה של אל-קאעדה הייתה הנכונות לראות בארצות-הברית את האויב העיקרי של האסלאם, ויותר מכך, בנכונות ובאומץ לצאת למתקפה חזיתית נגדו²⁸⁷. למרות שפע ההשמצות כלפי ארה"ב מודה בן לאדן, בקלטת מחודש ספטמבר 2007 מודה בן לאדן כי מודה בכך, ארה"ב היא בכל זאת מעצמת על שאין שנייה לה ומכל בחינה שהיא. ואולם, לטענתו קומץ צעירים הצליח ב-11/9 "להטות אותה מהמסלול", וכן לפגוע בכלכלתה בתדמיתה וביוקרתה הבינלאומית²⁸⁸.

מלחמת העולם השנייה חוללה תמורה באינטרסים האמריקאיים במזרח התיכון והעלתה אותם מרמת עניין פרטית, המוגבלת לחלקים מן המרחב ולא במרחב כולו, להתעניינות כלכלית ומדינית-אסטרטגית²⁸⁹. האינטרס האמריקאי העיקרי הוא הנפט אשר נתפס כעורק חיים של המעצמה בכל היבט שהוא והטענה היא שהאינטרס אמריקאי להשתלט על עתודות נפט בעולם הם שהביאו אותה "לכבוש" את סעודיה²⁹⁰. אינטרס אמריקאי בולט אחר היה הצרת צעדיה ובלימת כוחה של ברית המועצות באזור²⁹¹. לאחר מלחמת העולם השנייה הפכה ארצות-הברית למעצמת-על

²⁸⁶ בן לאדן בראיון לאלאצלאח 2.9.96.

²⁸⁷ דעוה אלמקואומה אלסלאמיה, עמ' 59.

²⁸⁸ ניתוח קמפיין תקשורתי של בן לאדן, מרכז המידע למודיעין וטרור, 21.8.08.

²⁸⁹ ברנרד רייך, "האינטרסים האמריקאיים במזרח התיכון", בתוך איתמר רבינוביץ וחיים שקד (עורכים), המזרח-

התיכון וארצות-הברית (ת"א: ספריית אפקים והוצאת עם עובד, 1980) עמ' 67-69.

²⁹⁰ אלאצלאח, 2.9.96.

²⁹¹ ברנרד רייך, עמ' 78.

והחלה להוביל את המערב; במזרח התיכון היא תפסה את מקומן של אנגליה וצרפת. וכך, ככל שהתגברו האינטרסים האמריקאיים במזרח התיכון והנוכחות האמריקאית באזור הלכה והתעצמה, גברה מידת השנאה מצד האסלאם. ואולם חלחול השנאה לארצות-הברית לא אירע באחת אלא בהדרגה. עד מלחמת יום הכיפורים נחשבה ארצות-הברית למדינה מוערכת בקרב המוסלמים ובוודאי לא הייתה מדינה שנואה. כך להמחשה, כאשר ביקר נשיא ארצות-הברית ניקסון במצרים הוא התקבל שם בברכה ובאהדה²⁹².

אחת מהטענות החריפות ביותר כלפי ארצות-הברית היא שיחסה של המעצמה הגדולה בעולם כלפי ארצות האסלאם מכוון על-ידי הלובי היהודי באמריקה²⁹³ והמכונה על ידם "היהדות העולמית" (אליהודיה אלעאלמיה). לטענתם של המלעיזים, לובי יהודי רב עוצמה שולט בארצות-הברית ומשפיע בתחומים רבים, במיוחד אלה הידועים כמעצבי דעת-קהל, כגון תקשורת וקולנוע. לפי גרסה זו לובי זה מכתוב למעצמה הגדולה בעולם את יחסה האוהד לישראל ואת היחס העיון והמתנשא לארצות האסלאם. מונעת ומכוונת על ידי "היהדות העולמית" מתוארת ארצות-הברית כדמון, אשר ידו בכל ויד כל בו²⁹⁴. ארצות-הברית המונעת בתאוה לכוח ולעוצמה, רוצה לבודד את המוסלמים, להטמיע את האידאולוגיה שלה בכל רחבי עולם האסלאם, לגרום לדור הצעיר המוסלמי לצאת ממדינות האסלאם ולהפוך אותם זרים לאמונתם, לשדוד את אוצרות הטבע של המוסלמים ולבסוף למנוע מהם שליטה במדינות האסלאם, וכן להבטיח נוכחות יהודית במזרח התיכון. מטרת ההתקפה החדשה של ארצות-הברית היא להשתלט על האסלאם, להפוך את המוסלמים למערביים ולהפיץ את עקרונות המערב תוך הסטת המוסלמים מזהותם המקורית. מטרת ההתקפה הצלבנית-יהודית היא שליטה בארצות האסלאם לצורך

²⁹² הראוריינטציה של מצרים, עמ' 272-272.

²⁹³ Karachi Ummat in Urdu (translated to English) 28.9.01.

²⁹⁴ שם.

ניצול משאביהן ובמיוחד ניצול הנפט, אשר הינו עורק החיים בעולם החומרני של היום. בן לאדן טוען כי זו הדרך שבה הפכה סעודיה למושבה אמריקאית²⁹⁵.

בטיעונו נגד ארצות-הברית בן לאדן בוחר בטקטיקה שתמציתה היא: ההגנה הטובה ביותר היא ההתקפה. הוא מאשים את ארצות-הברית בביצוע פשעים, לא רק נגד האסלאם, אלא נגד האנושות כולה. כך למשל הוא מאשים את ארצות-הברית שהיא המדינה היחידה בעולם שהעזה להפעיל נשק אטומי נגד יפן וגרמה למותם של מאות אלפי אנשים חפים מפשע²⁹⁶.

לטענת אל-קאעדה אחרי נפילת החליפות העות'מאנית בשנת 1924 ואחרי שסולקו הקולוניאליסטים, תפסו את השלטון שליטים בוגדניים, אפיקורסים ואף גרועים מהקולוניאליסטים בני המערב. שלטון המשטרים המקומיים מתאפיין באכזריות הרבה ובנכונות לשלם כל מחיר כדי לשמור את השלטון בידיו. כך למשל, לא היססו שליטים אלה להשליך אלפים מאנשי התנועה האסלאמית לבתי כלא קדורניים מצוידים באמצעי העינויים המשוכללים ביותר ובסוהרים האכזריים ביותר. כל חטאם של הצעירים האסלאמיים האלה היה שסירבו ללכת במסלול שהתוו השליטים. ואולם השליטים לא הסתפקו בכך; הם נלחמו במסורת האסלאמית באמצעות התכחשות לזהות האסלאמית ואף הפיצו דעות אתאיסטיות בקרב הנוער²⁹⁷. השליטים המשומדים לא הסתפקו בפיתוח רעיונות מקומיים, הם אף פנו להקמת מרכזים "צלבניים" כגון אכסניות של הבונים החופשיים, מועדוני "רוטרי" ובתי ספר לתושבים זרים. כל אלה לא נוסדו בעלמא. מטרתם הייתה להשחית את

Independent,²⁹⁵

נאום של בן לאדן: אלג'ירה, 1.10.07.²⁹⁶

דרוס עסכריה (מסמך שלל של אל-קאעדה מתורגם לאנגלית), בתוך:²⁹⁷

<http://www.thesmokinggun.com/archive/jihadintro9.html>

Accessed on 29/0408.

הדור המוסלמי ולהפוך אותו למערבי (תע'ריב) בכך שישאף להידמות לאידיאל המערבי בכל מובן ומובן.

לדברי אלט'והאירי מזה זמן רב רקח המערב רעיון להביס את האסלאם ולכן "המאבק כיום איננו יכול להתנהל ברמה אזורית בלבד, מבלי לקחת בחשבון שמדובר בעוינות גלובלית כנגדנו"²⁹⁸. אלט'והאירי ציין כי הלוחמים הערביים הם הגרעין הקשה של הג'יהאד ולכן הטעים כי בכינוי "ערבים אפגאניים" אכן התכוון למתנדבים מכל חלקי העולם המוסלמי אבל מדגיש כי "הערבים היו חלק מכריע בקבוצה זו של הערבים האפגאנים". הבעיה של מציאת שדה לחימה מתאים במצרים העסיקה מאוד את אלט'והאירי והוא טען כי לתנועה ג'יהאדית בראשית דרכה דרוש אזור פעולה ידידותי, אשר יאפוף אותה במעין מערכת הגנה ממש כשם שאינקובאטור אמור לספק מחסה לפג שנולד טרם זמנו²⁹⁹.

ניתוח פוליטי של המצב במצרים מעלה, לפי אלט'והאירי, כי שני כוחות נאבקים בה על ההגמוניה: מחד גיסא "הכוח הרשמי [ומאידך גיסא] הכוח העממי אשר שורשיו נמצאים עמוק בקרקע ואשר נתמך על-ידי התנועה האסלאמית ככלל והגרעין הג'יהאדי בפרט"³⁰⁰. הכוח הרשמי, דהיינו השלטון, נתמך על-ידי ארצות-הברית, המערב, ישראל ומרביתם של השליטים המקומיים. הכוח השני תלוי בחסדי אללה

²⁹⁸ Ayman al-Zawahiri' "Knights Under the Prophet's Banner": in <http://mail.google.com/mail/?ui=2&ik=17655ea4ab&attid=0.1&disp=inline&view=att&th=1135e112c>
Accessed on 13/04/07 2651a07

Ayman al-Zawahiri' "Knights Under the Prophet's Banner": in ²⁹⁹

<http://mail.google.com/mail/?ui=2&ik=17655ea4ab&attid=0.1&disp=inline&view=att&th=1135e112c>
Accessed on 13/04/07 2651a07

Ayman al-Zawahiri' "Knights Under the Prophet's Banner": in ³⁰⁰

<http://mail.google.com/mail/?ui=2&ik=17655ea4ab&attid=0.1&disp=inline&view=att&th=1135e112c>
Accessed on 13/04/07 2651a07

ובברית של תנועות הג'יהאד – ברחבי העולם האסלאמי מצ'צ'ניה בצפון ועד סומליה בדרום וממזרח תורכמינסטאן במזרח ועד מרוקו במערב³⁰¹.

הוגיה של אל-קאעדה מקשרים בין ישראל דהיום ובין המדינה הצלבנית דאז; להשקפתם, מדינת ישראל היום היא המדינה הצלבנית החדשה. בספרו "אבירים תחת דגלו של הנביא" אלט'ואהירי טוען כי הקמתה של ישראל הייתה מעשה ידיו של המערב ומטרה מוצהרת שלו מזה מאתיים שנים. הנוכחות הישראלית - אליבא דאלט'ואהירי - במזרח התיכון נחשבה כמשרתת מובהקת של האינטרסים המערביים, מקום שישראל יצרה חיץ בין מצריים וסוריה, שני האיזורים אשר בצוותא חדא הוו כחומה בצורה בפני התוקפנות של הצלבנים³⁰². ואולם הם לא מסתפקים בזאת ומביעים משאלה שגורלה של מדינת ישראל יהיה כגורלה של מדינת הצלבנים שהובסה ונכחדה לחלוטין על ידי המוסלמים³⁰³.

הנחת יסוד נוספת של הוגי אל-קאעדה היא שמדינת ישראל לא קמה בזכות עצמה, אלא כתוצאה מקונספירציה אירופית שתכליתה הייתה להרוס את האימפריה העות'מאנית ולהחליש את האסלאם בכך שתחלק את ארצותיו למדינות זעירות רבות³⁰⁴. המושג 'הברית היהודית-צלבנית', שהם מרבים להשתמש בו, בא לומר כי קיימת ברית אסטרטגית ארוכת ימים בין הנצרות והיהדות ובמהלכה של ברית זו הנצרות המיוצגת כיום על ידי ארצות-הברית ומדינות אירופה קשרה קשר עם היהדות במגמה למגר את האסלאם באופן מוחלט³⁰⁵. אין זאת אלא שהצלבנים החדשים, הנוצרים, חברו ליהודים הציוניים והקימו את מדינת ישראל. ארצות-

³⁰¹ שם.

³⁰² Ayman al-Zawahiri "Knights Under the Prophet's Banner": in <http://mail.google.com/mail/?ui=2&ik=17655ea4ab&attid=0.1&disp=inline&view=att&th=1135e112c2651a07>

Accessed on 13/04/07

³⁰³ שם.

³⁰⁴ בן לאדן בראיון ל: Time Magazine , 11.1.99

³⁰⁵ אלאצ'לאח, 2.9.96.

הברית נתפשת כמחליפתם של המעצמות הנוצריות אנגליה וצרפת והיא שעומדת היום בראש המחנה הצלבני, כשחלק ניכר ממדינות אירופה ובמיוחד צרפת ואנגליה עדיין נותרו בנות בריתה, אך חשיבותן האסטרטגית פחתה במידה ניכרת יחסית לעבר³⁰⁶.

הן בן לאדן והן אלט'והאירי רואים את ישראל כאויב מסוכן וכבת ברית של ארצות-הברית ושל המערב בכלל. יחד עם זאת, דרך הניתוח שלהם ממחישה את נקודות המוצא השונות שלהם: בן לאדן, בעל תפיסת העולם הסלפית-והאבית רואה את ישראל דרך פריזמה מחמירה, לפיה נתפסים היהודים ככופרים וכאויביהם של האסלאמים מימים ימימה³⁰⁷. בן לאדן הושפע, קרוב לוודאי, מהגישה הוהאבית שעל עקרונותיה הוא התחנך ואשר טומנת בחובה שטנה גורפת ליהודים ולנוצרים בשל היותם כופרים בעיקר³⁰⁸. אחת התמות העיקריות בואהביה היא ראייתם של היהודים כמשתפים (מושריכון) שלא מאמינים באל אחד, רוצחי נביאים ומפירי הסכמים, ועליהם אמר אללה לדברי בן לאדן: "בכל פעם שהם קיבלו על עצמם התחייבות בשבועה, קבוצה מתוכם הפרה אותה; מרביתם אינם מאמינים"³⁰⁹. לעומת בן לאדן, נקודת המוצא של אלט'והאירי ביחס ליהודים היא אסטרטגית. בעיניו הבעיה של האסלאם היא מדינת ישראל כמדינה ולא דווקא היהודים כעם. בעיניו מדינת ישראל היא נטע זר באזור, המתפקדת כשלוחתה של המערב ובנוכחותה היא מהווה מדינת צלב חדשה אשר בבוא היום תוכרע, ממש כפי שמדינת הצלבנים הוכרעה ונגוזה מן העולם.

Jihad Online News Network, 21.10.01³⁰⁶

service of the independent French press agency Agence France-Presse, 6.1.99³⁰⁷

ראו למשל: סקירת הדרשות במסגדי סעודיה (חלק ז), מכון ממרי, בתוך:³⁰⁸

<http://www.memri.org.il/memri/LoadArticlePage.asp?language=Hebrew&enttype=4&entid=579>

Accessed on 29/0408

³⁰⁹ צוואתו של בן לאדן.

תהא אשר תהא נקודת המוצא, הוגיה של אל-קאעידה, רובם ככולם, סבורים שהאינטרס החשוב ביותר של האמריקאים באזור המזרח התיכון הוא קיומה ובטחונה של מדינת ישראל. האירוע אשר המחיש בעיני האסלאמיים את עומק המחויבות האמריקאית לישראל היה מלחמת יום הכיפורים בשנת 1973³¹⁰. מלחמה זו הוכיחה להם עד כמה חשובה ישראל לאמריקאים ועד כמה הם נכונים להיות מעורבים באזור, במטרה לסייע לישראל, לעשות לחיזוקה הצבאי והכלכלי ולמנוע את נפילתה. התערבותה החד-צדדית של ארצות-הברית לטובת ישראל במלחמת יום הכיפורים, הפכה בעיני קנאי האסלאם לקו פרשת המים. שכן, טוענים האסלאמיים, ארצות-הברית איננה מעצמה ניטרלית והיא מצדדת בישראל באופן חד-משמעי ומעדיפה אותה על פני ארצות האסלאם³¹¹. המשטמה לישראל כמדינה בקרב הוגיה של אל-קאעידה, מעלה על פני השטח מה שנראה כשנאה קמאית ליהודים, בהסתמך על הכתוב בקוראן. את היהודים מותר לשנוא משום שהם מושחתים והם מתאפיינים בעיסוקים בזויים כהלוואה בריבית וזנות. לכן נאמר עליהם בקוראן, כי הם לא ישאירו דבר, לא את העולם הזה ולא את הדת. אללה אמר עליהם: "האם יש להם חלק בשלטון? אם כן, הם לא יתנו [ממנו] דבר לאנשים אפילו בגודל כתם פעוט על גלעין התמר"³¹². היהודים מאמינים, מכוח האמור בתורתם, בעליונותם, ולכן כל בני האדם הם עבדים בעיניהם ומי שממאן לקבל זאת דינו מוות. ההתנשאות של היהודים הביאה את אללה, אליבא דבן לאדן, ליחס להם את האמירה הבאה: "אין עלינו למלא כל התחייבות כלפי הנבערים מדעת [הכוונה ללא יהודים]. הם ייחסו דבר שקר לאללה ביודעין"³¹³.

³¹⁰ Ayman al-Zawahiri' "Knights Under the Prophet's Banner": see internet <http://mail.google.com/mail/?ui=2&ik=17655ea4ab&attid=0.1&disp=inline&view=att&th=1135e112c2651a07>

³¹¹ שם.

³¹² צוואתו של בן לאדן.

³¹³ שם.

אחת המטרות החשובות ביותר של המתקפה הצלבנית החדשה היא להכשיר את הקרקע לקראת התפשטותה של מה שהוגי אל-קאעדה מכנים, "מדינת ישראל הגדולה"³¹⁴. ישראל נתפסת כמדינה מסוכנת השואפת להתרחב על חשבונן של מדינות האסלאם. בן לאדן, דרך משל, מזהיר מרעיון "ישראל הגדולה" המנשב בישראל מפני שבלב הרעיון "קיימת שאיפה בלתי מוצנעת להתפשט לעבר חלקים נרחבים מעיראק, מצרים, סוריה, לבנון, ירדן, פלסטין במלואה, וחלקים גדולים מערב הסעודית. הסבל העובר על הפלסטינים אשר נכבשו על-ידי ישראל יהפוך למנת חלקם של כול העמים המוסלמים האחרים שתכבוש ישראל"³¹⁵. לפי בן לאדן, היא מדינה רצחנית העוסקת בהרג גברים, נשים, וילדים, תוך הפעלת טרור והרס בתים של כל מי שנמצא בעימות עימה, "משתקת ובהמתנה למוות, בכל רגע נתון בין אם זה מטיל ובין אם זה פגז שיהרסו את ביתם ויהרוג את יושביו"³¹⁶. לטענת בן לאדן כל הסכמי השלום שנכרתו בין ישראל למדינות כגון ירדן ומצרים, מקורם באותו חלום "ישראל הגדולה", אשר תוצאתו האסטרטגית ארוכת הטווח, היא כניעת האסלאם ליהודים. כריתת הסכמי השלום, אליבא דבן לאדן, איננה יעד אסטרטגי מבחינתה של ישראל והיא רואה בהסכמים צעד טקטי שנועד להפיס את דעתם של אויביה באמצעות כריתת בריתות והסכמי שלום וכאשר תהיה דעתם מפויסת עליהם ישראל מתכוונת להמשיך במסע הרצחני שלה לחיסול האסלאם³¹⁷. זו הסיבה שיש לראות בכל ברית עם ישראל ברית רעה לאסלאם ולכן גם ראויה לגינוי. הגינוי לכל ברית עם ישראל מבחינתו של בן לאדן נובע מראייתו בברית כזו ברית עם יהודים, אשר לפי מספר ציונים דתיים אסלאמיים הם לא פחות מאשר רוצחי הנביאים ומפירי ההסכמים, ואשר עליהם נאמר כי הם מפירי הסכמים שאין להאמין להם. שלום עם היהודים הוא בלתי אפשרי שכן בעיני בן לאדן ומרעיו

³¹⁴ צוואתו של בן לאדן (תרגום מכון ממר"י) בתוך: <http://www.nfc.co.il/Archive/003-D-2226-00.html?tag=12-37-45> , נפתח ביום 29/04/08.

³¹⁵ שם.

³¹⁶ שם.

³¹⁷ צוואתו של בן לאדן (תרגום מכון ממר"י) בתוך: <http://www.nfc.co.il/Archive/003-D-2226-00.html?tag=12-37-45> , נפתח ביום 29/04/08.

המלחמה עם היהודים היא נצחית ותסתיים רק בבוא יגיע יום הדין. או-אז ייכחדו היהודים ויבוא סופם³¹⁸. זאת כאמור בחדית': "כאשר המוסלמים יילחמו ביהודים והמוסלמים יהרגו אותם עד שהיהודי יסתתר מאחורי האבן והעץ; והאבן או העץ יגידו: הו מוסלמי, הו עבדו של אללה, יהודי מסתתר מאחורי, בוא והרוג אותנו, חוץ מעץ הע'רקד שהוא העץ של היהודים"³¹⁹ החדית' הזה מלמד גם שהכרעת הסכסוך עם היהודים תיעשה באמצעות הרג ולחימה ולא באמצעות הסכמי שלום. נקודה מעניינת בהקשר זה היא שבמסגדי סעודיה משתמשים בחדית' זה כדי לגנות את היהודים וליצור דעה שלילית לגביהם³²⁰.

בעיני בן לאדן, קריסתה של האימפריה העות'מאנית הייתה הזדמנות פז למערב ל"טעת" את מדינת ישראל במזרח התיכון, כדי שתהיה שלוחתו שם, ממש כשם שהמדינה הצלבנית לא פעלה במזרח התיכון בשם עצמה, אלא בשם הציוויליזציה ששלחה אותה. תפיסתו של אלט'ואהירי ויחסו ליהודים וישראל נובעת מראייתו את עיקר הסכנה לאסלאם במדינת ישראל ולא ביהודים. מדינת ישראל היא בעיניו דוגמה טובה ביותר לעוינות המערב בכלל ושל ארצות-הברית בפרט כלפי האסלאם. עוינות בסיסית זו קיימת כמאתיים שנה והפיכת ישראל לשלוחתו של המערב בתוך ארצות האסלאם היא ביטוי רב עוצמה לעוינות זו³²¹. הנוכחות הישראלית נחשבה כהבטחה ברורה ובסיסית לאינטרסים של המערב. נטיעת ישראל במקומה הגאוגרפי נועדה להפריד למעשה בין מצרים וסוריה אשר היו ישות מדינית אחת רצופה ולשמש אזור חיץ ביניהן ובכך להחלישן מבחינה צבאית ואסטרטגית. בכך

³¹⁸ שם.

³¹⁹ שם.

³²⁰ סקירת הדרשות במסגדי סעודיה (חלק ז), מכון ממר", בתוך:

http://www.memri.org.il/memri/PrinterFriendly_hebrew.asp?Etype=4&Eid=579

נפתח ביום 29/04/08.

³²¹ in "Knights Under the Prophet's Banner": Ayman al-Zawahiri

נחלש האסלאם ונמנעת ממנו מטרתו הבסיסית: האיחוד הפוליטי האסלאמי המבוקש. עד היום ישראל היא טריז בליבו של עולם האסלאם³²².

חלק גדול מהעוינות כלפי המערב נובעת מתמיכתו ללא סייג במשטרים המקומיים במדינות ערב. המאבק מתחולל בכל עצמתו בין האליטות הפרו-מערביות מצד אחד, כאשר מנגד ניצב שאר העם התומך בתנועה האסלאמית ככלל, ובתנועת הג'יהאד המיליטנטית בפרט³²³. האליטות הפרו-מערביות הן אתאיסטיות ברובן הגדול ולכן חלק מרכזי מהאג'נדה שלהן הינו סילוק ההגמוניה האסלאמית ממוקדי הכוח, באמצעות פתיחת שעריה של המדינה לאויבים כגון האמריקאים והיהודים. חטאן הגדול ביותר של האליטות, מנקודת מבטם של קנאי האסלאם, היא החתימה על חוזה שלום עם ישראל בחסות ארצות-הברית וכן הסכמתן כי ארצות-הברית תשלוט באופן ישיר על מדינות האסלאם ותפקח על קיומם של תרגילים צבאיים משותפים. למול האליטות ניצב העם אשר תומך תמיכה ללא מיצרים בתנועה האסלאמית (אלחרכה אלאסלאמיה)³²⁴, אשר במשך השנים הצליחה לצבור אהדה בעיקר בקרב הנוער. התנועה האסלאמית הקריבה אלפי קורבנות והיא ממשיכה להיאבק. הנכונות להקריב קורבנות מוכיחה שתי נקודות חשובות: האחת, ששורשיה של התנועה האסלאמית חזקים ונטועים עמוק בחברה המוסלמית, כך שלמרות כל המכות והמאבקים לא הצליח אף שלטון למחוק את התנועה האסלאמית מעל המפה. שנית, התנועה האסלאמית ממשיכה להוות איום ברור על הישרדותו של השלטון³²⁵.

³²² שם.

³²³ שם.

³²⁴ Ayman al-Zawahiri "Knights Under the Prophet's Banner": in <http://mail.google.com/mail/?ui=2&ik=17655ea4ab&attid=0.1&disp=inline&view=att&th=1135e112c>
Accessed on 13/04/07 2651a07

³²⁵ שם.

המאבק הפנימי בארצות האסלאם בין האליטות לתנועה האסלאמית הופך בהכרח לבעל מאפיינים בינלאומיים וזאת משום שהמערב ובראשו ארצות-הברית משוכנע שהתנועה האסלאמית מאיימת על השלטון. כך למשל מדיניות ארצות-הברית והמערב כלפי מצרים מתבססת על החשש הכבד ממצב שבו התנועה האסלאמית תשתלט עליה ותהפוך אותה, תרתי משמע, לח'ליפות אסלאמית. אירוע שכזה יכול להפוך את כל העולם האסלאמי לאויבה של ארצות-הברית ולהכריז מלחמה עליה.

פרק חמישי:

האסטרטגיה של המאבק

אסטרטגיה עוסקת בקביעת מטרות ובחירת דרכי פעולה למימושן. להבדיל מטקטיקה, שעניינה פיתרון בעיות מקומיות, המונח אסטרטגיה משמש בדרך-כלל לתיאור ניהול אופן הפעולה בתמונה הכוללת. במובן הצבאי אסטרטגיה היא שם כולל לכל רמות התכנון והביצוע של המלחמה. האסטרטגיה עוסקת בתכנון וניהול מערכות צבאיות, תנועתם ופריסתם של כוחות צבאיים וכן בשיטות להטעיית האויב³²⁶.

מעקב אחר כתביה של אל-קאעדה מגלה כי הוגיה הקדישו מאמץ רב לגיבוש אסטרטגיה של המלחמה המתנהלת עם המערב, לרבות יעדיה של המלחמה והאופן בו היא תנוהל. הצורך בגיבוש אסטרטגיה, נבע מלימוד אינטנסיבי של לקחי העבר ואשר אחת ממסקנותיו הייתה תובנה עמוקה, כי הכישלונות שהיו מנת חלקן של התנועות האסלאמיות אירעו מפני שהן פעלו ללא תוכנית אסטרטגית כלל³²⁷. העיסוק באסטרטגיה העסיק ומעסיק את טובי ההוגים של אל-קאעדה וניכר שנעשה ניסיון רציני ביותר מבחינתה הן ללמוד את לקחי העבר והן לתכנן את העתיד, בבחינת "דע מאין אתה בא ולאן אתה הולך". הכותבים הבולטים ביותר העוסקים באסטרטגיה הם אבו מוסעב אלסורי³²⁸ אבו בכר נאג'י³³⁰ ואיימן אלט'והארי.

³²⁶ "Strategy". Encyclopedia Britannica, 2007. Encyclopedia Britannica Online. in <http://www.britannica.com/eb/article-9110191>. נפתח ביום 29.4.08.

³²⁷ אבו מוסעב אלסורי, מלאח'ט'את חול אלתג'ריבה אלג'יהאדיה פי סוריה, בתוך: <http://www.alsunnah.info/r?i=1637&c=2761>, נפתח ביום 29/04/08.

³²⁸ אבו מוסעב אלסורי, דעוה אלמקואמה אלסלאמיה אלעאלמיה (ל"מ, ל"ח).

³²⁹ Brynjar Lia, "The al-Qaida Strategist Abu Mus'ab al-Suri: A Profile Norwegian Defence Research Establishment" (FFI).

האסטרטג הראשון של אל-קאעדה היה עבדאללה עזאם, מורו הרוחני הראשון והחשוב של בן לאדן, לפני שאלט'ואהירי תפס את מקומו. חשיבות תרומתו של עזאם במישור האסטרטגי באה לידי ביטוי בתובנה, כבר בראשית שנות ה-80 למאה הקודמת, כי התוויית אסטרטגיה, דהיינו תכנית פעולה מקפת ולטווח ארוך, אשר תכוון את התנועה ותקבע לה יעדים וסדרי עדיפויות היא עניין חיוני בעל חשיבות מרכזית להצלחת התנועה. מתוך מודעות לגורמים אלה כתב עזאם, בקובעו למעשה את סדר היום לאל-קאעדה את התוכנית הבאה: "אנו סבורים שעלינו להתחיל באפגניסטן לפני פלסטין, לא משום שאפגניסטן חשובה יותר מפלסטין... אלא משום שישנן כמה סיבות דוחקות להפיכתה של אפגניסטן לנקודת פתיחה עדיפה של כל המוסלמים"³³¹.

עזאם עיצב תכנית פעולה לטווח ארוך ולפיה הג'יהאד במעצמות הפולשות לטריטוריות אסלאמיות, כגון ברית-המועצות וארצות-הברית צריך להתבצע לפני המלחמה במשטרים המקומיים וכי הג'יהאד צריך להיות גלובלי ולהכות בלא-מוסלמים שהשתלטו על שטחים מוסלמים כגון צ'צ'ניה ואפגניסטן. האסטרטגיה שעזאם הגה דגלה בעקרונות הבאים: בראש ובראשונה נחוצה אחדות אסלאמית ועל כן מן הראוי שהאסלאמיים ברחבי העולם המוסלמי יתאחדו תחת דגל האסלאם וייצאו למלחמה כנגד הכופרים בכל מקום בעולם בו הם פועלים, מלחמה כנגד מעצמה במקום מלחמה מקומית, קביעת סדר עדיפויות והרעיון שיש כל העת לאתר טריטוריה נוחה למלחמת גרילה כנגד האויב³³².

Abu Bakr Naji, The Management of Savagery: The Most Critical Stage Through Which the Umma Will Pass (Translated by William McCants), in: <http://www.wcfia.harvard.edu/olin/images/Management%20of%20Savagery%20-%202005-23-2006.pdf> Accessed on 29/04/08

³³¹ שמואל בר, "המכתב של ז'ואהירי והאסטרטגיה של אל-קאעידה", קיוונים, בתוך: http://www.kivunim.org.il/article_print.asp?id=156. נפתח ביום 29/04/08.

³³² סיון, עמ' 13.

עזאם אף קבע יעד כי המאבק באפגניסטן יהווה מודל למאבקים בעתיד, אשר מטרתם הקמת ח'ליפות אסלאמית על כל האדמות המוסלמיות אשר נמצאות תחת שלטון זר. במסמך מכונן של התנועה אשר דומה ונכתב בהשראתו של עזאם נאמר כי מטרתה של אל-קאעדה הינה: "ניצחון דת אללה, הקמת משטר אסלאמי והשבת הח'ליפות האסלאמית על כנה"³³³. החלום הגדול שהתווה עזאם היה כינונה מחדש של האומה האסלאמית, וזאת בדומה לאומה האסלאמית הקדומה, אותה הקים הנביא מוחמד, אשר לא היה רק נביא, אלא גם מנהיג שהנהיג, פוליטיקאי, את האומה הצעירה אותם הקים. אם כן, אומה אסלאמית מבחינת אל-קאעדה היא מעצמה המשתרעת, לכל הפחות, ממרוקו עד אינדונזיה, ומקזחסטן ועד סנגל³³⁴. ואולם, לתפיסתו של עזאם, כל אדמה אסלאמית שהייתה תחת שלטון אסלאמי אי פעם במהלך ההיסטוריה המוסלמית, חייבת לחזור לשלטון האסלאם אך ורק באמצעות ג'יהאד "כחובה אישית" (פרד עין)³³⁵ שעל כל מוסלמי לבצעה. על פי ההלכה המוסלמית, הג'יהאד הוא חובה קולקטיבית (פְּרִדְ פְּאִיְה) המוטלת על האומה, האסלאמית וזאת כאשר ארץ מוסלמית מותקפת. עזאם ובן לאדן טוענים כי כיום ארצות האסלאם מותקפות וכי הכופרים – נוצרים ויהודים – פולשים לארצות האסלאם, בערב הסעודית, בפלסטין, בצ'צ'ניה, בעיראק ובאפגניסטן, ולכן הג'יהאד הוא חובה אישית לכל המוסלמים באשר הם³³⁶.

הצורך הדוחק באחדות אסלאמית כמקור כוח כלפי התוקפן הפכה, בעיני אל-קאעדה, הלאומיות הצרה, הפרטיקולארית, אשר מעמידה את הטריטוריה במרכז, כראויה להוקעה ואשר על פניה יש להעדיף סולידאריות דתית, אשר החוט המקשר

³³³ "אלקאעידה ג'מאעה אסלאמיה סבילהא אלג'יהאד" בתוך: <http://ctc.usma.edu/aq/pdf/AFGP-2002-600045-> Orig.pdf נפתח ביום 29/04/08.

³³⁴ Azzam, Abdulla. "Defence of the Muslim land First Obligation after Iman", in http://www.religioscope.com/info/doc/jihad/azzam_defence_4_chap2.htm Accessed on 29/04/08

³³⁵ ש.ם.

³³⁶ מנחם מילסון, "ג'יהאד כיום", בתוך:

<http://www.memri.org.il/Memri/LoadArticlePage.asp?enttype=4&entid=2380&language=Hebrew> נפתח ביום 29/04/08.

בין אנשיה הוא אמונה משותפת בדת האסלאם, דהיינו בייחודיות אללה ובמוחמד נביאו³³⁷. עזאם קיווה ופעל למען הקמת צבא אסלאמי אשר יכלול עשרות אלפי חיילים ואשר יילחם במאמץ מרוכז בכל מקום בו תידרש התערבותו. עזאם הוא שטבע סיסמא ולפיה "הג'יהאד והרובה בלבד: לא משא ומתן, לא ועידות ולא דיאלוגים". בכך חיקה עזאם את סייד קוטב אשר אמר הרבה לפניו כי לא באה בחשבון כל פשרה עם הג'אהיליה ומי שמייצגה, שהרי כך אמר: " אנחנו לא נשנה את הערכים שלנו ותפישת עולמנו ולא נעשה כל עסקה עם מי מהחברה הג'אהילית, לעולם לא!"³³⁸

הנחת היסוד: ניתן לנצח את המערב

אל-קאעדה יוצאת מתוך נקודת מוצא בסיסית ולפיה ניתן לנצח את המערב משום שהוא אבן הנגף הגדולה בדרכם של ארגוני האסלאם להשתלטות על המשטרים המקומיים. הוגיה של אל-קאעדהחוזרים וטוענים, אולי מתוך צורך ורצון ליצור נבואה המגשימה את עצמה, כי ניתן לנצח את המערב וניתן לנצח את מעצמת-העל ארצות הברית של אמריקה מנהיגת הצלבנות החדשה, כשם שהאסלאם ניצח את הסובייטים במלחמת אפגניסטן וכשם שהאיסלאם ניצח את הצלבנים במאה-11. הלקח החשוב ממסעי הצלב שאירעו לפני מאות בשנים הוא שאם ארצות האסלאם תתאחדנה תחת מנהיגות ראויה לשמה, אזי הם יוכלו לנצח את הצלבנות החדשה, דהיינו את המערב ואת ישראל כיום. אלט'ואהירי מפנה אצבע מאשימה למערב ומזהירם בזו הלשון "ספר זה נכתב כאזהרה לכוחות שאורבים לנו. אנחנו אומרים להם: האומה [המוסלמית] מתקרבת מידי יום לניצחונה עליכם שכן זכותה להעניש אתכם. המלחמה שאתם מנהלים כנגד האסלאם יסתיים בתבוסתכם הבלתי נמנעת

³³⁷ בן לאדן בדרשה שנשא באתר האינטרנט: <http://al-hesbah.com/v>, מצוטט באתר האינטרנט של ממר"י :
<http://www.memri.org.il/memri/LoadArticlePage.asp?language=Hebrew&enttype=4&entid=2303>
³³⁸ Qutb, Sayyid, Milestones, (The Mother Mosque Foundation 1981) Pp.21

וכל ניסיונותיכם לא נועדו אלא לעכב את ניצחון האסלאם עליכם, אך לא למונעו כליל³³⁹. עבדאללה עזאם טוען כי תבוסת המערב קרבה והולכת והוא נועד להתרסק וזאת מכיוון שהוא נותר עם כנף אחת בלבד והיא החומרנות תוך נטישת המוסר והדת³⁴⁰.

בן לאדן אשר דומה ואמון על לוחמה פסיכולוגית, שם דגש בדבריו על כך, כי ניתן לנצח את ארצות הברית המעצמה המובילה בעולם. מתוך דבריו ניכר בו כי משוכנע הוא שהמחסום החשוב ביותר עליו צריך להתגבר - הוא מחסום הפחד. לשם התגברות על הפחד, נעזר בן לאדן בחדית' עתיק יומין מימיו של הנביא מוחמד³⁴¹: לדבריו, מחברי ספרי הביוגרפיה של הנביא סיפרו על אדם בשם אל-מות'נא אל-שייבאני אשר בא לעיר אל-מדינה וביקש תגבורת מהחליף עמר, כדי להילחם בפרס שהייתה אז מעצמה עולמית. הח'ליף עמר ניסה לגייס את בני עמו למערכה, אך לשווא, איש לא אבה להצטרף אליו. אי לכך הורה הח'ליף לאל-מות'נא לדבר ליבם של בני העם אודות הניצחון הצפוי וזאת על מנת ליצור תחושה, כי ניתן לנצח במלחמה. ואכן, אל-מות'נא דיבר, אל בני העם, ודבריו נפלו על אוזניים קשובות³⁴². וכך אמר: "יא אנשים, אל תיראו מהפרסים, כבר לגלגנו על הפרסים, גברנו עליהם"³⁴³. לאחר שהאנשים שמעו את סיפורי הגבורה רוח של התלהבות אחזה בהם והם והביעו נכונות להילחם בפרסים³⁴⁴. חדית' זה מביא את בן לאדן למסקנה הבאה: בדומה לאותם [גיבורים] נעלים, אני אומר: יא אנשים אל תיראו מפני אמריקה וצבאה. חי אללה, כבר הכינו בהם פעם אחר פעם והם הובסו פעם אחר

³³⁹ Ayman al-Zawahiri "Knights Under the Prophet's Banner": in <http://mail.google.com/mail/?ui=2&ik=17655ea4ab&attid=0.1&disp=inline&view=att&th=1135e112c>

Accessed on 13/04/07 2651a07

³⁴⁰ עזאם, עבדאללה. אלאסלאם ומסתקבל אלבשריה, מרכז אלשהיד עזאם אלאעלאמי, פשוואר, פקיסטן, 1980.

³⁴¹ צוואתו של בן-לאדן, בתוך: <http://www.nfc.co.il/Archive/003-D-2226-00.html?tag=21-02-21>, נפתח ביום 5.5.08.

³⁴² שם.

³⁴³ שם.

³⁴⁴ "צוואתו של בן לאדן" בתרגום מכון ממר"י, בתוך: <http://www.nfc.co.il/Archive/003-D-2226-00.html?tag=21-12-18>, נפתח ביום 5.5.08.

פעם. הם האנשים הפחדנים ביותר בעת הקרב. התברר לנו מהמגננה שלנו ומלחימתנו עם האויב האמריקאי, שהוא מתבסס בלחימתו בעיקר על לוחמה פסיכולוגית בשל מנגנון התעמולה האדיר שברשותו. כמו כן, הוא מתבסס על הפצצות אינטנסיביות מהאוויר כדי להסתיר את נקודת החולשה הבולטת ביותר שלו: הפחדנות והעדר רוח לחימה אצל החייל האמריקני"³⁴⁵.

בן לאדן, אשר שם דגש, כאמור, על ההיבט הפסיכולוגי, נוהג להמעיט בערכם של האמריקאים כלוחמים ולבוז להם. הוא חוזר ומכנה את האמריקאים כפחדנים וכחסרי רוח לחימה. בעשותו כך, בן לאדן משתמש, אולי מבלי משים, בטכניקה ישנה של הבריונים בתקופה הג'אהילית, אשר שמו את אויביהם ללעג ולקלס כדי לחזק את הביטחון העצמי של לוחמיהם ולזרוע פחד בלב אויביהם³⁴⁶.

לפי בן לאדן, תבוסת ברית-המועצות למג'אהידון ולחלופין התבוסה שנחלו הרוסים במלחמתם בצ'צ'ניה, לדעתו, עוזרים להמחיש כיצד מעטים וחלשים ניצחו רבים וחזקים. נראה שבאמצעות דוגמאות היסטוריות אלה ביקש בן לאדן להוכיח, כי אל-קאעדה יכולה להביס את האמריקאים. באשר לאמריקאים עצמם, בן לאדן מרבה להזכיר את פיגוע הטרור הקטלני, בו פגעו כוחות חזבאללה בכוחות מארינס שנכנסו בשנת 1982 ללבנון באמצעות משאית חומר נפץ שנשלחה למרכז כוחות המארינס האמריקאיים בבירות והרגה מתוכם יותר מ-240 חיילים³⁴⁷. פעולה זו, לדעתו, גרמה לכך שחיל המרינס האמריקאי נסוג במהירות מלבנון והמחישה כיצד ניתן לנצח את האמריקאים אשר מאופיינים כאומה שסבלנותה קצרה וכוח הסבל שלה מועט למדי³⁴⁸.

שם. 345
פרקים בתולדות הערבים והאסלאם, עמ' 86. 346
אלמג'לה, 27.10.02. 347
שם. 348

דוגמא נוספת בה מרבה בן לאדן להשתמש היא כישלון האמריקאים בסומליה³⁴⁹ לאחר מלחמת המפרץ השנייה. לטענתו, ארצות הברית שהכניסה את גייסותיה לסומליה ספגה שם מכות צבאיות קשות, אשר הביאו לנסיגתה מהמקום. וכך הדברים בלשונו של בן לאדן "אין כוח ואין אייל אלא לאללה. אז התעוררו אריות האסלאם מקרב הערבים האפגאנים והם נחלצו לעזרתם [של הסומאליים] יחד עם אחיהם באותה ארץ וגררו את גאוותה של אמריקה כסחבה בבוץ. הם הרגו בהם, השמידו מהטנקים שלהם והפילו ממטוסיהם. אמריקה ובעלי בריתה נמלטו בלילה אפל, מבלי שאיש מפנה מבט אל רעהו. השבח והתודה לאללה."³⁵⁰

בשורה של דוגמאות אחרות מרבה בן לאדן להשתמש ולהמחיש עד כמה ארצות הברית פגיעה ובאיזה קלות יחסית ניתן להכניעה. כך למשל בפעולת טרור בשנת 1994 בריאצ' במסגרתה ארע פיצוץ בריאד שבו נהרגו ארבעה אמריקאים ושנה אחר כך פיצוץ נוסף באל-ח'ובר, שבו נהרגו 19 ונפצעו יותר מ-400 אילצו את האמריקאים להעביר את בסיסיהם הגדולים מהערים למדבר³⁵¹. בשנת 1997, איימו המוג'אהדין בפומבי על אמריקה כדי שתפסיק את תמיכתה ביהודים ותצא מארץ סעודיה. האמריקאים דחו את האזהרה והמוג'אהדין הצליחו להנחית שתי פיגועים כואבים במזרח אפריקה. לאחר מכן, הוזהרה אמריקה פעם נוספת ובפעולה נוספת הושמדה המשחתת האמריקאית 'קול' (cole) בעדן³⁵².

349 רוז אליוסף, 17.6.96

350 צוואתו של בן לאדן.

351 שם.

352 Bbc, 12.9.01

אף אבו בכר נאג'י, האסטרטג החשוב של אל-קאעידה³⁵³, הרבה לעסוק בהשוואות בין רמת החיילות של החייל האמריקאי לרמת החיילות של החייל הרוסי. לדבריו, מכיוון שהחייל הרוסי קשוח ואף מוכשר מהחייל האמריקאי, הרי שאם הצבא הרוסי הובס על-ידי האסלאם, אזי יש לצפות שהצבא האמריקאי יובס אף הוא. לדבריו, גם אם האמריקאים יסבלו אבידות בשיעור עשירית בלבד משיעור האבידות שסבלו הרוסים באפגניסטן ובצ'צ'ניה, אזי הם צפויים להיות מובסים ולנוס כל עוד נפשם בם מהמערכה בעיראק³⁵⁴. ככלל, המבנה הנוכחי של הצבאות המערביים הוא כה רעוע, עד שאין לצפות כי יוכל להבטיח חסינות מקשיים ולכן אין לצפות שצבאות אלה יוכלו לעמוד במערכה קשה מול לוחמיה של אל-קאעידה. סיכומו של דבר, אמריקה היא מעצמה בעלת כוח צבאי אדיר וכלכלה רחבה, אבל כל עוצמתה בנויה על כרעי תרנגולת, כך שניתן לפגוע בנקודות התורפה שלה ולהתישה. אם הצבא האמריקאי יוכה ולו גם בחלק מנקודות התורפה שלה היא צפויה למעוד ולקרוס³⁵⁵.

ולבסוף ייאמר כי המחשבה כי ניתן לנצח את המערב ובראשו את ארצות הברית נובעת מאמונה בקרב הוגיה של אל-קאעידה כי קיימת בתולדות העמים מעין חוקיות דטרמיניסטית ולפיה מעצמות, ולו גם החזקות ביותר, אינן שורדות לנצח³⁵⁶. לצד תפיסה זו מצטרפות הנסיבות של ימינו ולפיהן למעצמות העולמיות קמים אויבים רבים הקוראים עליהן תיגר וזאת מפני שבזמנים המודרניים נמוג הפחד אשר שיתק את מרבית אומות העולם וביניהם המוסלמים מעוצמתן של מעצמות זרות. גישה זו בעלת התפיסה הדטרמיניסטית ולפיה סופה של כל מעצמה לאבד את ההגמוניה

Sarah, zabel, The Military Strategy Of Global Jihad, October 2007, in: ³⁵³
<<http://209.85.175.104/search?q=cache:jWnbKSRp3qEJ:www.ciaonet.org/wps/ssi10543/ssi10543.pdf+abu+bakr+naji+strategist&hl=en&ct=clnk&cd=8&gl=uk>

Accessed on 29/04/08.

³⁵⁴ ניהול הכאוס, פסקה 8.

³⁵⁵ שם.

³⁵⁶ ניהול הכאוס, פסקה 7.

שלה הסתמכה על חוקרים מערביים, כגון החוקר פול קנדי, אשר צפו וכתבו מחקרים על כך, כי ארצות הברית צפויה לאבד את ההגמוניה שלה כמעצמת-על³⁵⁷.

שלבי המערכה

אין באל-קאעדה חזית אחידה באשר לשלבי המערכה שאותם אל-קאעדה צריכה לנהל: גישה אחת, רדיקלית, קוראת לנהל מלחמה כנגד המערב וכנגד המשטרים המקומיים כשהמטרות הן גרוש המערב מאדמות האסלאם, כינון ח'ליפות אסלאמית רחבת ידיים בשטחים שישוחררו ולבסוף קוראים מצדדי גישה זו להמשיך את המלחמה עד להרס המערב. מחוץ לגישה זו קיימת גישה מתונה יותר ואף היא קוראת לגירושו של המערב, כינון ח'ליפות אסלאמית, אך מסתפקת ביעד זה ולא עוסקת בהרס המערב.

ביטוי לגישת הזרם הרדיקלי הובא בספרו של פואד חוסיין הירדני, אשר פגש את אבו מוסעב אל-זרקאווי ואבו מחמד אלמקדיסי בשנת 1996 והעלה את תוכניתם האסטרטגית עלי ספר. מאחר שזרקאווי ומקדיסי היו אסורים באותו בית-כלא, חוסיין הגיע לבית-כלאם וראיין אותם ארוכות³⁵⁸. כך עמד חוסיין מקרוב אחר תוכניותיה של אל-קאעדה. בשנת 2005 פרסם חוסיין ספר ובמסגרתו פרש את תוכנית העבודה העתידית של אל-קאעידה. הספר נקרא: "זרקאווי: הדור השני של אל-קאעידה"³⁵⁹.

³⁵⁷ הגנה על אדמות המוסלמים, אינטרנט:

<http://www.islamistwatch.org/texts/azzam/defense/defense.html>

³⁵⁸ Yassin Musharbash, The Future Of Terrorism. What al-Qaida Really Wants, Spiegel online, 12.8.05 <http://www.spiegel.de/international/0,1518,369448,00.html>.

³⁵⁹ ספר זה התפרסם בהמשכים בעיתון אלקודס אלערבי המופיע בלונדון.

כעולה ממחקרו של חוסיין, מטרתה הרשמית של אל-קאעדה מנקודת מבטם של אל-זרקאווי ומקדסי היא "ניצחון הדת של אללה דהיינו האסלאם, הקמת משטר אסלאמי (חכם אסלאמי), והשבת הח'ליפות האסלאמית למקומה". לפי גישה זו, אל-קאעדה קבעה לעצמה תוכנית עבודה ארוכת טווח בת עשרים שנים. לפי תפיסתה, התנועה נמצאת בעיצומה של תוכנית מבצעית פרטנית, שראשיתה בשנת 2,000 וסופה בשנת 2,020. חזונה של אל-קאעדה כולל שבעה שלבים שונים, כאשר בליבו של השלב הראשון ניצבת התקפת הטרור על מגדלי התאומים וסופה של המערכה צריך להסתיים בניצחוננו המוחלט של האסלאם על המערב³⁶⁰.

השלב הראשון נקרא "שלב ההתעוררות" (מרחלה אלאפאקה) והוא החל כבר עם ההכנות להתקפת הטרור הגדולה ב-11 בספטמבר, ובגדרו נכללה התקפת הטרור עצמה³⁶¹. מדוע עסקינן בהתעוררות? הוגיה של אל-קאעדה מאמינים שהאומה האסלאמית הייתה בשלב של תרדמת חורף, עקב האסונות שנחתו על האומה האסלאמית בעטיים של האירופים. הם מאמינים אפוא שעל-ידי הנחתת מהלומות על אמריקה, אל-קאעדה כבר הצליחה לגרום לאמריקאים לאבד את עשתונותיהם ולפעול תוך הפגנת מבוכה ובלבול רבים כנגד התוקפים אותה³⁶². שלב ראשוני זה הסתיים בשנת 2003 כאשר האמריקאים כבשו את עיראק. לטענת אל-קאעדה, מתקפת הטרור של ה-11 בספטמבר, הפכה את התנועה האסלאמית לשחקן מרכזי בזירה העולמית והצלחת מתקפת הטרור באה לידי ביטוי כאשר הכריחה את האמריקאים לצאת ממקום מושבם להתקרב למזרח התיכון ובכך להפוך לפגיעים הרבה יותר משהיו³⁶³.

³⁶⁰ אלקודס אלערבי, 28-29.5.05.

³⁶¹ שם.

³⁶² שם, שם.

³⁶³ שם.

השלב השני נקרא שלב של "פקיחת עיניים" (מרחלה פתח אלעיון) והוא נמשך בין השנים 2003 ועד 2006 אשר במרוצתם אמורה הייתה אל-קאעדה להפוך ל"תנועת המונים"³⁶⁴. אל-קאעדה אמורה הייתה, כבר בשלב זה, להפוך מארגון לתנועה עממית מפושטת ובלתי מנוצחת. הפיכת אל-קאעדה לתנועת המונים תבצע, ראשית חכמה, באמצעות הפצת רעיונותיה של אל-קאעדה באמצעות מה שקרוי: "הג'האד האלקטרוני באינטרנט"³⁶⁵. אף אלט'ואהירי העמיד שלב זה כיעד מרכזי בתוכנית העבודה של אלקאעידה; לטענתו, הצלחת לוחמיה של אל-קאעדה בכל שלבי המערכה המתוכננת לה, תלויה קודם כל במידת הצלחתה בהשגת תמיכה עממית בתנועה. יחד עם זאת, אלט'ואהירי מזהיר כי תמיכה עממית באל-קאעדה תגרור את עוינותם של המשטרים המקומיים והאליטות אשר ינסו, בכל דרך, להשחיר את פניה של התנועה האסלאמית בקרב רובם של המוסלמים ולמנוע ממנה את תמיכתם. לדעתו של אל-ט'ואהירי מתקיימת בארצות האסלאם דיכוטומיה מאוד ברורה, לפיה רובו של העם הפשוט תומך בתנועה האסלאמית, בעוד שהאליטות תומכות במערב ועל כן, על אל-קאעדה מוטלת החובה לתרגם את אהדת העם המוסלמי לתמיכה פעילה בה ובמהלכה³⁶⁶.

השלב השלישי נקרא בשם "התקוממות ועמידה". שלב זה צפוי להתרחש בין השנים 2007–2010 ולהתמקד בהפעלת טרור כנגד המשטרים המוסלמיים הקיימים. שלב זה של תקומה ועמידה איתנה צפוי להימשך החל משנת 2007 ולהסתיים בשנת 2010. אל-קאעדה צפויה לרכז מאמציה באותה תקופה בסוריה ובתורכיה ואף לנהל

³⁶⁴ אלקודס אלערבי, 30.5.05.

³⁶⁵ שם.

³⁶⁶ Ayman al-Zawahiri "Knights Under the Prophet's Banner": in <http://mail.google.com/mail/?ui=2&ik=17655ea4ab&attid=0.1&disp=inline&view=att&th=1135e112c>
Accessed on 13/04/07 [2651a07](#)

מלחמה ישירה כנגד ישראל וזאת כדי לרכוש את אמונו של הציבור המוסלמי. לדברי עזאם, הדרך מאפגניסטן מובילה ל"בית אלמקדס, דהיינו לירושלים"³⁶⁷.

השלב הרביעי צפוי להתרחש בין השנים 2010-2013 ובמהלכו צופה אל-קאעדה כי המשטרים המתונים במצרים, בירדן, בטורקיה ובמדינות אחרות יתמוטטו ומשטרים אסלאמיים תומכי אל-קאעדה יעלו תחתיהם. הנה כי כן, בשלב הרביעי, אשר יימשך כאמור עד לשנת 2013, אל-קאעדה צפויה לפעול לחיסולם של המשטרים הערביים. נטרולם המתמשך של המשטרים המקומיים³⁶⁸ צפוי להוביל להתעצמות ההדרגתית של אל-קאעדה אשר תמשיך להתיש את המערב באמצעות ביצוע התקפות טרור כנגד מתקני הנפט במזרח התיכון במשך כל אותה העת. במקביל צופה אל-קאעדה שאמריקה תאבד מכוחה והידרדרותה תוביל להרחבת מעגל האלימות. באותה עת תשלים אל-קאעדה את מוכנותה לתקוף את ארצות-הברית מתוך התרכזות בפעילות במישור הכלכלי בעיקר³⁶⁹.

השלב החמישי צפוי להתרחש משנת 2013 ועד 2016, או-אז יתעצב בהדרגה סדר עולמי חדש, שיתבסס על כינונה של ח'ליפות בארצות האסלאם והפיכת הח'ליפות האסלאמית שתקום למעצמה עולמית. אז במקביל להתחזקות האסלאם אשר יהפוך למעצמה עולמית, צפויה היחלשותן של ארצות-הברית וישראל³⁷⁰. השלבים שש ושבע צפויים להתרחש בין השנים 2016-2020 ובמהלכן יתרחש עימות כולל בין המערב לבין האסלאם, אשר יסתיים, כך מקווה אל-קאעדה, ב"ניצחון מכריע" של כוחות האסלאם על המערב. ההכרזה על הח'ליפות האסלאמית תהיה בשלב

³⁶⁷ עבדאללה עזאם, איאת אלרחמן פי ג'יהאד אלאפע'אן (מנבר אלתוחד ואלג'יהאד 1984) עמ' 3.
³⁶⁸ גילרמו או'דונל ופיליפ שמיטר "הערעור של המשטרים הסמכותניים" בתוך דמוקרטיה ודמוקרטיזציה, האוניברסיטה הפתוחה, 1988, עמ' 418-446.

³⁶⁹ שם.

³⁷⁰ שם.

החמישי של תוכנית האב של אלקאעידה אשר תימשך עד לשנת 2016. בשלב זה, אחיזת המערב באזור הערבי תתנתק וישראל כבר לא תוכל להנחית מכות מנע על העולם הערבי. אז ישתנה המאזן הבינלאומי ואלקאעידה והתנועה האסלאמית תמשוך אליה בני ברית כגון סין. ברית זו צפויה לגרום לשבירתה של אירופה ולהתפרקותה כישות אחת. השלב השישי יהיה מאבק מקיף כל. חליפות שכבר תהיה קיימת אז תקים צבא אסלאמי אשר יהיה מעורב במלחמה כלל עולמית בין המאמינים והלא מאמינים. בשנת 2020 צפוי ניצחון סוחף לאסלאם³⁷¹.

אף אל-ט'ואהירי עסק בהגדרת יעדי המערכה, אך היעדים שהציב היו מצומצמים לאין ערוך מאלה שהציבו אבו מחמד אלמקדסי ואבו מוסעב אלזרקאווי. במכתבו של אל-ט'ואהירי לאל-זרקאווי. השלב הראשון הוא ניצחון במלחמה בעיראק כנגד הצבא האמריקאי וגירושו מאדמת עיראק.

השלב השני שמתווה אל-ט'ואהירי הוא הקמת ח'ליפות אסלאמית. שכן, "[עיראק] היא בליבו של עולם האסלאמי (אלעאלם אלאסלאמי), אשר בעבר היה שדה הקרב של הקרבות הגדולים בהיסטוריה המוסלמית ועתה זהו המקום למלחמה הגדולה ביותר המתרחשת בתקופתנו...מאז ומתמיד האמנתי שלא ייכון ניצחון אסלאמי עד שלא תיכון מדינה מוסלמית אשר תקום בהתאם לכלליו של הנביא מוחמד בליבו של העולם המוסלמי ובמיוחד באזור אלשאם [דהיינו סוריה] ומצריים והמדינות השכנות בחצי האי ערב ובעיראק. בכל מקרה המרכז צריך להיות אלשאם [סוריה] ומצריים... באשר לקרבות המתנהלים באזורים המרוחקים של העולם המוסלמי כגון צ'צ'ניה, אפגניסטן, קשמיר, בוסניה, הרי שאלה הבסיס והאוונגרד בדרך לקרבות

³⁷¹ שם.

העיקריים אשר כבר החלו בליבו של העולם המוסלמי³⁷². אל-ט'ואהירי אומר במכתבו באשר לח'ליפות כי מוזר הדבר שהלאומנים הערביים - למרות התעלמותם מהאסלאם - הגיעו לאותה מסקנה באשר לחשיבותו הגדולה של האזור, אשר מבחינה גיאוגרפית צורתו כצורת הציפור, כנפיה הם מצריים וסוריה וליבה הוא פלסטין³⁷³. אל-ט'ואהירי מבהיר לאלזרקאווי שהנהיג את המלחמה של אל-קאעדה בחזית העיראקית, "כי אם מטרתנו המשותפת בדור זה הינה הקמת ח'ליפות ברוחו של הנביא ואם אנו מצפים בעיקר להקים מדינה זו ובהתייחס למה שנראה לנו – בליבו של העולם האסלאמי, אזי מאמציך והקרבתך מהווים צעד גדול לקראת השגת מטרה זאת"³⁷⁴.

בשלב השלישי מתכנן אל-ט'ואהירי הרחבת הג'יהאד לעבר המדינות החילונית המקיפות את עיראק. ובשלב האחרון מתוכננת מלחמה עם ישראל³⁷⁵. כאן מסתיימת תוכניתו של אל-ט'ואהירי אשר מופיעה ללא פירוט זמנים והיא לא כוללת את המרכיב של מלחמה טוטאלית עם המערב. לפי פרשנותו של שמואל בר הרחבת הח'ליפות האיסלאמית לתחומן של אל-שאם הכוללת את סוריה, לבנון, ירדן, פלסטין כולה, מצרים, חצי האי ערב ועיראק, אינה אמורה להיות גבולותיה הסופיים של הח'ליפות; "בסופו של דבר אמור שלטונה להשתרע על כל דאר אל-איסלאם ובהמשך על העולם כולו"³⁷⁶.

הג'יהאד בעיני אל-קאעידה

תפיסתה האסטרטגית של אל-קאעידה מקבלת ביטוי בראייתה את הג'יהאד וקביעת יעדיו. פרשנותה של אל-קאעידה למושג ג'יהאד היא מהפכנית ופרשנות המושג על-

³⁷² מכתבו של אל-ט'ואהירי לאלזרקאווי, ראו: <http://ctc.usma.edu/harmony/pdf/CTC-Zawahiri-Letter-Arabic-10-05.pdf>; ראה תרגום במאמרו של שמואל בר

³⁷³ שם.

³⁷⁴ שם.

³⁷⁵ שם.

³⁷⁶ שמואל בר, "המכתב של ז'ואהירי והאסטרטגיה של אל-קאעידה", קיוונים, בתוך: <http://www.kivunim.org.il/article.asp?id=156>. Accessed on 29/04/08.

ידה עשה כברת דרך מהפרשנות המקובלת אותה אבהיר להלן. גם בפרשנות המושג ג'יהאד אנו מגלים שתי גישות אצל אל-קאעדה האחת רדיקלית והאחרת רדיקלית אף היא, אך פחות.

הפרשנות המוסלמית, שבטרם בוא האסלאם הפוליטי המודרני לעולם, הגדירה את הג'יהאד כמאמץ המכוון לשם השגת שלמות דתית או מוסרית וראתה בו כפעולה צבאית הבאה למטרות התפשטות האסלאם, ואם יש צורך בכך, לשם הגנה עליו³⁷⁷. פרשנות זו ראתה במלחמה מצווה דתית מרכזית, אך בבחינת מצווה קיבוצית ולא אישית³⁷⁸. מצווה אישית הדורשת מכל המוסלמים ליטול בה חלק, נדרשה כאשר האסלאם עסוק במלחמת מגן מפני פולשים, ואילו כאשר האסלאם פניו למתקפה אזי התרומה הנדרשת מכל זכר בוגר וכשיר גופנית צריכה להיות בבחינת מצווה קיבוצית (פרד כיפאיה)³⁷⁹ אך לא אישית (פרד עין)³⁸⁰. כלומר, די בכך שהקהילה כולה תיטול בכך חלק ואין זה מחייב את הפרט להתגייס למערכה. למרות שהמצב בין האסלאם לאויביו הוא מצב של עוינות פרמננטית, האסלאם הכיר בצורך לכרות מעת לעת בריתות שלום עם אויבים, אם כי הציב סייג לכך ולפיו, בריתות שלום ניתן לכרות לזמן מוגבל. במחשבה האורתודוקסית באסלאם נוצרה אפוא חלוקה ברורה בין בית המלחמה (דאר אלחרב) מצד אחד לבית האסלאם (דאר אלאסלאם) מצד שני אשר לפיה כל המוסלמים שכנו בבית האסלאם וכל שאר העולם התמקם בבית המלחמה.

במהלכה של המאה ה-20 הלך האסלאם הרדיקלי והקצין, עד לגיבושה של תורה אסלאמית רדיקלית אשר התגבשה לכלל משנה מוצקה ובהירה בעיקר בבית

³⁷⁷ לואיס, עמ' 59.

³⁷⁸ סיון, התנגשות בתוך האסלאם, עמ' 43.

³⁷⁹ מנחם מילסון, "הג'יהאד כיום", 26-28.6.06, מכון ממ"י, בתוך:

http://www.memri.org.il/Memri/PrinterFriendly_hebrew.asp?Etype=4&Eid=2380

נפתח ביום 1.5.08.

³⁸⁰ שם.

מדרשו של סייד קוטב. נשען על תורתו של אבן תימיה ומושפע מתורתו של מודודי, פיתח קוטב את תורת הג'אהיליה החדשה³⁸¹. לפי תורה זו, הג'אהיליה כתופעה אינה תלויה בזמן או במקום והיא חלה כל אימת שמוחל שלטונו של אדם על אדם אחר באמצעות מערכת חוקים מלאכותית שהיא פרי מחשבתו של אדם ואינה יצירה של האל, כגון השריעה³⁸². לפי קוטב, ההבדל בין האסלאם לשאר העולם הוא שבתחום האסלאם, היינו דאר אל-אסלאם, מקוימת השריעה ובשאר העולם שורר שלטונו וחוקיו של האדם ולכן כל האזור הזה נקרא בית המלחמה, דהיינו דאר אל-חרב³⁸³. מאחר שהחזון האמיתי הגדול הוא שהאסלאם ישרור בכל מקום - על האסלאם להכריז ג'יהאד תמידי על דאר אל-חרב. התוצאה הבלתי נמנעת, הנובעת מתפיסתו של קוטב הייתה שהנוצרים והיהודים הינם חלק מדאר-אלחרב. לא זו אף זאת; אף השליטים המקומיים בארצות האסלאם נתפסו כחלק מדאר-אלחרב אשר יש להכריז עליהם ג'יהאד ולהילחם בהם מלחמת חורמה עד למיגורם³⁸⁴.

עבד אלסלאם פרג' אשר הושפע עמוקות מסייד קוטב, הרחיב את משנתו של האחרון ופיתח אותה. בספרו "המצווה האבודה" (אלפריצ'ה אלע'איבה) הופך הג'יהאד לעמוד תווך חשוב ואבן פינה בהלכה האסלאמית³⁸⁵. אלפרג' הגיע למסקנה מהפכנית באסלאם ולפיה ניתן להרוג שליטים ולו גם מוסלמים אשר במדינתם לא מיושמת השריעה. אלפרג' זה היה מורם ורבים של ארבעת הרוצחים שהרגו את הנשיא סאדאת ואף הוצא עימם להורג³⁸⁶.

³⁸¹ בעיקר בספרו: סיד קוטב, מעאלם פי אלטריק, מנבר אלתוחיד ואלג'יהאד, בתוך: <http://www.alsunnah.info/r?i=1522&PHPSESSID=a5c71c7b164725c9f3b713bd9116381c> נפתח ביום 29/04/08.

³⁸² שם.

³⁸³ שם.

³⁸⁴ עימנואל סיון, קנאי האסלאם, עמ' 102-100.

³⁸⁵ מאיר חטינה, "תיאולוגיה וכוח במזרח התיכון - המרטיריום בפלסטין בהקשר השוואתי", היסטוריה 16, תמוז תשס"ה, עמ' 102-104.

³⁸⁶ עימנואל סיון, קנאי האסלאם, עמ' 106.

רציחתו של סאדאת לא הפכה את השלטון במצריים לשלטון אסלאמי. מצריים בראשותו של הנשיא חוסני מובארכ נלחמה ברדיקלים המוסלמים וגברה עליהם. רבים מהם הוכנסו לבתי הכלא וכשהשתחררו במחצית ה-80 הם עשו את דרכם למלחמה באפגניסטן עם ברית המועצות.

הכישלונות המתמשכים של התנועה האסלאמית בתפיסת השלטון הביאה את אל-קאעדה ללקחים ומסקנות באשר להמשך דרכו של האסלאם הרדיקלי: המסקנה הראשונה שהם הגיעו אליה הייתה שהמשטרים המקומיים הרבה יותר חזקים ממה שהם נראים, מסקנה שנייה - התנועה האסלאמית הרבה יותר חלשה מכפי שהם נראית, מסקנה שלישית, ואולי בהמשך למסקנה השנייה, התנועות האסלאמיות נוטות להתפצל ובכך נעוץ מקור חולשתן. ואולם המסקנה החשובה מכולן שאליה הגיעה אל-קאעדה הייתה שהמשטרים המקומיים מחזיקים מעמד עקב תמיכתו הבלתי מתפשרת של המערב בהם. האימפריאליזם המערבי נשא את עינו להתרחבות פיזית וכלכלית גלובלית מתוך שאיפה להגמוניה עולמית וזו הייתה הסיבה שבגינה, חתרו צרפת ואנגליה תחת יסודותיה של האימפריה העות'מאנית במשך שנים רבות ולא הרפו עד אשר גרמו לקריסתה³⁸⁷. תוכניתו של המערב צלחה מקום שכבר בתחילת המאה ה-20 נכבש ונשלט כמעט כל העולם המוסלמי על-ידי ארבעת המעצמות האירופיות דאז: בריטניה, צרפת, הולנד ורוסיה³⁸⁸. העולם האסלאמי השתחרר מאחיזתן הנוקשה של מעצמות המערב לאחר מלחמת העולם השנייה ואולם השפעתו של המערב לא פחתה והוא המשיך להשפיע באמצעות האליטות החילוניות לאחר המלחמה.

Ayman al-Zawahiri "Knights Under the Prophet's Banner": in ³⁸⁷
<http://mail.google.com/mail/?ui=2&ik=17655ea4ab&attid=0.1&disp=inline&view=att&th=1135e112c>
Accessed on 13/04/07 2651a07
³⁸⁸ שם, עמ' 83.

דרך אחרת שהגיעה לאותה מסקנה הייתה דרכו של פארס אלזהרני, אסטרטג הפועל בשמה של אל-קאעידה, ואשר בספרו אודות היחסים הבינלאומיים באסלאם³⁸⁹ טען כי האסלאם הוא דת אוניברסאלית החותרת לשלוט על העולם כולו ולפיכך נחלק העולם לשני בתים: בית האסלאם (דאר אלאסלאם) ובית הכפירה (דאר אלכפר). לטענתו המטרה הסופית של האסלאם היא להשתלט על בית הכפירה עד לחיסולה של הכפירה והשלטת האסלאם בעולם כולו³⁹⁰. התוצאה אף לפי גישה זו היא מלחמה עם המערב – יהיו אשר יהיו הנסיבות – עד לתבוסתו והכניעתו על-ידי האסלאם.

מכאן נבעו מסקנות אופרטיביות לעתיד ובתוכן המסקנה שהתנועות האסלאמיות ואל-קאעדה בתוכן צריכות להתמקד במלחמה עם המערב, אשר חטאו הגדול נעוץ בכך שהוא תומך במשטרים המקומיים וכי הדרך לכינון האומה האסלאמית מחדש צריכה להיות מלמעלה למטה באמצעות אבחת חרב כשהמושא צריך להיות הצלבנות החדשה ובראשו ארצות הברית של אמריקה.

ההתמקדות של אל-קאעדה במלחמה במערב לא הפריעה לחלק מהאסטרטגים הפועלים בשירותה לראות בשדה הפעולה של אל-קאעדה כ"גלובלי ומקומי בהתאם למדיניות של אלקאעדה". לפי גישה זו למרות שהאויב המידי הוגדר כמערב וארצות הברית כראשו, ניתן גם ניתן לתקוף מטרות בארצות האסלאם כגון מצריים, תורכיה, ירדן ובמיוחד בסעודיה. ניהול המלחמה במקביל הן כנגד המערב והן כנגד המשטרים המקומיים³⁹¹. תפיסה זו הביא את אל-קאעדה לניסוח מטרותיה כדלהלן: גירוש "הכופרים מקרב האמריקאים והיהודים וכן את פורקי העול [מרתדון – דהיינו המוסלמים שאינם מזדהים עם אל-קאעידה]; ליישם את השריעה; וכן לכונן מדינה

³⁸⁹ פארס אלזהרני, אלעלאקאת אלח'ארג'יה פי אלאסלאם. מרכז אלדראסאת ואלבוחות' אלאסלאמיה, ל"ת).

³⁹⁰ מתי שטיינברג, "הרדיקליזציה של הרדיקלים", קשת החדשה, 13, סתיו 2005, עמ' 67.

³⁹¹ שם, עמ' 57-58.

אסלאמית שתהיה מקלט למדוכאים שיהגרו אליה. כל המטרות האלה אין לממשן אלא באמצעות ג'יהאד כנגד האמריקאים, היהודים ופורקי העול"³⁹².

דרכי הפעולה

אבו בכר נאג'י אחד מחשובי האסטרטגים של אל-קאעדה במחקר אשר נקרא "ניהול הכאוס" (אדארה אלתוחש)³⁹³ ניתח את השלבים העיקריים של המערכה כנגד הצבאות המערביים הפולשים לארצות האסלאם. היעד הראשון במעלה, אליבא דאבו בכר, היא סילוק הפולש המערבי מאדמות האסלאם. האסטרטגיה של אבו בכר טוענת כי אל-קאעדה צריכה לאתר מדינות חלשות מבחינה פוליטית וצבאית, אשר במאמץ יחסית קטן ניתן יהיה להשתלט עליהן. בין המדינות שהעלה נאג'י כבעלות פוטנציאל להשתלטות היו ערב הסעודית, ירדן, מדינות המגרב, פקיסטן ותימן³⁹⁴.

לטענת אבו בכר אל-קאעדה צריכה לפעול בתחכום אך לא תוכל, בשום אופן, להימנע מהפעלת אלימות. מטרת האלימות היא ליצור תחושת כאוס במדינות המוחלשות וזאת באמצעות פיגועי טרור אשר יתבצעו לפני ההשתלטות הפיזית. ההשתלטות המוצעת אליבא דנאג'י צריכה להתבצע באמצעות זריעת אנדרלמוסיה שמטרתה הגברת חוסר הוודאות בתקופת הביניים בה אין שלטון, אין דין ואין דיין³⁹⁵. לפני שכוחותיה של אל-קאעדה ישתלטו באופן מוחלט על המדינות המוחלשות מבחינה פנימית, היא צריכה להתיש אותן במלחמת התשה ממושכת, המזכירה את מצב הביניים באפגניסטן לפני שהטאליבן השתלטו עליה. מצב בו

³⁹² מצוטט מתוך מתי שטיינברג. "הרדיקליזציה של הרדיקלים", בתוך קשת החדשה, 13, סתיו 2005, עמ' 65.

³⁹³ Abu Bakr Naji, The Management of Savagery: The Most Critical Stage Through Which the

Umma Will Pass (Translated by William McCants), in:

<http://www.wcfia.harvard.edu/olin/images/Management%20of%20Savagery%20-%202005-23-2006.pdf>

Accessed on 29/04/08

³⁹⁴ אבו בכר נאג'י, הנהלת הכאוס, סעיף 15.

³⁹⁵ אבו בכר נאג'י, הנהלת הכאוס, סעיף 31.

מדינה בשלה להשתלטות הוא מצב הובסיאני של טירוף מערכות כללי וואקום שלטוני שכאשר יתחולל, האזרחים ייחלו ליום בו שלטון אסלאמי יציב ייטול את השליטה הפוליטית לידי³⁹⁶. אבו בכר הביע חשש משאננות שתרפה את ידיה של אל-קאעדהושיגר לעברה אזהרה כי באם לא תתכונן היטב לתפיסת השלטון בשלב מכריע זה, אזי היא צפויה להחמיץ הזדמנות באם יוצרו נסיבות מתאימות לכך. ואם אכן כך באמת יתרחש לא ברור מתי תזדמן לידיה הזדמנות נוספת מעין זו בעתיד³⁹⁷.

השלב הראשוני של יצירת הכאוס יתבצע באמצעות הפעלת טרור והוא כונה על-ידי אבו בכר כשלב של "הקנטה והתשה"³⁹⁸ אשר יש לראות בו כשלב מלחמתי הכרחי שבגדרו נדרש מלוחמי הג'יהאד להתיש את כוחו של האויב באמצעות פיגועים במטרות רבות. תוצאות שלב זה ייאלצו את האויב לפרוס את כוחותיו על פני שטחים נרחבים. פריסתם המאסיבית של צבאות האויב תוביל להתשתו מבחינה כלכלית וצבאית כאחד.

אבו בכר מדגיש כי לא מוטלת חובה על אל-קאעדה להשתלט על כל שטחן של מדינות היעד. די לדעתו בהשתלטות על מובלעות גיאוגרפיות באותן מדינות, שיהוו בסיסי יציאה לקרב וכן אזורי אימונים עבור כוחותיה של אל-קאעידה. המטרה של פעילות זאת היא יצירת "הצבר של עימותים אלימים עם ארצות הברית וגרורותיה המוסלמיות והסלמתם כדי לפורר עד-דק את הסדר הקיים עד לפריעת כל סדר. וזאת כדי להקים את המשטר הרצוי בעיניה"³⁹⁹.

אבו בכר מציע לאל-קאעדה להכות במערב בנקודת התורפה שלו והיא בכלכלתו. אי לכך הוא קורא לאל-קאעדה לבחור מטרות כלכליות לביצוע הפיגועים כגון בנקים

³⁹⁶ אבו בכר נאג', הנהלת הכאוס, סעיף 11.

³⁹⁷ שם.

³⁹⁸ אבו בכר נאג', הנהלת הכאוס, סעיף 11.

³⁹⁹ שטיינברג, מתי. "פרוגרמת הכאוס" לפי "אל-קאעידה", בתוך קשת החדשה", 14, חורף 2005, עמ' 75.

זרים מערביים, ומתקני נפט. מטרת ההתקפות היא גרימת בלבול בשורות האויב ואילוצו להתגונן כל העת, מתוך כוונה לגרום לו להתרכז בהגנה ולזנוח את ההתקפה וזאת, תוך השקעת משאבים כלכליים רבים. ההשקעה הכלכלית צפויה להתיש את האויב אשר צפוי לעמוד תחת ביקורת עממית הצפויה במדינות דמוקרטיות למדיניות בזבזנית. דומה שלמרות שאל-קאעדה מתנגדת לדמוקרטיה ורואה בה דת של כפירה היא לא מהססת לנצל את הדמוקרטיה לצרכיה שלה⁴⁰⁰.

נאג'י אבו בכר מנסה לתאר כיצד על אל-קאעדה לשלוט בטרטוריות שיפלו לידיה לאחר שמעצמות כובשות ינטשו והוא בין היחידים לעשות כן. הניסיון של אבו בכר הוא ייחודי וזאת מפני הנטייה של הוגי אל-קאעדה להתרכז בשלב המערכה ולא בשלב שיבוא לאחריה⁴⁰¹. ענייני ניהולה המדינה שבדרך היו כל כך רחוקים ממנהיגיה של אלקאעדה, עד כי נאג'י אבו בכר ציטט אחד מחבריו שאמר לו כך: "תארו לכם שאנחנו נפטרים מאחד המשטרים הכופרים, מי ינהל את משרדי החקלאות, המסחר, הכלכלה וכדומה? שכן, מעבר לעניין של בניית ח'ליפות ויישום השריעה, עושה רושם שמנהיגי התנועה לא חשבו מעולם מה יעשו כשפתאום תקום לנגד עיניהם מדינה שכזו."⁴⁰²

ג'יהאד אישי (אלג'יהאד אלפרדי)

מוצטפא עבד אלקאדר סט-מריים נצאר הוא מהאסטרטגים הבולטים ביותר אשר בעבר נמנה על שורות אל-קאעדה ונשאר תומך נאמן שלה, אם כי מבחינה פורמלית הוא פרש משורותיה לפני שנתפס על-ידי האמריקאים⁴⁰³. מוצטפא עבד אלקאדר הידוע בעיקר בכינויו אבו מוסעב אל-סורי התפרסם בעיקר בשל ספרו

⁴⁰⁰ אבו בכר נאג'י, הנהלת הכאוס, סעיף 19.

⁴⁰¹ אבו בכר נאג'י, הנהלת הכאוס, סעיף 34.

⁴⁰² אבו בכר נאג'י, הנהלת הכאוס, סעיף 63.

⁴⁰³ Abu Musab al-Suri and his Plan for the Destruction of America, Internet: www.globalterroralert.com/pdf/0705/abumusabalsuri.pdf

המונומנטאלי, עב הכרס, המחזיק 1,600 עמודים והנקרא בשם: "הקריאה להתנגדות עולמית"⁴⁰⁴. ספר זה הפך לנכס צאן ברזל הן בקרב הוגי הג'יהאד והן בקרב חוקרים מערביים הרואים בו ביטוי להלכי הרוח של אל-קאעדה החדשה. מוצאו של מוצטפא הוא מסוריה, ארץ שבה ספגה התנועה האסלאמית את אחת מהתבוסות הגדולות ביותר שלה במאורעות חמה 1982. כבר בסוריה הפך אבו מוסעב למרצה ומדריך בארגון האחים המוסלמים וכאשר הגיע לאפגניסטן התוודע לעבדאללה עזאם ומאז הפך לחבר בכיר באל-קאעידה, אם כי לא ניתן לומר עליו שהיה חבר באל-קאעידה בכל התקופה מאז התוודע לראשונה לתנועה⁴⁰⁵, שכן בשנת 1992 פרש מאל-קאעידה, אך נשאר אוהד שלה⁴⁰⁶.

נקודת המוצא של אל-סורי היא שאיבוד מדינת הטליבאן באפגניסטן לאחר המלחמה כנגד ארצות הברית שינה את המצב האסטרטגי העולמי בכלל ושל הג'יהאד בפרט תכלית השינוי. מאז ומאילך, הבעיה העיקרית של תנועת הג'יהאד העולמי הוא חוסר בבסיס קבוע לצרכי אימונים ויציאה לביצוע פיגועים⁴⁰⁷.

בעקבות אובדן מדינת הטליבאן הגיע אל-סורי למסקנה שהשעה כשרה לשינוי האסטרטגיה. אל-סורי קרא אפוא להקמת חזית עולמית, אשר המלחמה בה תתבצע בחזיתות פתוחות כגון מלחמת אפגניסטן ברית המועצות, צ'צ'ניה ובוסניה⁴⁰⁸. הוא מאמין על כן, כי המאבק מצידם של המוסלמים צריך להימנע בכל מחיר ממאבקים צבאיים ישירים ולסלול לעצמו דרך פעולה של ביצוע פיגועים ביעדים איכותיים.

⁴⁰⁴ אבו מסעב אלסורי, דעוה אלמקואומה אלסלאמיה אלעאלמיה (ל"מ ל"ת).

⁴⁰⁵ שם.

⁴⁰⁶ Abu Musab al-Suri and his Plan for the Destruction of America, 11.7.05. see internet: <http://www.globalterroralert.com/pdf/0705/abumusabalsuri.pdf>

⁴⁰⁷ אלדעוה, עמ' 134-135.

⁴⁰⁸ 1361.

הוא הציע לנהל מלחמה ללא מנהיגים, אשר תתרחש על אדמת האויב תוך הכנת האווירה למלחמת ג'יהאד.

הרעיונות העיקריים של משנתו של אל-סורי מופיעים בספרו בעיקר בפרק הנקרא "תיאוריות צבאיות" אשר עוסק בהתאמת פני המערכה לשינויים שחלו. בעבודתו הדגיש אבו מוסעב את הצורך לנטוש את השיטה הארגונית של ארגון טרור שבנוי בצורה היררכית חשאית וסודית ולעבור למבנה ביזורי שבמרכזו האדם הבודד (אלג'יהאד אלפרדי)⁴⁰⁹. היתרון בשיטה הביזורית שהציע אבו מוסעב הינו שנפילתו של תא קטן לא יכולה להזיק לארגון עצמו, אלא לחברי התא בלבד⁴¹⁰. אלסורי כינה אפוא את שיטת פעולתו: "ניט'אם לא תנט'ים"⁴¹¹, היינו העדפת התארגנות על פני ארגון. כלומר הוא מציע שיטת פעולה אשר תהייה זמינה לכל אדם אשר יחליט ליטול חלק במערכה והוא יוכל להוציאה לפועל בכל זמן נתון, גם אם לא עומד ארגון שלם מאחוריו⁴¹².

⁴⁰⁹ 1353-1354.

⁴¹⁰ 1363

⁴¹¹ 1395.

⁴¹² Lia, Brynja, Al-Suri's Doctrines for Decentralized Jihadi Training , Part Volume 5, Issue 11 (January 18, 2007)

סיכום ומסקנות

אלימות פוליטית נבחנת בשתי רמות עיקריות: האחת במסגרת רציונאלית והאחרת במסגרת תרבותית. לפי גישה של מרתה קרנשאו, המובילה את הגישה הרציונלית, הטרור הוא שימוש קיצוני באלימות פוליטית, ותכליתו להוביל לשנוי פוליטי, דהיינו החלפת משטר קיים. לפי גישה יש לראות את הטרור כהפעלת אלימות, אשר באמצעותה מתכוונים אנשים או ארגונים להחליף משטרים פוליטיים קיימים או להשיג הישגים פוליטיים, אשר לא ניתן לשנותם באמצעים אחרים, לא אלימים. לגישה, הטרור יכול להיות מובן כ"ביטוי של אסטרטגיה פוליטית"⁴¹³ ⁴¹⁴.

גישה אחרת של ניתוח טוענת שלא ניתן לנתח את כל תופעה אנושית ותופעת הטרור בכלל זה, רק במשקפיים רציונליות, שכן אנשים אינם פועלים בהכרח אך ורק מתוך קו מחשבה רציונלי, שתכליתו למקסם את רווחיהם. גישה זו נאחזת בדבריו של האנתרופולוג קליפורד גירץ אשר טען שאין לראות באדם יצור שתכליתו האחת והיחידה היא השאת רווחים. מחוץ להיבט של רווח והפסד, האדם בעיני גירץ, הוא יצור שמחפש משמעות. בעיניו של גירץ, האדם נולד אל תוך תבנית תרבותית כוללת והיא שמעצבת את זהותו והתנהגותו הנקבעת יותר על ידי תבניות התרבות מאשר על ידי מטען גנטי. הדת היא אחת ממערכות התרבות הבסיסיות ביותר שיצרה החברה האנושית ובאמצעותה הופכים האדם והחברה את הכיאוס של המציאות

⁴¹³ "The Logic of Terrorism: Terrorism as the Product of Strategic Choice," in *Origins of Terrorism: Psychologies, Ideologies, Theologies, States of Mind*, ed. Walter Reich. Cambridge: Woodrow Wilson International Center for Scholars and Cambridge University Press, 1990.

⁴¹⁴ Martha Crenshaw. *Comparative Politics*, Vol. 13, No. 4 (Jul., 1981), pp. 379-399.

לקוסמוס. לפי גישה זו, הגדרת הדת היא: "מערכת של סמלים מקודשים שבאים לתכלל אתוס של עם ואת השקפת עולמו"⁴¹⁵.

אל-קאעדה מהווה מקום מפגש של אנשים ורצונות הבאים משתי הקצוות: התרבותית מחד והרציונאליות מאידך. מנהיגותה של אל-קאעדה מונעת מהחלטה רציונאלית שתכליתה לתפוס את השלטון בארצות האסלאם בכלל ובמדינות הערביות בפרט, תוך הפעלת אלימות, וזאת מתוך בחירה אסטרטגית, כיוון שלפי תפיסתה אין בנמצא דרך לגיטימית אחרת לתפיסת השלטון. שלא כאמור במשנתו של הנטינגטון, דרך ניתוח רציונלית היא שהובילה את מנהיגיה של אל-קאעדה לתובנה שהמערב, ובראשו ארצות-הברית, שולטים באסלאם, שליטה ללא מיצרים, באמצעות האליטות של ארצות האסלאם וכי המערב נחוש שלא לאבד את שליטתו שכן השליטה בארצות האסלאם חשובה לו בעיקר בשל התלות ההולכת וגוברת בנפט המופק בארצות אלה. המסקנה העולה מכל אלה הובילה את אל-קאעדה להכריז מלחמה על המערב ולצאת למלחמה כנגדו בכל האמצעים לרבות נשק השמדה המוני, באם זה יגיע לידיה.

ואולם לא מדובר במלחמה רציונלית בלבד. מנהיגותה של אל-קאעדה מיטיבה להמיר הצטברות של זעם רב ותחושת נקם בקרב פעיליה לאנרגיות שמסוגלות לחולל הרס רב. זאת באמצעות פריטה מתוחכמת על המיתרים הרגשיים של צעירים המחפשים משמעות ואשר כל הוויתם הינה אמונה דתית קיצונית, עד כדי מוכנות למסור את נפשם מנגד למען אמונתם ותרבותם הדתית - היא האיסלאם.

גישתה הפוליטית של אל-קאעדה מקבלת ביטוי מובהק בשיח שלה. למרות שאל-קאעדה היא תנועת ג'יהאד סלפית בעלת אוריינטציה דתית אסלאמית, השיח של

⁴¹⁵ קליפורד גירץ, פרשנויות של תרבויות (תל אביב: הוצאת כתר, 1990), עמ' 91.

אל-קאעדה הוא פוליטי. הדבר מקבל ביטוי מוחשי, עת מנהיגיה של אל-קאעדה נואמים בשידורי וידאו: בתחילת הנאום פותח המנהיג את דבריו בנאום קצר בעל תוכן דתי הנחתם במילה ו"לאחר מכן". ואכן, מיד באים דברים שבדרך כלל הם בעלי תכנים פוליטיים, שהקשר בינם לבין דת הוא מקרי לחלוטין.

זאת ועוד; אל-קאעדה היא תנועה פוליטית אליטיסטית. בבדיקת המאפיינים החברתיים-כלכליים של אנשי אל-קאעידה, מתברר שבצמרת התנועה נמצאים אנשים המשתייכים, במונחיו של פרטו, לאליטה שאינה-שלטת⁴¹⁶ והשוואפים להפוך לאליטה השלטת במדינות המוצא שלהם ובכל ארצות האסלאם. כאשר משטרים מסוגם של המשטרים המקומיים מונעים השתתפות פוליטית בשלטון, נוצר חוסר נחת בסיסי המתורגם לאלימות.

ככלל האליטות ברחבי העולם הערבי הן אליטות סגורות בפני המתדפקים מן החוץ. ברובן כוללות אליטות אלה אנשי צבא, או במקרה של סעודיה אנשים מבית המלוכה. האליטות המקבלות לשורותיהן אנשים הדומים להן והחולקים איתן את אותו מצע פוליטי שהוא חילוני במהותו ועל כן סוגרות את דלתותיהם בפני הצעירים שאינם משתייכים למעגל השלטון. על משטרים אלה אמר פואד ע'גמי כי "הקצינים והחיילים שתפסו את השלטון בכוח הפכו למלכים בדרכם הם. אכזריותם של משטריהם בעיקר בסוריה ובעיראק היוותה טיעון משכנע עבור המשטר הישן של בית המלוכה"⁴¹⁷. רצונם של אזרחים לחדור לחוגי השלטון וליטול חלק במעשה הפוליטי הוא צורך אנושי, שתוצאתו מזוהה במדע המדינה כתופעה פוליטית הנקראת "מחזוריות האליטות" (Circulation of the Elites): האליטה השלטת, מורכבת מאלה שבידיהם השלטון והשכבה החברתית שלהם, ובאופן טבעי חודרים

416 ש.ם.

417 פואד עג'מי, מלכוד: ערבים וערביות מאז 1967, (ת"א, למשכל 2001), ע"ע 65-66.

לשכבה זו משתתפים משכבות חברתיות נמוכות יותר או מקבוצה המוגדרת כ"אליטה שאינה-שלטת"⁴¹⁸. כאשר נחסמת דרכם של יחידים או קבוצות והם אינם יכולים להיכנס לאליטה השלטת, זו תתנוון והאופוזיציה במעמדות הנמוכים או שאינם-שולטים תתחזק. במקרה כזה יתערער האיזון החברתי וכל זעזוע קל יוכל לטלטל את החברה עד גרימת מהפכה. המהפכה בתורה תיצור אליטה חדשה ותבסס איזון חברתי חדש⁴¹⁹. לפי גישה זו, מנהיגות חכמה תשאף לשלב אנשים מוכשרים שאינם משתייכים לאליטה השלטת במהלכי השלטון: כך תתחזק האליטה השלטת, אבל אולי חשוב מכך, כך תיחלש האליטה המתחרה⁴²⁰. מרטה קרנשאו סבורה ובדעתה אני מצדד כי טרור הוא בסופו של דבר תוצאה של חוסר שביעות רצון מהאליטה וכי הוא מייצג את האסטרטגיה של המיעוט הפועל בשמה של אוכלוסיה רחבה יותר. קרנשאו הוסיפה וטענה, כי טרוריסטים רבים הם צעירים, בעלי השכלה מעולה שגדלו במשפחות מהמעמד הבינוני. צעירים אלה הם חסרי אשליות באשר למידת סיכוייהם לשנות את החברה וסבורים שיש להם סיכוי קלוש להשתלב במערכות הקיימות.

כתנועה פוליטית מייחסת אל-קאעדה חשיבות רבה לאידאולוגיה. ניתוח שורשי האידיאולוגיה של אל-קאעדה מראה כי העוינות כלפי המערב והיהודים לא נוצרה בן לילה והיא בעלת שורשים היסטוריים מוצקים: הן בסעודיה מולדת הואהביה והן במצריים מקום הולדתו של סייד קוטב הקדימו את אל-קאעדה בהצגת הנצרות והיהדות כדתות כופרות ותוקפניות ואת האסלאם כמתגונן וזאת תוך שימוש בטיעון, כי מסעי הצלב ההיסטוריים נבעו מתוקפנות שמקורה בכנסייה הנוצרית בליבה של אירופה כנגד דת האסלאם, בעוד שהאסלאם במשך תקופה ארוכה התגונן

hans L. Zetterberg, "Introduction to The Rise and Fall of the Elites, by Vilfredo Pareto (New Brunswick, N.J. : Tran Publishers, 1991) pp. 2-3. ⁴¹⁸

Vilfredo, Pareto. The Rise and Fall of the Elite (New Brunswick, N.J. : Trans. Publishers 1991) ⁴¹⁹ ש.ם. ⁴²⁰

ולא השיב מלחמה כלל. האידיאלוגיה של אל-קאעדה היא שילוב נדיר מצד אחד של משנתו הקיצונית של סייד קוטב המצרי ומצד שני הוהאביזם הקיצוני שהתפתח בסעודיה.

בעיני אלקאעידה מתנהל מאבק מר בין האסלאם לאמריקה כשמטרותיה של אמריקה הן בעיקר לבודד את המוסלמים מהעולם כולו, להפיץ את עקרונותיה הברבריים, להפוך את הנוער המוסלמי למערבי ולזר במדינתו, לשדוד את אוצרות הטבע של עולם האסלאם, לשרטט מחדש של מפת המזרח תיכון ולבסוף להבטיח את האינטרס היהודי במזרח התיכון⁴²¹. ארצות-הברית אותתה על כוונתה זאת בשלוש מלחמות: המלחמה הראשונה שפרצה בין איראן ועיראק בין השנים 1980-1988, מלחמת המפרץ בשנים 1990-1991 ולבסוף מלחמת המפרץ אשר פרצה מאז 2003 ונמשכת עד היום. בין המערב לאליטות של האסלאם ישנה ברית בלתי כתובה שתכליתה לחסל את התנועה האסלאמית ולהחלישה וזה נעשה בהצלחה לא מעטה. מכאן הנכונות של אל-קאעדה לצאת כנגד ארצות הברית של אמריקה ולהילחם בה. יחד עם זאת הנכונות של אל-קאעדה להילחם במערב נובעת מהעובדה שאל-קאעדה רואה כאויביה העיקריים את מנהיגי המשטרים המקומיים ולשם היא נושאת את פניה. מדינות המערב ובארצות הברית בראשו נתפסות כמחסום העיקרי להשתלטות אל-קאעדה על האיסלאם ולרצונה להקים ח'ליפות אסלאמית. אשר-על-כן הכריזה אל-קאעדה ג'יהאד על ארצות הברית במטרה לסלקו מאדמות האסלאם.

לאן אל-קאעדה נושאת את פניה? בניתוח סכסוך ראוי בראש ובראשונה לבחון את הניגוד בין היעדים של הצדדים היריבים. היעד הוא המוקד של כל עמדה מעמדות הניצים והסכסוך נובע מהתנגשות בין היעדים. המושג "יעד" הוא מורכב ומתפרס

⁴²¹ "sheikh abdel-fatah al-kalidi revitalized sayid qutb", the combating terrorism center in: Accessed on 29/0408. <http://www.ctc.usma.edu>

למובנים שונים: מ"התכנית הגדולה" (Grand Design) לבין ה"מדיניות" (Policy). היינו כלומר מה שמייחלים שיארע, אפילו אין יודעים כיצד לבין מה שסבורים שהוא אפשרי וניתן להשיגו ועל כן פועלים למימוש. לדוגמה, פרופ' יהושפט הרכבי הניח כי "התכנית הגדולה" הסובייטית הייתה הרס המערב, אבל לא הייתה זו המדיניות של ברית המועצות.⁴²²

ניתוח האסטרטגיה של אל-קאעדה מוביל למסקנה לפיה "התוכנית הגדולה" של אל-קאעדה היא הרס המערב והשתלטות עליו. מנהיגים ופעילים של אלקאעידה ובעיקר בדרגים הבינוניים, לא הסתירו את כוונתם כי אלקאעידה תמקד את מירצה בהרס המערב וזאת באמצעות תוכנית הדרגתית שתימשך עשרים שנים. לעיתים אף בן לאדן ואלט'ואהירי שגו באשליות כי ינצחו את המערב ויכניעו אותו כשכוונה מקבלת ביטוי באמצעות קריאות למערב להתאסלם. יחד עם זאת, דומה ומנהיגיה של אל-קאעדה מפוקחים ויודעים כי סיכוייה של התוכנית הגדולה לצאת אל הפועל קלושים ועל כן עליה להסתפק ביעדים ריאליים ברי-השגה. מכאן המסקנה ש"המדיניות" של אל-קאעדה היא הקמת ח'ליפות אסלאמית במדינות ערב השונות לרבות עיראק, מצריים, סוריה ובשטחה של ישראל אותה היא מכנה פלסטין ולהסתפק בכך. בכך אני מצטרף למסקנתו של פרופ' סיון לפיה התנגשות בתוך הציביליזציה המוסלמית - וזוהי ההתנגשות בעלת המשמעות ולא זאת שבין הציביליזציות שאינה אלא פרי הדימיון - היא בין קנאי האסלאם והשלטונות"⁴²³.

באם נצא מתוך נקודת הנחה ריאלית לפיה אל-קאעדה היא החוליה הרדיקלית ביותר באסלאם הרי שמניתוח משנתה של התנועה ברור שהעוינות שאל-קאעדה

⁴²² הרכבי, יהושפט. הכרעות גורליות, עם עובד, 1986, עמ' 11.
⁴²³ עמנואל סיון, התנגשות בתוך האסלאם (תל אביב: עם עובד, 2005) עמ' 29.

מגלה כלפי המערב וישראל היא מנומקת והיא משנה רציונלית ברורה ולכן גם מסוכנת ורצינית לאין ערוך ממה שהמערב רוצה לייחס לה.

מקורות

עתונות בערבית

אלאהראם

אלג'זירה

אלח'יאת

אלאהראם

אלקדס אלערבי

אלשרק אלאוסט

רוז אליוסף

עתונות באנגלית

BBC

CNN

Guardian

Newsweek

The Observer

Newyorker

Jane's Intelligence Review

New York Times

Newsweek

The economist

Independent

Washington post

Reuters

Sunday times

Time Magazine

עיתונות עברית

מקור ראשון

הארץ

ידיעות אחרונות

מעריב

YNET

ספרים בערבית

אבו בכר, נאג'י. אלח'ונה. ל"מ, ל"ת.

אבי ג'נדל אלאזדי. אסאמה בן לאדן מג'דד אלזמאן וקאהר אלזמריכאן. מנבר אלזח'יד ואלג'יהאד, ל"ת.

אבו ג'נדל, אזדי. ח'רבת אמריקא. מרכז אלדראסאת ואלבח'ות' אלזמריכאן. ל"מ, ל"ת.

אבו מוסעב אלסורי, דעוה אלמקואמה אלזמריכאן אלזמריכאן, ל"מ, ל"ת.

אבו מסעב אלסורי, דעוה אלמקואמה אלזמריכאן אלזמריכאן, ל"מ, ל"ת.

אבו מסעב אלסורי, מלאח'ט'את חול אלזמריכאן אלזמריכאן פי סוריה, בתוך:

<http://www.alsunnah.info/r?i=1637&c=2761>

אלזמריכאן אלזמריכאן (מסמך פנימי של אל-קאעידה), בתוך:

<http://ctc.usma.edu/aq/pdf/AFGP-2002-000080-Orig.pdf>

אלזמריכאן, מונזצ'ר. אימ'ן אלזמריכאן כמא ערפתה (דאר אלג'ליל, עמאן 2002).

אלזמריכאן, אימ'ן. אלזמריכאן אלזמריכאן. ג'מאעה אלזמריכאן, ל"מ, ל"ת.

אלזמריכאן, אימ'ן. מצ'ר אלזמריכאן בין סיאט אלזמריכאן ועמאלה אלזמריכאן. ל"מ, ל"ת.

אלזמריכאן, חאזם. הכד'א נרא אלזמריכאן ונרידה. ל"מ, ל"ת.

אלעיירי, יוסף, אלתוג'וד אלאמריקי פי אלג'זירה אלערביה חקיקתוהו ואהדאפן. מרכז אלדראסאת ואלבוחות' אלאסלאמיה, ל"ת.

אלעיירי, יוסף. אלנבע אלפיאצ' פי תאייד אלג'יהאד, ל"מ, ל"ת.

אלעיירי, יוסף, תסא'אולת חול אלחרב אלצליביה אלג'דידה, ל"מ, ל"ת.

אלעיירי, יוסף בן צאלח. אלתואג'וד אלאמריקי פי אלג'זירה אלערביה, מרכז אלדראסאת ואלבוחות' אלאסלאמיה.

ארשיד, עבדאללה. אנתקאד' אלאעתראצ' עלי תפג'יראת אלריאצ'. ל"מ, ל"ת.

בן מחמד אלרשוד, עבדאללה. אלתתר ואלסעוד פי נט'ר שיח' אלאסלאם בן תימיה, ל"מ, ל"ת.

דרוס עסכריה (מסמך שלל של אל-קאעידה), בתוך:

<http://www.thesmokinggun.com/archive/jihadintro9.html>

בן נאצר אלרשיד, עבדאללה. א'והא אלמג'אהידון אלמניא ולא אלדוניא, ל"מ, ל"ת.

בן סולימאן אלמחמוד, עבדאללה. רסאלה אלי אלעלמאא' ואלדעאה, ל"מ, ל"ת.

בן סעד אלעוש, עיסא. רסאלה קבל פואת אלאואנ. ל"מ, ל"ת.

בן נאצר אלרשיד, עבדאללה. א'יהא אלמג'אהידון. אלמניה ולא אלדוניא. ל"מ, ל"ת.

מוקע צות אלג'יהאד. שבהאת ותסאולאת חול אלג'יהאד פי ג'זירה אלערב. ל"מ, ל"ת.

מרכז אלדראסאת ואלבוחות' אלאסלאמיה. ע'זזה אלחאדי עשר מן אלרביע אלאול, ל"מ, ל"ת.

נץ ביאן אלג'בהה אלאסלאמיה אלעאלמיה לג'האד אליהוד ואלצליביין, אלקדס אלערבי, 23.2.98.

מחמד בן עבד אלוהאב, כתאב אלתוחיד ראה אינטרנט:

<http://arabic.islamicweb.com/Sunni/tawheed.htm>

עזאם, עבדאללה. פי ט'לאל סורה אלתובה. מרכז אלשהיד עזאם אלאעלאמי, 1975.

עזאם, עבדאללה. אלאסלאם ומסתקבל אלבשריה. מרכז אלשהיד עזאם אלאעלאמי, פשוואר, פקיסטן,

1980.

עזאם, עבדאללה. ג'יהאד שעב מסלם. מרכז אלשהיד עזאם אלאעלאמי, פשוואר, פקיסטן.

עזאם, עבדאללה. אלדפאע ענ אראצ'י אלמסלמין אהם פרוצ' אלעיאן. מנבר אלתוחיד ואלג'יהאד, 1985.

עזאם, עבדאללה. אתחאפ אלעבאד בפצ'אאיל אלג'יהאד. עזאם מדיה סנטר, ג'דה, 1990.

עזאם, עבדאללה. איאת אלרחמן פי ג'יהאד אלאפע'אן, מנבר אלתוהיד ואלג'יהאד, 1984.

עזאם, עבדאללה. עמלאק אלפכר אלאסלאמי, אלשהיד סייד קוטב (ל"מ, ל"ת), אינטרנט:

<http://www.alsunnah.info/r?i=1627&PHPSESSID=a5c71c7b164725c9f3b713bd9116381c>

עבדאללה עזאם, אלשויעיה אלסרטאן אלאחמר (מרכז אלשהיד עזאם אלאעלאמי, בישאואר, פקיסטן),

עמ' 1-3.

"אלקאעידה ג'מאעה אסלאמיה סביליה אלג'יהאד", אינטרנט:

< <http://ctc.usma.edu/aq/pdf/AFGP-2002-600175-Orig.pdf> >

מכתבו של אל-ט'והאירי לאבו מוסעב אל-זרקאווי (ערבית), ראה אינטרנט:

<http://ctc.usma.edu/harmony/pdf/CTC-Zawahiri-Letter-Arabic-10-05.pdf>

ספרים ומאמרים בעברית

אלטמן, ישראל. קבוצות אופוזיציה אסלאמיות במשטר סאדאת. (תל-אביב, 1978).

אל-עזם, צאדק. "נִקְע גלגל הזמן שליטת המערב, הטרור האיסלאמי והדמיון הערבי", ראה אינטרנט:

<http://www.kivunim.org.il/article.asp?id=104>

ט.ב. בוטומור. העילית והחברה. ספריית פועלים, תל אביב, 1965.

בר, שמואל. "המכתב של ז'והאירי והאסטרטגיה של אל-קאעידה", קיוונים, ראו אינטרנט:

< <http://www.kivunim.org.il/article.asp?id=156> >

גולד, דורי. ממלכת האיבה: ערב הסעודית - החממה לטרור הבינלאומי. תל-אביב: ידיעות

אחרונות, 2004.

גרנות, עווד ורייניך ז'ק. היום בו נרצח סאדאת. ספריית מעריב, 1984.

הייכל, חסנין מחמד. הספינקס והקומיסר. עם עובד, ירושלים, 1981.

הנטינגטון, סמואל. התנגשות הציביליזציות. הוצאת שלם, ירושלים, תשס"ג.

הרכבי, יהושפט. הכרעות גורליות. עם עובד, תל-אביב, 1986.

"השפעת מורשת "הג'האד העולמי" על תנועת החמאס", מרכז למורשת המודיעין (מ.ל.מ), נובמבר 2004, אינטרנט:
<www.terrorism-info.org.il/malam_multimedia/html/final/sp/10_04/heritage.htm>

חוראני, אלברט. היסטוריה של העמים הערביים. דביר, 1996.

חטינה, מאיר. האסלאם במצרים המודרנית: עיונים במשנתו של פרג' פודה. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד, 2000.

חטינה, מאיר. "תיאלוגיה וכוח במזרח התיכון- המרטיריום בפלסטין בהקשר השוואתי, היסטוריה 16, תמוז תשס"ה, ע"ע 76-108.

טאהירי, אמיר. רוחאללה ח'ומייני והמהפכה האסלאמית. תל אביב: עם עובד, 1985

טייטלבוואם, יהושע. מדינה נאבקת על נפשה, האופוזיציה האסלאמית בערב הסעודית. תל-אביב: מרכז משה דיין, 2005.

טל, נחמן. עימות מבית. תל אביב: הוצאת פפירוס, 1999

לביציון, דפנה אפרת, דניאלה טלמון-הלר, האסלאם מבוא להיסטוריה של הדת. ת"א, האוניברסיטה הפתוחה, 2003.

לואיס, ברנרד. האסלאם בהיסטוריה. תל אביב: זמורה ביתן, 1984.

לואיס, ברנרד. המזרח התיכון. אלפיים שנות היסטוריה. תל אביב: 1997.

לואיס, ברנרד. מה השתבש: עליית המערב ותגובת האסלאם. כנרת, זמורה-ביתן,

לואיס, ברנרד. משבר האיסלאם. כנרת, זמורה-ביתן, דביר. אור יהודה, 2006.

ליטבק, מאיר מבוא, אסלאם ודמוקרטיה בעולם המערבי. תל-אביב: 1997.

סיוון, עמנואל. קנאי האסלאם. עם עובד: תל אביב, 1986.

סיוון, עמנואל. התנגשות בתוך האסלאם. עם עובד, תל אביב, 2005.

סיוון, עמנואל, גבריאל אלמונד, ור' סקוט אפלבי, קנאות דתית מודרנית, תל-אביב: למשכל, 2004.

סיל פטריק. אסד, המאבק על המזרח התיכון. תל אביב: מערכות, 1983

סעיד, אדוארד. עקור. לא מזרח ולא מערב. תל אביב: למשכל, 2001.

ססר, אשר, "האחים המוסלמים בירדן: דו-קיום ועימות מבוקר", מתוך מאיר ליטבק (עורך), אסלאם

ודמוקרטיה בעולם הערבי, (תל-אביב 1997), עמ' 123-146.

עג'מי, פואד. מלכוד. ערבים וערביות מאז 1967. תל אביב: למשכל, 2001.

צוותו של בן לאדן (תרגום מכון ממר"י) ראו אינטרנט: <http://www.nfc.co.il/Archive/003-D-2226-00.html?tag=12-37-45>

פורמן, אוריה. אסלאמיון: דת וחברה במשנתם של נאמני האסלאם בני-זמננו, תל-אביב: משרד הביטחון, (2005)

קרמר, מרטין, "האסלאם הוא הכוח של העתיד", מתוך מאיר ליטבק (עורך), אסלאם ודמוקרטיה בעולם הערבי, (תל-אביב 1997), עמ' 24-43.

שויצר, יורם ושי, שאול. הפתעה צפויה. מפעלות המרכז הבין תחומי, הרצליה, שטיינברג, מתי. "התיאולוגיה והאסטרטגיה של אל-קאעדה והג'יהאד העולמי", קשת החדשה, 12, קיץ 2005, ע"ע 65-81.

שטיינברג, מתי. "הרדיקליזציה של הרדיקלים", קשת החדשה, 13, סתיו 2005, ע"ע 56-72.

שטיינברג, מתי. "פרוגרמת הכאוס" לפי "אל-קאעידה", קשת החדשה, 14, חורף 2005, ע"ע 73-89.

שמעון, שמעון. "הרה אוריינטציה של מצריים לעבר ארצות הברית", בתוך רבינוביץ, איתמר ושקד חיים. המזרח התיכון וארצות הברית. תל אביב: ספריית אפקים, 1980.

שמיר, שמעון. תולדות הערבים בעת החדשה, (תל-אביב : רשפים, 1965)

ספרים ומאמרים אנגלית

Anonymous. Through Our Enemies Eyes: Osama bin Laden, Radical Islam, and the Future of America. Washington, DC: Brassey's, 2002.

Abir, Mordechai. Saudi Arabia: government, society, and the Gulf crisis. London: Routledge, 1993.

Abd al-Malik, Anwar, Egypt: military society: the army regime, the Left and social change under Nasser. New York: Random House, c1968.

Arab Human Development Report 2002: Creating for Future Generations. United Nations Development Program, Arab Fund for Economic and Social Development

Azzam, Abdullah. "Defense of the Muslim Lands", see internet:

http://www.religioscope.com/info/doc/jihad/azzam_defence_2_intro.htm

Bergen, Peter. Holy War, Inc.: inside the secret world of Osama bin Laden. New York: Simon & Schuster, 2002.

Bergen, Peter. The Osama bin Laden I know :an oral history of al-Qaeda's leader. New York: Free Press, 2006.

Berman, Paul. The Philosopher of Islamic Terror. New York Times Magazine, march, 2003, <http://www.nytimes.com/2003/03/23/magazine/23GURU.html>

Bin Baaz, Abdul Azeez. The Ideological Attack. Message of Islam. Hounslow, Middlesex, United Kingdom.

Choueiri, Youssef M. Islamic Fundamentalism, revised edition, Pinter (Cassell), .London, 1997

Commins, David. "Hasan al-Banna (1906-1949)" in Ali Rahnema, ed.in Pioneers of Islamic Revival, London: Zed Books, 1994,pp.125-149.

Crowder, Michael, "Indirect Rule: French and British Style." Africa: Journal of the International African Institute, Vol. 34, No. 3. (Jul 1964)

Esposito, John.The Islamic Threat: Myth or Reality. New York: Oxford, 1992.

Esposito, John L, Unholy War: Terror in the Name of Islam, Oxford University Press, New York, 2002.

Gaber, Asfour,."Osama Bin Laden: Financier of "Desert" Islam." New Perspectives Quarterly: NPQ, 15:4 (Summer 1998), p. 39.

Gilles, Kepel. The War for Muslim Minds. Cambridge Mass.: Belknap Press of Harvard University Press, 2004.

Gilles, Kepel. The rise and fall of Islamic extremism. London : I.B. Taurus, 2001.

Greenspan, Alan, The age of turbulence: adventures in a new world .New York: Penguin Press 2007.

Gunaratna, Rohan. "An Assessment Of The Threat From Al Qaeda in 2003", internet: <http://www.gothamgazette.com/article//20030324/200/323>

Hourani, Albert Habib. Arabic Thought in the Liberal Age, 1798-1939. London, 1983.

Hillal, Dessouki,"The Islamic Resurgence," in Dessouki (ed). Islamic Resurgence in the Arab World (New York :praeger ,1982), pp.9-13.

Hottinger, Harnold."Does Saudi Arabia Face Revolution? "The New York Review of Books, 28.6.1979.

"Islam", Edited by: P. Bearman , Th. Bianquis , C.E. Bosworth , E. van Donzel and Katzman, Kennet.h. "Al Qaeda: Profile and Threat Assessment", CRS Report for Congress, 17.8.05.

Krey, August. The First Crusade: The Accounts of Eyewitnesses and Participants, Princeton, 1921.

"Islam and Muslims In Europe Today Some Key Issues", See internet: <http://www.divinity.cam.ac.uk/cip/documents/IslamandMuslimInEuropeToday.pdf>

Kostiner, Joseph."State, Islam and Opposition in Saudi Arabia the Post Desert storm Phase". Meria Volume 1, No. 2 - July 1997.

Laoust, H. "Ibn Abd al- Wahhāb , Muammad b. Abd al-Wahhāb." Encyclopaedia of Latham, J.D "Salaf", Encyclopedia of Islam. Edited by: P.

Lewis, Bernard. "License to Kill: Usama bin Ladin's Declaration of Jihad." Foreign affairs, 77:6 (November-December 1998), pp. 14-19

Lewis, Bernard "Jihad vs. Crusade A historian's guide to the new war", Wall Street Journal, September 27, 2001.

Lewis, Bernard. "The Roots of Muslim Rage", September 1990, the Atlantic online, p.4.

Mishal, Shaul. "Al Qaeda as a Dune Organization: Toward a Typology of Islamic Terrorist Organizations. *Studies in Conflict and Terrorism*", Vol. 28, No. 4 (2005), p. 275-294.

Pareto, Vilfredo. The Rise and Fall of the Elite. New Brunswick, N.J: Trans. Publishers, 1991.

Pipes, Daniel. In the Path of God: Islam and Political Power. New York: Basic Books, 1983.

Qutb, Sayyid. Social justice in Islam; translated from the Arabic by John B. Hardie Washington, D.C. : American Council of Learned Societies, 1953.

Newman, Polson. Great Britain in Egypt. London: Cassell, 1928.

Maktab al-Khidamat (MAK - Services Office) International Islamic Front for Jihad against the Jews and Crusaders .from":

http://www.ict.org.il/inter_ter/orgdet.cfm?orgid=74

Livesey, y. "The salafist movement",

<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/front/special/sala.html>

National Commission on Terrorist Attacks, The 9/11 commission Report: Final Report of the National Commission on Terrorist attacks Upon the United State.

Orbach, Benjamin. "Usama bin Ladin and al-Qa'ida: Origins and Doctrines"

December 2001 issue of the Middle East Review of International Affairs. from:

<http://meria.idc.ac.il/journal/2001/issue4/jv5n4a3.htm><

"Osama Bin Laden: How the U.S. Helped Midwife a Terrorist":<http://www.public-i.org/dtaweb/report.asp><?

Paz, Reuven. "Programmed Terrorists :An Analysis of the Letter left behind by the

<http://www.ict.org.il/articles/articleDet.cfm?articleid=419>September 11, from: :

Raphael , Nimrod ."Ayman Muhammad Rabi' Al-Zawahiri, from:

http://www.memri.org/bin/articles.cgi?Page=subjects&Area=jihad&ID=IA12703#_ed

<[nref5](#)

Revor, Stanley, *The Quest for Caliphate: Islamist Innovation from Qutb to al-Qaeda*,

2003

Raymond, F, Betts. Assimilation and Association in French Colonial Theory, 1890-1914. London, 2005.

Report of the Official Account of the Bombings in London.

Terrorist Organizations. *Studies in Conflict and Terrorism*", Vol. 28, No. 4 (2005), p.

275-294.

Saad Eddin Ibraim. "Islamic Militancy as a Social Movement", in Dessouki ed. *Islamic*

Resurgence in the Arab World (New York: praeger,1982),pp.117-137

"Strategy", *Encyclopedia Britannica*, *Encyclopedia Britannica Online*. 21.7. 07.

<http://www.britannica.com/eb/article-9110191>

The Man Behind bin Laden", from

>http://www.newyorker.com/fact/content/?020916fa_fact2a<

Tripp, Charles. "Sayyid Qutb: The Political Vision" in Ali Rahnema, ed. *Pioneers of*

Islamic Revival (London: Zed Books, 1994) pp.154-180.

Telvick, Marlana. *Identity Crisis: Old Europe Meets New Islam*,

<<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/front/special/roots.html>>

Weimann, Gabriel. Terror on the Internet. Washington, D.C.: United. Zetterberg, ans.

Wahhabism. *Encyclopedia of Islam and the Muslim World*, Macmillan Reference

USA, (2004), p.727.

Wright, *Looming Tower*, (2006),

קטעי וידאו

I met Bin Laden - Who Is Bin Laden, Video about Bin Ladin Life. See:

<http://video.google.com/videosearch?num=10&so=0&q=bin+laden+duration%3Along&start=0>

Taylor, peter. The New Al-Qaeda: jihad.com, panorama, bbc, 25.7.05.

Video," Jihad: The Men Behind Al Qaeda 4-6", internet:

<http://video.google.com/videoplay?docid=5059387009127560723&q=al-zawahiri&total=354&start=30&num=10&so=0&type=search&plindex=9>